

Putni dabā

91 (2023/1)

**Ligzdojošo
putnu atlanta jaunā
sezona ir klāt**

**Interesantākie
novērojumi 2022. gadā –
gredzenpīle un...**

**Kā aizsargāt jūras
piekrastē ligzdojošos
putnus?**

ISSN 0132-2834

9 770132 283008

91 >

Putni dabā

91 (2023/1) LOB žurnāls

Galvenā redaktore / Editor-in-chief

Elina Gulbe
E-pasts:
elina.gulbe@lob.lv

Redakcija / Editorial board

Kitija Balcare
Agnis Bušs
Inga Freiberga
Oskars Keišs
Mareks Kilups
Viesturs Ķerus
Jānis Kuze
Ruslans Matrozis
Ieva Mārdega

Literārā redaktore / Literary editor

Elmira Cacure

Datorsalikums / Design

Ilze Bojāre

Vāka foto / Cover picture

Igors Deņisovs

Izdevējs / Publisher

Latvijas Ornitoloģijas biedrība
Skolas ielā 3,
Rīgā, LV-1010
Tālrunis: 67221580
E-pasts: putni@lob.lv
www.lob.lv

Žurnāla "Putni dabā"
reģistrācijas apliecības numurs: 1716
Tirāža: 1000 eks.

ISSN 0132-2834
© 2023 Latvijas Ornitoloģijas biedrība

Zīmējumu un fotogrāfiju
autortiesības saglabā to autori

Žurnālu elektroniski meklē:
www.putnidaba.lv

Foto: Igors Deņisovs

Uz pirmā vāka:
Lakstīgala *Luscinia luscinia*.

Biedrības misija ir saglabāt daudzveidīgu un dzīvotspējīgu Latvijas savvaļas putnu faunu.

Latvijas Ornitoloģijas biedrība

dibināta 1985. gadā un ir lielākā sabiedriskā dabas aizsardzības organizācija Latvijā, kas apvieno ap 600 biedru. LOB kopš 1994. gada Latvijā pārstāv starptautisko putnu aizsardzības organizāciju savienību *BirdLife International*.

Par LOB biedru var kļūt jebkurš interesents, aizpildot anketu un samaksājot biedru naudu.

Prezidente / President:

Antra Stīpniece

Pārstāvju padome / Council:

**Ainārs Auniņš, Mareks Kilups,
Edgars Lediņš, Ruslans
Matrozis, Ieva Mārdega, Otars
Opermanis, Ilze Priedniece,
Jānis Priednieks**

Goda biedri /

Honorary members:

**Pēteris Blūms, Zigrīda
Jansone, Aivars Mednis,
Māris Strazds
Valde / Board:
Viesturs Ķerus,
Dace Andžāne**

Rekvizīti / Details:

**Latvijas Ornitoloģijas
biedrība,
reģ. nr. 40008002230,
AS Swedbank, HABALV22
IBAN konta nr.
LV34HABA000140J035491**

SIA "Motacilla"

Tas ir LOB un E. Lediņa veidots uzņēmums, kurš specializējas dabas ekskursiju organizēšanā un pārdod putniem noderīgas lietas – putnu būrītus, barotavas, noteicējus u. c. www.motacilla.lv

"Motacilla" piedāvā:

Putnu vērošana. Mēs jaunradām un izstrādājam putnu vērošanas ekskursiju maršrūtus gan Latvijā, gan ārpus tās.

Ar putniem un dabu saistītu preču

tirdzniecība. Mūsu piedāvājumā ir preces, kas palīdzēs atklāt un tuvinās jums putnu pasauli, kā arī palīdzēs iepazīt dabu un būt tajā.

Putnu iepazīšanas semināru un

konferenču veidošana. Mūsu lektori iepazīstinās jūs ar Latvijas savvaļas putnu daudzveidību, mācot tos pazīt pēc izskata un balss.

Motacilla, Ltd.

LOB and E. Ledins joint venture created to organise nature tours and sell bird related items – birdhouses, bird feeders, bird guides, etc. Visit www.motacilla.lv.

Motacilla offers:

Bird watching. We create and develop routes for bird watching tours both in Latvia and abroad.

Shop for bird related items.

We offer merchandise, which will help you to discover the world of birds and draw you nearer to them. Also it will help you to get to know and enjoy nature better.

Bird seminars and conferences.

Our lecturers will introduce you to the wild birds of Latvia, and you will learn, how to identify them by sight and sound.

Latvijas
vides
aizsardzības
fonds

Žurnāla vāki drukāti uz
Arctic Volume White 200g papīra un
žurnāla iekšlapas uz G-print 115g.

Žurnāls tapis ar Latvijas vides aizsardzības fonda,
SIA "Jāņa sēta", Arctic Paper un privāto ziedotāju atbalstu.

Saturs

2 Mūsu lakstīgala /Viesturs Ķerus/

Foto: Ainārs Auniņš

5 Ligzdojošo putnu atlanta ceturtnā sezona ir klāt! /Andris Dekants/

10 Reto putnu sugu novērojumi Latvijā 2022. gadā /Māris Jaunzemis/

14 Gredzenpīle – jauna putnu suga Latvijā /Māris Jaunzemis/

Foto: Igors Denjsovs

16 Svītrainais ērglis – jauna putnu suga Latvijā /Māris Jaunzemis/

18 Eiropas putnu noteicējs latviešu valodā

20 Atskatoties uz Torņu cīņām 2022 /Elīna Gulbe/

24 Iepazīsties! LOB biedri un viņu putnustāsti /Kitija Balcare/

25 Kukaiņu piekūnu invāzija 2022. gada rudenī /Ilze Priediece/

Foto: Ilze Priediece

28 Vai dažās vietās būtu jāliedz pludmales apmeklējums putnu ligzdošanas laikā? /Sintija Martinsone/

Foto: Jānis Jansons / putni.info

34 Parasto putnu skaita pārmaiņas 2005–2022: kā klājas dažādu ekosistēmu putniem? /Ainārs Auniņš/

Foto: Ieva Burčika

42 Plēsīgo putnu skaita dinamika Latvijā – rezultāti pēc 2022. gada monitoringa sezonas /Andris Avotiņš, Jānis Reihmanis/

Foto: Andrejs Jesko

47 Naktsputnu monitorings lauksaimniecības zemēs 2022. gadā /Oskars Keišs/

55 Pārdomas par dažiem vēsturiskiem putnu novērojumiem /Ruslans Matrozis/

61 Pieminot Rasmu Aupmani (1942–2022) /Ruslans Matrozis/

62 Aldis Freibergs 24.08.1965.–06.12.2022.

Kļūt par LOB biedru ir pavisam vienkārši – aizpildi šo anketu (vai to meklē www.lob.lv) un samaksā biedru naudu.

LOB biedri saņem žurnālu "Putni dabā" bez maksas, dažādas publikācijas par putniem, kā arī atlaides, iegādājoties LOB un SIA "Motacilla" preces, t.sk. grāmatas, T-krekus u. c., kā arī piedaloties dažādos pasākumos un putnu vērošanas ekskursijās. Samaksāt biedru naudu var ar pārskaitījumu. Rekvizīti pārskaitījumiem: Latvijas Ornitoloģijas biedrība, reģ. nr. 40008002230, AS Swedbank, HABALV22 konta nr. LV34HABA000140J035491 Mērķis: LOB biedru nauda par ... gadu

Biedru nauda par 2023. gadu
Pieaugušajiem: 15,00 EUR gadā.
Jauniešiem līdz 21 gada vecumam un pensionāriem: 5,00 EUR gadā.
Biedriem ar pasta adresi ārzemēs: 30,00 EUR gadā.

Ģimenes biedri – šai biedru grupai ir kopēja pasta adrese visiem sūtījumiem vienā eksemplārā, bet katram ir pilntiesīga LOB biedra statuss. Šie biedri maksā vienu pilnu biedru naudu (15,00 EUR) un 1,00 EUR par katru nākamo ģimenes biedru.

Skolu grupa – vadītājs maksā 9,00 EUR gadā. Skolotājs var maksāt samazināto biedru naudu, ja iesaista skolēnus (skolēniem nav jābūt LOB biedriem) LOB skolu programmā "Putni un mēs" un sniedz LOB pārskatus par paveikto.

Mūža biedri – par tādu var kļūt, samaksājot biedru naudu par turpmākajiem 25 gadiem.

LOB biedra pieteikuma anketa Jā, es vēlos iestāties LOB!

Par sevi sniedzu šādas ziņas:

Vārds, uzvārds

Personas kods

Nodarbošanās

Darba (mācību) vieta

e-pasts

Tālrunis

Pasta adrese

LV–

Mūsu lakstīgala

VIESTURS ĶERUS,
viesturs@lob.lv

Par 2023. gada putnu Latvijas Ornitoloģijas biedrība izvēlējusies lakstīgalu – vienu no svarīgākajiem putniem mūsu kultūrā. Lakstīgala, mazs pelēks putniņš, mūsu ievēribu izpelnījies ar savu skaisto balsi.

Kura lakstīgala ir īstā?

“Jel tici, mīlais, tā bij’ lakstīgala,”
Džuljeta mierina Romeo Viljama Šekspīra lugā Kārļa Egles tulkojumā.

Ja Romeo pazītu putnus, tad, vismaz latviešu tulkojumā, viņa atbildei vajadzētu būt: “Pirmkārt, tu, mīļā, domāji rietumu lakstīgalu, jo lakstīgala Itālijā nedzīvo. Otrkārt, “tas cīrulītis, rīta vēstnesis”.”

Savukārt Svensona “Putnu noteicēja” angļu valodas izdevumā par lakstīgalu (*Luscinia luscinia*) rakstīts šādi: “Ziemeļeiropas un Austrumeiropas

lakstīgala, kur tā ir vokāli mazāk patikama “īstās” Rietumeiropas un Dienvideiropas lakstīgalas aizstājēja. Dziesma tai vairāk skaļa nekā skaista.” Tulkojot grāmatu latviski, ar Elīnu Gulbi nolēmām šo teksta daļu nesaglabāt. Sugas noteikšanā tā nepalīdz, tāpēc šķita lieks apvainojums putnam, kas tuvs latviešu lasītājam un putnotājam.

Robeža starp lakstīgalas un rietumu lakstīgalas (*Luscinia megarhynchos*) ligzdošanas areāliem Eiropā ir labi izteikta – tā iet no Vācijas un Polijas ziemeļiem līdz Melnajai jūrai un tālāk no Melnās jūras līdz Kaspijas jūras ziemeļiem, un tikai samērā šaurā joslā abu sugu izplatība pārklājas (un tur tās apliecina savu tuvo radniecību, nereti savstarpēji krustojoties). Uz rietumiem un dienvidiem no šīs robežas ligzdo rietumu lakstīgala, uz austrumiem un ziemeļiem – lakstīgala.

Tāpēc skaidrs, ka gan Šekspīram, gan Džuljetai īstā bija rietumu lakstīgala, turpretī mums šeit Latvijā īstā ir otra suga – lakstīgala. Arī zviedrs Kārlis Linnejs lakstīgalas vārdu oficiāli piešķīris tieši mūsu sugai, to gan nosaucot par *Motacilla luscinia*, tātad pieskaitot cielvau ģintij. Bet, ak vai, lakstīgalas nosaukums *luscinia* savukārt nāk no latīņu valodas, t. i., reģiona, kuru apdzīvo rietumu lakstīgala.

Kā atšķirt lakstīgalas

Lai gan rietumu lakstīgala pie mums neligzdo, arī Latvijas iedzīvotājiem ir vērts to iepazīt. Vienreiz tā šeit jau ir manīta, bet, iespējams, iecēlo biežāk. Turklāt prognozes par Eiropas putnu izplatības pārmaiņām klimata pārmaiņu ietekmē rāda, ka rietumu lakstīgala šī gadsimta laikā varētu sākt ligzdot Latvijā, mūsu lakstīgalai atkāpjoties tālāk uz ziemeļiem.

Izgriez un atsūti!

Par LOB biedru var kļūt ikviens, aizpildot biedra anketu un samaksājot biedru naudu.

Atzīmējiet savu biedra kategoriju

☐ pieaugušais 15,00 €

☐ pensionārs 5,00 €

☐ jauniešs līdz 21 gada vecumam 5,00 €

Saskaņā ar LOB statūtiem personām līdz 16 gadu vecumam, lai iestātos biedrībā, nepieciešama vecāku vai aizbildņa atļauja. Šo aili lūdzam aizpildīt jauniešu vecākiem vai aizbildņiem.

Paraksts / atšifrējums

Ģimenes biedri

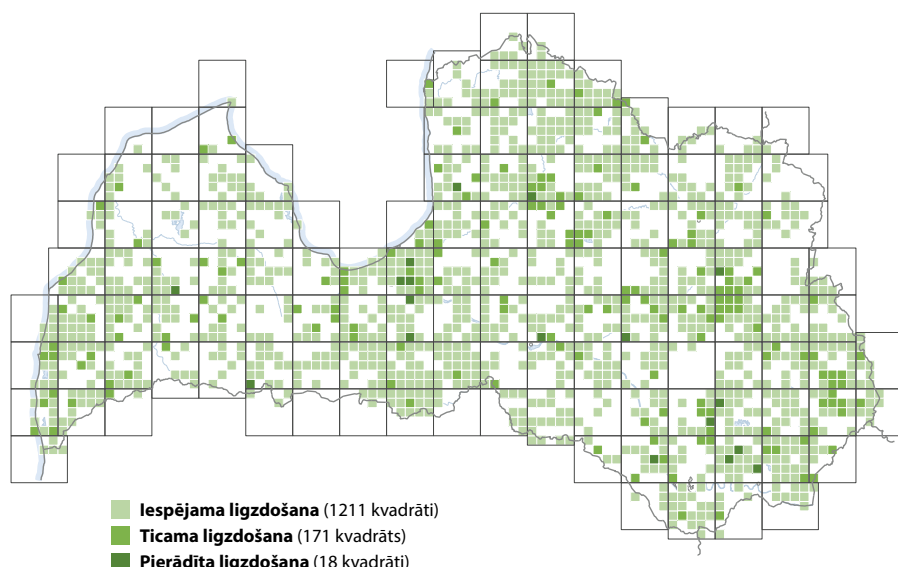
☐ ģimenes galva 15,00 €

☐ katrs nākamais ģimenes loceklis 1,00 €

Paraksts

Datums

Lūdzu, aizpildiet šo anketu www.lob.lv un nosūtiet Latvijas Ornitoloģijas biedrībai, Skolas ielā 3, Rīgā, LV-1010

Lakstīgalas *Luscinia luscinia* izplatības karte pēc Latvijas ligzdojošo putnu atlanta datiem 2020.–2022. gadā. Lakstīgala būtu jāsaklausa vēl daudzos kvadrātos!
Distribution of the Thrush Nightingale *Luscinia luscinia* based on the data of the Latvian Breeding Bird Atlas, 2020–2022. The map is still incomplete.

Pagaidām – kopš 20. gs. 80. gadiem – lielas “pārbīdes” šo sugu Eiropas izplatībā gan nav notikušas, taču nelielas pārmaiņas prognozētajā virzienā ir manāmas.

Tātad vispirms par mūsu lakstīgālu: kā jau minēju, tā ir mazs, pelēks putniņš. Droši vien daudzi būs pārstiegti, ieraugot, cik necili izskatās šis dižais dziedātājs. Lakstīgala ir tikai nedaudz lielāka par zvirbuli. Mugurpuse tai pelēkbrūna, pagārā aste – tumši sarkanbrūna. Uz krūtīm izplūduši pelēkbrūni raibumiņi. Savukārt rietumu lakstīgala, kas augumā ir apmēram tāda pati, ir “krāsota” siltāk (sarkanīgāk) brūnā tonī, aste tai izteikti ruda. Uz krūtīm nav raibumu, taču tās “ietonētas” smilšu krāsā.

Taču, kā jau tas ierasts ar maziem, pelēkiem putniņiem, kas turklāt labprātāk uzturas zaru un lapu aizsegā, vislabāk sugas atšķirt pēc dziesmas. Rietumu lakstīgalas dziesma ir straujāka un mainīgāka par mums ierasto lakstīgalas dziesmu. Abu sugu dziesmu ierakstus var noklausīties gan interneta lapā “Latvijas putni” (putni.lv), gan xeno-canto.org krājumā.

Lakstīgalas dziesma – skatuve un auditorija

Nav šaubu, ka mums lakstīgalas dziesma ir īpaša ne tikai pašas dziesmas, bet arī dziedāšanas laika dēļ – pavasara otrajā pusē un vasaras sākumā. Lakstīgalas atgriežas Latvijā un sāk dziedāt maija sākumā. Pavasaris, ievu un ceriņu ziedi, silti vakari un lakstīgalas... Lakstīgalas dziesma izceļas gan ar savu skanīgumu, gan ar to, ka dzirdama tad, kad vairākums citu putnu klusē.

Arī dzīvotnes izvēle noteikusi to, kāpēc lakstīgalas dziesma mums pazīstama un mīļa, – lakstīgala nedzīvo dziļi mežā, bet gan upmalu un mežmalu krūmājos, dārzos un citās vietās, kur pieejami krūmi. Iedomājieties idealizētu Latvijas lauku ainavu, un skaidrs, ka tur būs vieta arī lakstīgalai.

Lakstīgala
Luscinia luscinia.

Foto: Igors Denisovs

Lakstīgalas dziesma
(ej.uz/lakstigala-dziesma). Andra Dekanta ieraksts.

Lakstīgalu (tēviņu) dziesmas “mērķa auditorija” gan neesam mēs, bet lakstīgalu mātītes. Kad mātīte atrasta, dziesmas pieklust. Jūnija beigās–jūlija sākumā jau dzirdēsiet vien uztraukuma saucienus, kas, lai gan ļoti vienkārši, arī ir samērā skanīgi.

Lakstīgalu mātīte būvē ligzdu uz zemes kādā krūmā no pērnajām lapām un zāles. Šajā ligzdā tā iedēj 4–6 olas, ko, tēviņa aprūpēta, perē

Lakstīgalas uztraukuma sauciens
(ej.uz/lakstigala-uztraukums). Kaspara Funta ieraksts.

divas nedēļas, līdz no tām izšķīlas mazuļi. Tie ir ligzdgulji – vēl kādas desmit dienas tie pavada ligzdā, pirms ir spējīgi lidot. Mazuļi tāpat kā pieaugušie putni pārtiek galvenokārt no dažādiem kukaiņiem un citiem bezmugurkaulniekiem.

Jau augustā, kad mazuļi paaugušies, lakstīgalas dodas uz ziemošanas vietām Āfrikā. Lakstīgala ziemu pavada Āfrikas dienvidu daļā: Zambijā, Zimbabvē un Mozambikā.

Foto: Ainars Mankus / ainars.net

lapas no krūmiem, mēs nodrošinām to, ka lakstīgalai šeit vietas nebūs.

Lakstīgalas dziesma Ukrainai

Lakstīgala ir būtisks un daudzšķautņains simbols arī Ukrainas kultūrā. Turklāt nav šaubu, ka šajā gadījumā ir runa par mūsu lakstīgalu, jo tieši tā apdzīvo lielāko daļu Ukrainas teritorijas. Rietumu lakstīgala sastopama vienīgi Krimā.

Foto: Selga Bērziņa / selgasfoto.lv

Lakstīgalu *Luscinia luscinia* mazulis.

Kas nogalina lakstīgalu

Tomēr putnam, kas pavasara vakaros iepriecina ar savām dziesmām un ko arī mēs esam apdziedājuši, pašam nemaz tik labi neklājas. Gan Latvijas, gan Eiropas kopējie putnu uzskaišu dati rāda līdzīgu ainu – populācijas kāpumu no 20. gs. 90. gadu vidus līdz 2007. gadam, bet tam sekojošu kritumu.

Ja populācijas kritums novērojams veselā reģionā, tas liek domāt, ka arī iemesls, visticamāk, meklējams ārpus konkrētu valstu robežām. Kā jau minēju, lakstīgala ir tālais gājputns – zimu pavada Āfrikā. Šī gājputnu grupa jau sen zināma kā īpaši apdraudēta – Sahāras tuksneša izplešanās, bieži sausuma periodi, dzīvotņu degradācija cilvēka darbības dēļ – tas viss samazina putnu iespējas izdzīvot ziemošanas vietās un ceļā uz tām.

Lakstīgalai nelabvēlīgi pārrobežu apstākļi novērojami arī tepat Eiropā – mūsu ES Kopējā lauksaimniecības politika vērsta uz intensīvu un dabu noplicinošu lauku apsaimniekošanu, turklāt pesticīdu lietošana samazina lakstīgalas barības bāzi – kukaiņu populācijas. Iepriekš aicināju iztēloties idealizētu Latvijas lauku ainavu. Diemžēl reālā ainava Latvijas laukos arvien vairāk atšķiras

no mūsu iedomātā ideāla un arī lakstīgalām tajā ir arvien mazāk vietas. Līdzīgi kā tālie gājputni arī lauku putni ir īpaši apdraudēti Eiropā ligzdojošo putnu grupa.

Taču nerādīsim ar pirkstu tikai uz Āfriku vai uz lauksaimniekiem, parunāsim par tevi. Jā, tevi, lasītāj! Vai tev ir kaķis, kurš staigā, kur pašam patīk? Vai tu rudenī savā dārzā kārtīgi izgrāb lapas no krūmu apakšas? Gan viens, gan otrs kaitē lakstīgalām.

Lakstīgala ligzdo uz zemes laukos un pilsētu nomalēs, tātad gan cilvēku tuvuma, gan ligzdas novietojuma dēļ ietilpst tajā putnu grupā, kas visvairāk var ciest no kaķu uzbrukumiem. Bieži dzirdētais ieteikums uzkārt kaķim kaklā zvaniņu, lai pasargātu putnus, var palīdzēt pieaugušajiem putniem, kas var aizlidot, bet neko nepalīdzēs lakstīgalu mazuļiem, kas desmit dienas tup ligzdā uz zemes un nekur aizlidot nevar. Tāpēc, ja vēlies, lai tavā pagalmā labi justos lakstīgalas un citi putni, labāk vismaz ligzdošanas laikā kaķi turēt telpās un vajadzības gadījumā pastaigā izvest saītītē.

Savukārt attiecībā uz lapu grābšanu atgādinu, ka pērnās lapas ir lakstīgalas ligzdas materiāls. Rūpīgi izgrābjot

Viena no lakstīgalas simboliskajām īpašībām – tās klusēšana vēsta par briesmām, bet dziesma ir laba zīme. Cerēsim, ka pavasari Ukraina sagaidīs ar lakstīgalu dziesmām, taču nepālausimies tikai uz cerībām un lakstīgalām un atradīsim katrs sev atbilstošāko veidu, kā varam palīdzēt Ukrainai praktiski!

Summary

Our Nightingale /Viesturs Ķerus/

LOB has chosen the Thrush Nightingale *Luscinia luscinia* as the Bird of the Year 2023. The Thrush Nightingale, a common breeding bird in Latvia, is distributed in Northern and Eastern Europe, as opposed to the Common Nightingale *Luscinia megarhynchos* which is distributed in Western and Southern Europe (up to now there is only one record of *L. megarhynchos* in Latvia). According to Common Bird Monitoring data, the populations of the Thrush Nightingale both in Latvia and Europe were increasing from the mid 1990ties until 2007, but then started to decline. This is caused by several factors including habitat degradation on its wintering grounds in Africa and intensive agriculture practices on its breeding range in Europe.

Ligzdojošo putnu atlanta ceturtnā sezona ir klāt!

ANDRIS DEKANTS,
atlants@lob.lv

2023. gada pavasaris ir trešā Latvijas ligzdojošo putnu atlanta (2020–2024) ceturtnā, priekšpēdējā sezona. Pienācis laiks, kad atkal dodamies dabā, lai reģistrētu ligzdojošos putnus. Kā rīkoties, lai atlikušajās atlanta sezonās pēc iespējas labāk apsektotu Latvijas teritoriju?

Ko esam kopīgi paveikuši pirmajās trīs sezonās?

2020.–2022. gadā atlantā ir ziņoti 407 990 ligzdojošo putnu novērojumi. Šobrīd atlanta datus veido 138 286 no šiem novērojumiem (34 %). Atlanta datus katrā kvadrātā iekļaujas katras sugas pirmais ziņotais novērojums visaugstākajā ligzdošanas ticamības kategorijā. Tātad, jo novērojumam augstāka ligzdošanas ticamība, jo vērtīgāks tas ir.

Pateicamies ikvienam putnu vērotājam, kurš atlantam sniedzis datus par ligzdojošajiem putniem! Vislielākais

paldies pienākas pašiem aktīvākajiem atlanta dalībniekiem (1. tabula). Vislielāko ieguldījumu devuši Normunds Ziedaks un Aigars Kalvāns (pa abiem kopā 30 614 novērojumi jeb 22 % no visiem atlanta datiem!).

Latvijas pašreizējā apsekotība parādīta 1. attēlā. Šajā kartē attēlota kvadrātu procentuālā apsekotība, salīdzinot ar statistiski prognozēto ligzdojošo sugu skaitu. Šīs prognozes ir modelētas atbilstoši katrā kvadrātā esošajiem biotopiem un to platībām, tādējādi nosakot ligzdojošo sugu skaitu, ko šajā kvadrātā varētu konstatēt.

Sarkanās krāsas kvadrātos šajā kartē jau konstatēts 100 % vai vairāk no prognozēto sugu skaita. Šobrīd tādi ir 297 no 2753 Latvijas kvadrātiem, tātad – mazliet vairāk par desmito daļu. Atlanta piecu gadu laikā mūsu mērķis ir panākt vienmērīgu un labu – 100 % – Latvijas teritorijas apsekotību, visu Latvijas karti iekrāsojot sarkanu!

Melnā dzilna *Dryocopus martius*.

1. TABULA. 40 aktīvākie novērojumu ziņotāji 2020.–2022. gadā, to ziņoto ligzdojošo putnu novērojumu skaits, kuri pašlaik veido atlanta pamatdatus, un kopējais novērojumu skaits.

TABLE 1. 40 most active participants in 2020–2022, the number of their respective submitted breeding bird records that are included in the basic atlas dataset, and the total number of submitted records.

1.	Normunds Zeidaks	16427	25833
2.	Aigars Kalvāns	14187	25702
3.	Edgars Smislovs	7896	15834
4.	Ritvars Rekmanis	5793	11201
5.	Andris Dekants	5653	27419
6.	Gaidis Grandāns	5232	8943
7.	Pēteris Strautiņš	4305	6635
8.	Mārcis Tīrums	4279	10693
9.	Normunds Kukārs	3866	7042
10.	Edgars Dzenis	3403	12285
11.	Edgars Laucis	2931	3746
12.	Sandis Laimē	2735	8804
13.	Elīna Gulbe	2689	8403
14.	Atis Lielbārdis	2472	5018
15.	Andris Klepers	2416	6575
16.	Jānis Priednieks	2396	7715
17.	Elvijs Kantāns	2339	11437
18.	Jānis Jansons	2279	3379
19.	Ruslans Matrozis	2094	4833
20.	Ieva Mārdega	2084	6157
21.	Aivars Meinards	2076	8314
22.	Aleksejs Kuročkins	1906	4396
23.	Vladimirs Smislovs	1775	3160
24.	Imants Jakovļevs	1650	5498
25.	Viesturs Vintulis	1622	4134
26.	Mareks Kilups	1606	5606
27.	Jānis Ķuze	1523	5335
28.	Raimonds Šimanis	1380	5837
29.	Dana Heibergera	1007	4537
30.	Elīna Gaveiko	984	3585
31.	Dāvis Ūlands	975	1967
32.	Oskars Keišs	817	7094
33.	Aivis Tjagunovičs	704	1406
34.	Ģirts Strazdiņš	682	2461
35.	Valts Jaunzemis	674	1213
36.	Renāte Kaupuža	647	3166
37.	Tatjana Ignatoviča	505	1713
38.	Dāvis Valters Immurs	485	1423
39.	Juris Vīgulis	483	3725
40.	Kristīne Vītoļiņa	453	1288

Foto: Ainars Mankus / ainars.net

Pēc pirmajiem trim atlanta gadiem Latvijā registrēts ap 64 % no kvadrātos prognozētā sugu daudzuma, jau tagad pārsniedzot otrā Latvijas ligzdojošo putnu atlantā (2000–2004) visos piecos gados paveikto. Rezultātus uzlabot palīdz pašreiz labākās tehniskās iespējas, jo īpaši – iespēja novērojumus dabā “uz vietas” ziņot īpaši pielāgotajā atlanta lietotnē, turklāt mobilajā tālrunī iespējams izsekot katra kvadrāta apsekotībai un konstatētajām sugām. Pirmoreiz ligzdojošo atlantu vēsturē Latvijā varam sasniegt 100 % apsekotību! (Tas ir mērķis, kas mums kopā jāsasniedz! Tas būs labs mantojums, ko atstāsim nākamajam Latvijas ligzdojošo putnu atlantam, līdz kuram būs jāgaida 20 gadi!)

Ja piecos gados vēlamies panākt 100 % apsekotību, katru gadu apsekotība būtu jāpapildina par 20 %. Jāņem vērā, ka pēdējie divi gadi nebūs tik viegli kā pirmie trīs, jo jāapseko tālākās teritorijas un jākonstatē grūtāk novērojamās sugas. Mums būs jādarbojas gudrāk un precīzāk, savus

spēkus un laiku efektīvāk veltot atlanta papildināšanai ar jauniem datiem.

Kā rīkoties, lai uzlabotu Latvijas teritorijas apsekotību?

Ikviens Latvijas putnu vērotāja dalība ir būtiska, lai pirmoreiz spējam sasniegt šo 100 % mērķi! Tādēļ aicinām katru pārbaudīt – cik labi apsekoti – “sarkani” vai tomēr vēl ne – ir paša dzīvesvietas un tuvākās apkārtnes kvadrāti. 2023. gada sezonā mūsu mērķis ir panākt, lai Latvijas apsekotības kartē izzustu tie 662 “baltie” kvadrāti, kuros apsekotība ir zem 50 %, iekrāsojot tos dzeltenus vai sarkanus. Tāpat būtu jāpanāk, lai tumši dzelteno kvadrātu kļūtu vairāk par gaiši dzeltenajiem.

Esot dabā, par kvadrāta apsekotību visērtāk pārliecināties šajā saitē: <https://dabasdati.lv/lv/putnuatlants/printlpa/?quadrant=4513-11&order=count>. Šo saiti ērti atvērt mobilajā telefonā un ātri noskaidrot, kādas sugas ar kādām ligzdošanas pazīmēm konkrētajā

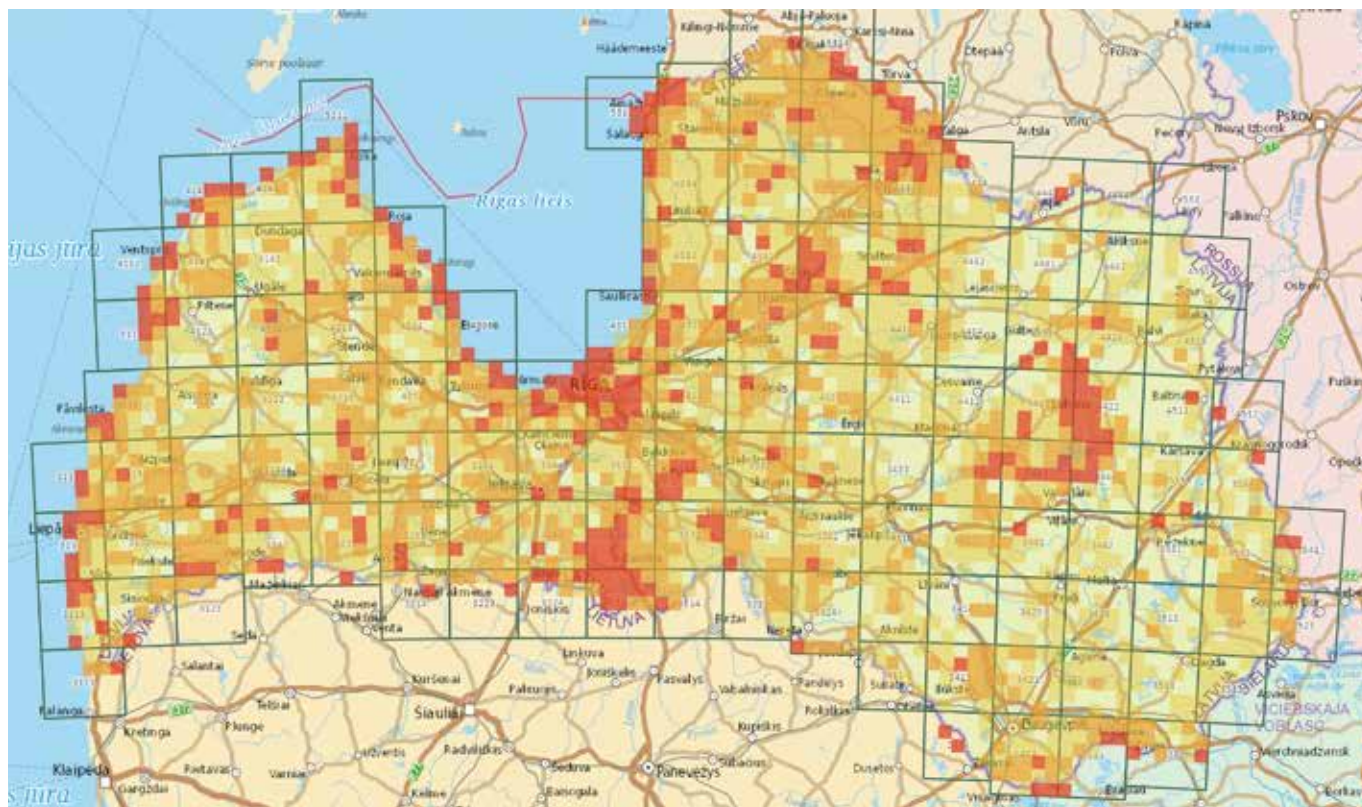
kvadrātā jau konstatētas un, galvenais, kuru sugu kvadrātā trūkst!

Kā rīkoties, lai papildinātu atlantu ar vērtīgiem datiem?

- Ja iespējams, vislabāk novērojumu ziņošanai izmantojiet mobilo lietotni un plānošanai izmantojiet minēto saiti – tas palīdzēs koncentrēties uz kvadrātā trūkstošo sugu meklēšanu.
- Brauciet uz sliktāk apsekotajiem kvadrātiem.
- Ziņojiet arī parastās sugas (vēlams veidot pilnos sarakstus).
- “Nesēdiet” uz saviem datiem – dalieties ar tiem, ziņojot lietotnē, bet var ziņot arī portālā Dabasdati.lv vai citā sev ērtā veidā.

Vairāk informācijas par atlantu, tā metodiku un novērojumu ziņošanu meklējiet šeit: <https://www.lob.lv/putnu-atlants/>.

Dalībniekiem, kuri vēlas aktīvi iesaistīties datu vākšanā atlantam, šogad būs iespēja pieteikties degvielas kompensācijai. Rakstiet projekta koordinātoram – atlants@lob.lv.

1. ATTĒLS. Trešā Latvijas ligzdojošo putnu atlanta (2020–2024) apsekotības karte pirms 2023. gada ligzdošanas sezonas: 5x5 km kvadrātu procentuālā apsekotība pret prognozēto sugu skaitu kvadrātā.

FIGURE 1. Map of the third Latvian Breeding Bird Atlas (2020–2022) prior to the breeding season 2023: the percentage of recorded species per 5x5 km square compared with species numbers statistically predicted for the respective squares.

Foto: Ēlīna Gulbe

ziņojot par lielo ķiru koloniju ar 300 ligzdām, komentējiet, kā noteicāt ligzdu skaitu.

Īpaši jāpiemin, ka būtiski ziņot katru īpaši aizsargājamas sugas (ĪAS) novērojumu. Neuztraucieties par sugas atkārtotu ziņošanu kvadrātā un nekavējieties ziņot visus novērotos ziemeļu gulbjus, baltos stārķus, melnās dzilnas, sila cīruļus vai brūnās čakstes! Katrs ĪAS novērojums

2. TABULA. Ligzdojošo (un potenciāli ligzdojošo) īpaši aizsargājamo putnu sugu saraksts un kvadrātu skaits, kuros katra suga ziņota pirmajās trīs atlanta sezonās.

TABLE 2. The especially protected breeding (and potentially breeding) bird species in Latvia, with the number of atlas squares where the respective species are recorded during the first three seasons.

1.	Baltais stārķis <i>Ciconia ciconia</i>	1871
2.	Dzērve <i>Grus grus</i>	1599
3.	Melnā dzilna <i>Dryocopus martius</i>	1396
4.	Sila cīruļis <i>Lullula arborea</i>	1221
5.	Brūnā čakste <i>Lanius collurio</i>	1089
6.	Grieze <i>Crex crex</i>	1064
7.	Niedru lija <i>Circus aeruginosus</i>	953
8.	Mazais mušķērājs <i>Ficedula parva</i>	835
9.	Pelēkā dzilna <i>Picus canus</i>	780
10.	Mazais ērglis <i>Clanga pomarina</i>	767
11.	Meža balodis <i>Columba oenas</i>	727
12.	Vidējais dzenis <i>Leopiepus medius</i>	689
13.	Mežirbe <i>Bonasa bonasia</i>	638
14.	Titiņš <i>Jynx torquilla</i>	580
15.	Ziemeļu gulbis <i>Cygnus cygnus</i>	532
16.	Baltmugurdzenis <i>Dendrocopos leucotos</i>	441
17.	Vakarlēpis <i>Caprimulgus europaeus</i>	424
18.	Laukirbe <i>Perdix perdix</i>	396
19.	Ķiķis <i>Pernis apivorus</i>	372
20.	Apodziņš <i>Glauclidium passerinum</i>	367
21.	Lielā gaura <i>Mergus merganser</i>	354
22.	Vistu vanags <i>Accipiter gentilis</i>	339
23.	Upes ziriņš <i>Sterna hirundo</i>	315
24.	Rubenis <i>Lyrurus tetrix</i>	304
25.	Lielais ķiris <i>Larus ridibundus</i>	292
26.	Pupukis <i>Upupa epops</i>	292
27.	Zivju dzenītis <i>Alcedo atthis</i>	276
28.	Lielais dumpis <i>Botaurus stellaris</i>	260
29.	Zivjērglis <i>Pandion haliaetus</i>	258
30.	Jūras ērglis <i>Haliaeetus albicilla</i>	250
31.	Lielā čakste <i>Lanius excubitor</i>	246
32.	Seivi kauķis <i>Locustella luscinioides</i>	238
33.	Urālpūce <i>Strix uralensis</i>	202
34.	Lauku piekūns <i>Falco tinnunculus</i>	173
35.	Mednis <i>Tetrao urogallus</i>	172
36.	Somzīlīte <i>Remiz pendulinus</i>	131
37.	Melnais stārķis <i>Ciconia nigra</i>	129

Brūnā čakste *Lanius collurio*.

Kuras sugas vissvarīgāk ziņot?

Kopējā datu apjoma ziņā esam apsteiguši otro Latvijas ligzdojošo putnu atlantu. Tomēr ir vairākas sugas, par kurām datu ir mazāk nekā iepriekšējos atlantos!

Sugas, kurām jāpievērš īpaša uzmanība:

- purva sugas – dzeltenais tārtiņš, purva tilbīte;
- dzeņi – piemēram, trīspirkstu dzeņis un titiņš;
- naktsputni – bikšainais apogs un visas pārējās pūces, vakarlēpis, grieze, kārklu, upes, purva un krūmu kauķis, kā arī gada putns – lakstīgala;
- vairākas citas sugas – mērkaziņa, zaļais kauķītis, pļavu čipste, mājas čurkste, dižknābis.

Būtiski, lai ligzdošanas sezonu uzreiz iesākam ar pilnu jaudu jau martā–aprīlī, ziņojot nometniekus un agros putnus, šis laiks ir arī vispiemērotākais pūču un dzeņu konstatēšanai. Cik iespējams, jāvelta uzmanība naktsputniem un purva putniem!

Ir arī sugas, kuras trešajā Latvijas ligzdojošo putnu atlantā konstatētas vairāk nekā iepriekšējos atlantos, – piemēram, sarkanā klija, zaļā dzilna, meža balodis un sārtgalvītis.

Jāpiebilst, ka vērtīgi ir skaita dati, piemēram, par ūdensputniem un kolonijās ligzdojošajiem putniem. Ja atrodat krastu čurkstus, kajaku vai lielo ķiru koloniju, datu vērtība palielināsies, ja saskaitīsiet apdzīvotās ligzdas un skaitu ziņosiet. Būtiski ir ūdensputnu skaita dati, tāpēc vērts saskaitīt, piemēram, ezerā redzamos cekuldūkurus un laučus. Populācijas aprēķini būs precīzāki, ja veiksiet ligzdojošo putnu uzskaites brīvprātīgi izvēlētos 1 km transektos atbilstoši ligzdojošo putnu monitoringa metodikai.

Svarīgi novērojumiem pievienot piezīmes, sevišķi konstatējot ligzdošanu, novērojot retas sugas, īpaši aizsargājamās sugas vai arī putnus lielā skaitā. Ja pierakstīsiet komentāru par putnu uzvedību, novērojuma apstākļiem u. tml., vēlāk jūsu novērojumu būs vieglāk interpretēt. Piemēram,

ir būtisks dabas aizsardzībā un var rosināt kādu darbību veikšanu vai neveikšanu. 2. tabulā uzskaitītas 85 īpaši aizsargājamās ligzdojošo putnu sugas to ziņojumu biežuma secībā. Izgrieziet no žurnāla šo tabulu un paņemiet līdzi, dodoties dabā, lai pārliecinātos, kurām sugām jāpievērš īpaša uzmanība, turklāt ļoti vēlams to ziņojumiem pievienot piezīmes – papildziņas.

38.	Svītrainais ķauķis <i>Sylvia nisoria</i>	128
39.	Plāvu lija <i>Circus pygargus</i>	116
40.	Melnais zīriņš <i>Chlidonias niger</i>	113
41.	Trīspirkstu dzenis <i>Picoides tridactylus</i>	107
42.	Ormanītis <i>Porzana porzana</i>	100
43.	Melnā klija <i>Milvus migrans</i>	80
44.	Sarkanā klija <i>Milvus milvus</i>	75
45.	Kuitala <i>Numenius arquata</i>	70
46.	Mazais dūkuris <i>Tachybaptus ruficollis</i>	67
47.	Meža zoss <i>Anser anser</i>	66
48.	Purva tilbīte <i>Tringa glareola</i>	63
49.	Plāvu tilbīte <i>Tringa totanus</i>	57
50.	Sāmsalas dižpīle <i>Tadorna tadorna</i>	56
51.	Smilšu tārtiņš <i>Charadrius hiaticula</i>	42
52.	Lauku lija <i>Circus cyaneus</i>	40
53.	Bārdzīlīte <i>Panurus biarmicus</i>	38
54.	Stepes čipste <i>Anthus campestris</i>	38
55.	Mazais ormanītis <i>Zapornia parva</i>	37
56.	Bikšainais apogs <i>Aegolius funereus</i>	35
57.	Dārza stērste <i>Emberiza hortulana</i>	34
58.	Dzeltenais tārtiņš <i>Pluvialis apricaria</i>	34
59.	Mazais zīriņš <i>Sternula albifrons</i>	31
60.	Zilriklīte <i>Cyanecula svecica</i>	21
61.	Purva piekūns <i>Falco columbarius</i>	19
62.	Ķikuts <i>Gallinago media</i>	18
63.	Mazais dumpis <i>Ixobrychus minutus</i>	17
64.	Mazais ķiris <i>Hydrocoloeus minutus</i>	16
65.	Ūpis <i>Bubo bubo</i>	16
66.	Baltspārnu zīriņš <i>Chlidonias leucopterus</i>	12
67.	Zaļā dzilna <i>Picus viridis</i>	12
68.	Zaļā vārna <i>Coracias garrulus</i>	10
69.	Baltvaigu zīriņš <i>Chlidonias hybrida</i>	8
70.	Jūras zīriņš <i>Sterna paradisaea</i>	8
71.	Klinšu ērglis <i>Aquila chrysaetos</i>	7
72.	Lietuvainis <i>Numenius phaeopus</i>	7
73.	Melnā puskuitala <i>Limosa limosa</i>	7
74.	Ūdensstrazds <i>Cinclus cinclus</i>	6
75.	Purva pūce <i>Asio flammeus</i>	5
76.	Cekulainais cīrulis <i>Galerida cristata</i>	4
77.	Lielā stērste <i>Emberiza calandra</i>	4
78.	Melnkakla dūkuris <i>Podiceps nigricollis</i>	4
79.	Ragainais dūkuris <i>Podiceps auritus</i>	4
80.	Gugatnis <i>Calidris pugnax</i>	3
81.	Dīķu tilbīte <i>Tringa stagnatilis</i>	1
82.	Garknābja gaura <i>Mergus serrator</i>	1
83.	Lielais piekūns <i>Falco peregrinus</i>	1
84.	Melnkakla gārgale <i>Gavia arctica</i>	1
85.	Vistilbe <i>Lymnocyptes minimus</i>	1

Aicinot īpaši pievērst uzmanību noteiktām sugām, nebūs lieki uzsvērt, ka, ziņojot atlantam, ziņotājam jābūt drošam, ka suga noteikta pareizi! Turklāt tas ir svarīgi attiecībā gan uz īpaši aizsargājamajām, gan parastajām sugām. Lai kopīgi izveidotu kvalitatīvu datu kopumu par sugu izplatību Latvijā, mums jāpazīst tas, ko ziņojam!

Aicinām piedalīties sacensībās!

Lai motivētu pievērst uzmanību sugām, par kurām atlantā šobrīd ir mazāk datu nekā varētu būt, 2023. gadā tiek organizētas atlanta sacensības. Šogad martā–jūlijā ik mēnesi izraudzītas divas putnu sugas, kuras jāmeklē un jāreģistrē kvadrātos, kur tās šī atlanta laikā vēl nav konstatētas. Ik mēnesi katrai sugai tiks paziņots uzvarētājs – tas, kuram konkrētajā mēnesī būs visvairāk reģistrētu šīs sugas novērojumu jaunos kvadrātos. Katram uzvarētājam balvā būs īpaša atlanta krūzīte ar konkrētās sugas zīmējumu.

Šī gada atlanta sacensībām katram mēnesim izvēlētas sugas, kas atlantā

šobrīd reģistrētas būtiski mazāk nekā iepriekšējos atlantos, un īpaši aizsargājamās sugas, par kurām nepieciešams iegūt papildu datus.

Atlanta sacensības – 2023. gada ligzdošanas sezonā katrā mēnesī izvirzītas divas sacensību sugas:

- marts: melnā dzilna un meža pūce;
- aprīlis: baltmugurdzenis un rubenis;
- maijs: dzeltenais tārtiņš un bezdelīga;
- jūnijs: grieze un upes ķauķis;
- jūlijs: ķīķis un brūnā čakste.

Audio “piecminūtes”

Arī tie, kuri vēl nejutās droši putnu balsu atpazīšanā, var piedalīties datu vākšanā atlantam, ierakstot un iesūtot piecas minūtes garus putnu balsu audioierakstus. Īpaši gaidīti ieraksti no vismazāk apsekotajiem kvadrātiem (baltajiem un gaiši dzeltenajiem apsekotības kartē 1. attēlā). Ierakstot putnu dziesmas šajos kvadrātos, ir vislielākā iespēja, ka jums izdosies konstatēt kvadrātā vēl nebijušas sugas un būtiski palīdzēt atlanta veidošanā! Tādēļ ļoti vērtīgs būs ikviens putnu balsu ieraksts no Latgales reģiona, Madonas, Alūksnes

Rubenis *Lyrurus tetrix*.

Foto: Ieva Burčika

Dzeltenais tārtiņš *Pluvialis apricaria*.

vai Kuldīgas novada vai Priekules un Piltenes apkaimes! Ierakstiet putnu dziesmas un dalieties ar saviem ierakstiem, sūtot tos Latvijas Ornitoloģijas biedrībai! Tā jūs ne vien piedalīsieties apjomīgā Latvijas putnu pētījumā, bet arī uzzināsiet, kādi putni mīt jūsu māju apkārtnē!

Kā vislabāk veikt ierakstu?

- Ierakstu veiciet vietā, kur ir maz fona trokšņu un tālāk no skaļiem dziedātājiem.
- Visvairāk putnu balsu ierakstīt izdosies vietās uz dažādu biotopu robežas, piemēram – mežmalās, viensētās, ezera piekrastē ar niedrāju.
- Lai ierakstam būtu vērtība, norādiet precīzu ieraksta punktu (koordinātes vai precīzu adresi).
- Norādiet precīzu datumu un laiku, cikos ieraksts veikts.
- Ierakstus veiciet pirmajās četrās stundās pēc saullēkta vai divās stundās pirms saulrieta.
- Veiciet atkārtotus ierakstus tajā pašā vietā ik pa 2–3 nedēļām, jo kat-

rā ierakstā būs dzirdamas citas sugas.

- Vienā dienā veiciet ierakstus dažādos kvadrātos vai biotopos (viena kvadrāta ietvaros), bet ne tuvāk kā 300 m no iepriekšējās ieraksta vietas.
- Lielākā putnu dziedāšanas aktivitāte ir apmēram 20. aprīlī–1. jūlijā.
- Pastāstiet draugiem un radiem par šādu iespēju!
- Ierakstus gaidīsim uz e-pastu: atlants@lob.lv.

Ierakstīt audio “piecminūtes” atlantam aicinām jau ceturto sezonu. Atlanta pirmajās trīs sezonās saņēmām 1051 audio “piecminūšu” ierakstu. 2022. gadā 52 putnu draugi iesūtīja kopumā 381 audio “piecminūšu” ierakstu, kurus noklausoties konstatējām 3306 putnus. 2022. gadā visaktīvākās putnu balsu dokumentētājas bija Irina Mālniece (87 ieraksti), Arta Kronberga un Signija Vanaga (pa 42 ierakstiem). Visi aktīvākie audio “piecminūšu” dalībnieki ik gadu saņem dāvanu karti un citas balvas.

Summary

The fourth season of the Breeding Bird Atlas is starting! /Andris Dekants/

This will be the fourth of the five seasons when data are collected for the Third Latvian Breeding Bird Atlas (2020–2024). The fieldwork is carried out mainly by volunteers who submit their records on the nature observations portal Dabasdati.lv. During the first three seasons, 407 990 records were submitted in total, and currently 138 286 of these records are included in the basic atlas dataset per 5×5 km squares. The survey coverage of the territory of Latvia is 64 % after the first three seasons (representing the percentage of statistically predicted maximum coverage). The aim is to attain the full 100 % survey coverage of the territory of Latvia during the remaining two seasons. A specially developed mobile application allows both to add data on the field and check already existing species records for respective squares, thus collecting new data more effectively.

**Latvijas
vides
aizsardzības
fonds**

Reto putnu sugu novērojumi Latvijā 2022. gadā

MĀRIS JAUNZEMIS,
maris.jaunzemis@lu.lv

Šajā apskatā iekļautas tās putnu sugas, kurām Latvijā reģistrēti mazāk par 25 novērojumiem (novērojumu skaits pēc www.putni.lv uzskaitījuma). Ja kādai sugai 2022. gadā pārsniegts 25 novērojumu skaits, tad uzskaitīti visi šīs sugas novērojumi 2022. gadā. Atzīmēta arī pierādīta plivurpūces *Tyto alba* ligzdošana pirmo reizi pēdējos 70 gados. Apskats izveidots, apkopojot informāciju no interneta vietnēm www.putni.lv (uztur Agris Celmiņš), www.latvijasputni.lv (uztur Kārlis Millers) un www.dabasdati.lv (uztur Latvijas Dabas fonds un Latvijas Ornitoloģijas biedrība).

2022. gadā Latvijā konstatētas trīs jaunas putnu sugas, vēl 10 sugas novērotas 2.–10. reizi. Visi apskatā minētie novērojumi ir pārlicinoši – iegūti fotoattēli, videoieraksti, audioieraksti, GPS raidītāja koordinātes, vai arī putni noķerti gredzenošanai.

2022. gadā ir izdevies sešas reizes novērot retās tumšpīles *Melanitta*, t. sk. piecos gadījumos putni ir noteikti līdz sugai (trīs Stejnegera pīles *Melanitta stejnegeri* un divas Amerikas melnās pīles *Melanitta americana*), bet vienu reizi, izvērtējot iegūtos it kā Stejnegera pīles attēlus un videomateriālus, novērotāji uzskata, ka nevar izslēgt, ka tā varētu būt Deglāna pīle *Melanitta deglandi*, līdz ar to šīs putns paliek līdz sugai nenoteikts. Šāds reto tumšpīļu novērojumu skaits var liecināt, ka Latvijas teritoriālajos ūdeņos tās varētu būt novērojamas katru gadu (Smislovs 2022), un to konstatēšana atkarīga no jūras novērojumiem veltītā laika un iesaistīto cilvēku skaita, kā arī

pieredzes un zināšanām, caurskatot melno pīļu *Melanitta nigra* un tumšo pīļu *Melanitta fusca* barus.

Tumšās čakstītes *Saxicola torquatus rubicola* 2022. gadā novērotas trīs reizes. Šoreiz izpalika novērojumi iepriekš zināmajās ligzdošanas vietās Dienvidkurzemes novadā Nidā un Saraiķu muižas apkārtnē un kopējais novērojumu skaits Latvijā pārsniedza 25.

Novērojumu skaits meža stērstei *Emberiza rustica* 2022. gadā ir gandrīz dubultojies – līdz šim zināmajiem astoņiem novērojumiem klāt nākuši vēl septiņi. Šeit visos gadījumos putni ir noķerti un gredzenoti (seši īpatņi Birzgales pagastā, Ogres novadā, un viens – Litenes pagastā, Gulbenes novadā).

Saīsinājumi:

T – tēviņš

TT – tēviņi

M – mātīte

1g – jaunais putns pirmajā kalendārajā gadā

2g – putns otrajā kalendārajā gadā

Z – ziemeļi

A – austrumi

D – dienvidi

R – rietumi

Krāšņā pūkpile

Somateria spectabilis

25.04. 1 2g T Mērsragā, Talsu novadā (Edgars Smislovs, Vladimirs Smislovs, Ruslans Matrozis); fotografēta. 5. novērojums Latvijā.

Stejnegera pīle

Melanitta stejnegeri

12.10.–15.10. (12.10. plkst. 14.52) 1 T Kolkā, Talsu novadā, R pusē

no raga ap 300 m no krasta kopā ar citām jūras pīlēm (Edgars Smislovs, Vladimirs Smislovs u. c.); fotografēta. 2. novērojums Latvijā.

12.10. plkst. 17.36 1 T Kolkā, Talsu novadā, A pusē no raga nedaudz uz D no ciema ap 1,5–2 km no krasta kopā ar tumšajām pīlēm (Edgars Smislovs, Vladimirs Smislovs); uzņemts video. 3. novērojums Latvijā. 28.10.–29.10. 1 T Kolkā, Talsu novadā, ap 400 m no ostas mola gala (Edgars Smislovs, Vladimirs Smislovs). Cits putns nekā 12.10.; fotografēts. 4. novērojums Latvijā.

Stejnegera/Deglāna pīle

Melanitta stejnegeri/deglandi

18.04. 1 T Ovišragā, Ventspils novadā (Edgars Smislovs, Vladimirs Smislovs u. c.). Sākotnēji noteikta kā Stejnegera pīle, bet vēlāk, pēc detalizētas attēlu un video izvērtēšanas, novērotāji uzskata, ka nevar izslēgt, ka tā varētu būt Deglāna pīle. Novērojums pārkvalificēts uz nenoteiktu pīli *M. stejnegeri/deglandi*.

Amerikas melnā pīle

Melanitta americana

14.05. 1 T nofotografēts jūrā starp Enguri un Ķesterciemū (Alberts Kūms). Suga noteikta retrospektīvi pēc novērojuma publicēšanas portālā Dabasdati.lv. Jauna suga Latvijā (Smislovs 2022). Turpat, tikai tālāk jūrā 17.05. (Sandis Laime, Gaidis Grandāns). Putns ieraudzīts vēlāk, caurskatot iegūtos melno pīļu baru fotoattēlus. 30.10.–31.10. 1 T Kolkā, Talsu novadā, jūrā kopā ar melnajām pīlēm (Edgars Smislovs u. c.); fotografēta. 2. novērojums Latvijā (tomēr nevar izslēgt, ka 2022. gadā viens un tas pats putns uzturējās Rīgas jūras līča rietumu piekrastē vismaz no maija līdz oktobrim).

Gredzenpīle *Aythya collaris*¹

14.04.–16.04. 1 M Kurpniekā, Sātiņu dīķos, Saldus novadā (Māris Jaunzemis u. c.); fotografēta. Jauna suga Latvijā.

Polārā gārgale *Gavia immer*

10.05. 1 uz Z pāri Kolkasragam, Talsu novadā (Edgars Smislovs, Vladimirs Smislovs, Gaidis Grandāns, Kaspars Funts); fotografēta. 5. novērojums Latvijā.

Zīda gārnis *Egretta garzetta*

15.05.–18.05. 1 Starpiņupītē, Lapmežciemā, Tukuma novadā (Sandra Novika, Evija Hilmane); fotografēts. 13. novērojums Latvijā.

Ziemeļu sulla *Morus bassanus*

Maijā–jūnijā 1 pieaudzis putns uzturējās Rīgas jūras līča D un R daļā: 08.05. Daugavgrīvā, Rīgā, kopā ar jūraskraukļiem *Phalacrocorax carbo* lidoja uz ZA (Edgars Smislovs, Arnis Arnicaņš); 22.05. Mērsragā, Talsu novadā, jūraskraukļu barā lidoja uz Z (Edgars Smislovs, Andris Dekants, Miks Stūrītis, Dana Heiberga); 08.06. atrasta beigta jūras krastā Ragaciemā, Tukuma novadā (Zane Dāvidsone); fotografēta. 6. novērojums Latvijā.

Garstilbis *Himantopus himantopus*

07.08. 3 pieaugušie un 3 jaunie putni lokāli Randu pļavās, Limbažu novadā (Edgars Smislovs, Andris Zariņš); fotografēti. 5. novērojums Latvijā.

Morinella tārtiņš

Eudromias morinellus

21.05. 4 Ķirpēnu apkārtņē, Auru pagastā, Dobeles novadā (Armandas Naudžius); fotografēti. 20. novērojums Latvijā.

28.08. 2 pieaugušie un 3 jaunie putni Užavas laukos, Ventspils novadā (Edgars Smislovs, Vladimirs Smislovs); fotografēti. 21. novērojums Latvijā.

Platknābja pūslītis

Phalaropus fulicarius

13.11.–28.11. 1 jaunais putns Rīgas jūras līča piekrastē no Gaujas grīvas līdz Lilastei, Ādažu novadā (Andris Zariņš u. c.); fotografēts. 19. novērojums Latvijā.

Foto: Edgars Smislovs

Polārā gārgale *Gavia immer* Kolkā 10.05.2022.

Foto: Evija Hilmane

Zīda gārnis *Egretta garzetta* Starpiņupītē 18.05.2022.

Foto: Edgars Smislovs

Garstilbji *Himantopus himantopus* Randu pļavās 07.08.2022.

Foto: Edgars Smislovs

Ziemeļu sulla *Morus bassanus* Daugavgrīvā 08.05.2022.

¹ Sīkāk sk. rakstā 14.–15. lpp.

Foto: Edgars Smislovs

Platknābja pūslītis *Phalaropus fulicarius* Gaujas grīvā 28.11.2022.

Foto: Edgars Smislovs

Morinella tārtiņš *Eudromias morinellus* Užavas laukos 28.08.2022.

Foto: Ivo Dinsbergs

Hjūma ļauķītis *Phylloscopus humei* Papē 31.10.2022.

Foto: Ivo Dinsbergs

Švarca ļauķītis *Phylloscopus schwarzi* Papē 25.09.2022.

Plīvurpūce *Tyto alba*

Kapsēdē, Dienvidkurzemes novadā, divu plīvurpūču klātbūtne konstatēta maijā, bet iespējams, ka bija jau aprīlī. Mēģinājumi pierādīt ligzdošanu vasarā nebija pārliecinoši, bet to jau varēja uzskatīt par ticamu. Pārliecinošs ligzdošanas pierādījums iegūts oktobra vidū, kad dokumentēta jaunā putna barošana. Nakts videoierakstā redzams, kā pūce pielido pie dobuma ēkas sienā un nodod peli otrai pūcei, kura lūkojas no dobuma. 22.10. caur minēto dobumu ēkas bēniņos saskatīts (uzņemts video) viens pilnīgi pieaudzis putns. Tā vecumu nevar droši noteikt, bet nebūtu jāšaubās, ka tas ir jaunais putns. Jaunā putna balss pēdējo reizi dzirdēta 30.10. (Mārcis Dīcmanis u. c.). Pierādīts ligzdošanas gadījums pēc vairāk nekā 70 gadu pārtraukuma.

Baltgalvas grifs *Gyps fulvus*

02.11. 1 pie zirga atliekām Dunduru pļavās, Tukuma novadā (Andis Liepa); ieraudzīts fotolamatu attēlos. 12. novērojums Latvijā.

Svitrainais ērglis

*Aquila fasciata*²

31.03.–01.04. Francijā ar raidītāju aprīkots putns šķērsoja Latvijas teritoriju, ielidojot Latvijā no Baltkrievijas. Saskaņā ar projekta mājaslapā www.aigledebonelli.fr pieejamo informāciju Latvijā ir zināmi 2 koordināšu punkti: 31.03. plkst. 00.00 pie Indricas upes Rožbežnieku pagastā, Krāslavas novadā, un 01.04. plkst. 00.00 Līģeru purva malā, Ropažu novadā. Jauna suga Latvijā.

Hjūma ļauķītis

Phylloscopus humei

22.10. dzirdēta balss (saucieni), kas pēc tam ierakstīta Papes ezera R piekrastē, Dienvidkurzemes novadā (Valts Jaunzemis u. c.). 3. novērojums Latvijā.

31.10. 1 lg noķerts gredzenošanai Papē, Dienvidkurzemes novadā (Viesturs Vīgants u. c.). 4. novērojums Latvijā.

² Sīkāk sk. rakstā 16.–17. lpp.

Švarca ļauķītis

Phylloscopus schwarzi

25.09. 1 lg noķerts gredzenošanai Papē, Dienvidkurzemes novadā (Māris Jaunzemis u. c.). 2. novērojums Latvijā.

Sārtais strazds *Pastor roseus*

01.06.–05.06. 1 T Kolkā, Talsu novadā (Edgars Smislovs, Vladimirs Smislovs, Ivars Brediks); fotografēts. 13. novērojums Latvijā.

Rudsānu zilastīte *Tarsiger cyanurus*

19.10. 1 noķerta gredzenošanai Lauteros, Limbažu novadā, bet izbēga negredzenota (Guntis Graubics). 8. novērojums Latvijā.

Baltkakla mušķērājs

Ficedula albicollis

03.05. 1 T Kviešu ielā, Liepājā (Selga Bērziņa); fotografēts. 19. novērojums Latvijā.

Tumšā čakstīte

Saxicola torquatus rubicola

03.04. 1 T Dunduru pļavās, Tukuma novadā (Sintija Valucka); fotografēta. 25. novērojums Latvijā.
16.04. 1 T Papē, Dienvidkurzemes novadā (Aleksis Kuročkins); fotografēta. 26. novērojums Latvijā.
08.06. 1 T Zirgu salā, Liepājā (Valters Videnieks); fotografēta. 27. novērojums Latvijā.

Smiltāju čakstīte

Oenanthe isabellina

02.10. 1 Kalngales–Garcima laukos, Ādažu novadā (Igoris Deņisovs); fotografēta. 2. novērojums Latvijā.

Lielā stērste *Emberiza calandra*

03.06.–14.06. 1 T Pērnciemā, Mārupes novadā (Ivars Brediks u. c.); fotografēta. 24. novērojums Latvijā.
18.12. 1 nofotografēta Nīcas laukos, Dienvidkurzemes novadā dzelteno stērstu *Emberiza citrinella* barā (Edgars Smislovs). Suga ieraudzīta un noteikta retrospektīvi, caurskatot fotoattēlus. 25. novērojums Latvijā un 1. reizi ziemas mēnešos.

Meža stērste *Emberiza rustica*

11.09. 1 lg M noķerta gredzenošanai Birzgalē, Ogres novadā (Dmitrijs

Foto: Igoris Deņisovs

Smiltāju čakstīte *Oenanthe isabellina* Kalngales laukos 02.10.2022.

Foto: Ivars Brediks

Lielā stērste *Emberiza calandra* Pērnciemā 03.06.2022.

Foto: Dmitrijs Boiko

Meža stērste *Emberiza rustica* Birzgalē 11.09.2022.

Boiko). 9. novērojums Latvijā.
12.09. 1 lg T noķerts gredzenošanai Birzgalē, Ogres novadā (Dmitrijs Boiko). 10. novērojums Latvijā.
19.09. 1 noķerta gredzenošanai Litenes pagastā, Gulbenes novadā (Elvijs Kantāns). 11. novērojums Latvijā.
22.09. 1 M un 2 TT, visi lg, noķerti gredzenošanai Birzgalē, Ogres novadā (Dmitrijs Boiko). 12.–14. novērojums Latvijā.
23.09. 1 lg T noķerts gredzenošanai Birzgalē, Ogres novadā (Dmitrijs Boiko). 15. novērojums Latvijā.

Literatūra

Smislovs E. 2022. Divas Latvijas faunai jaunas putnu sugas – ziņojumi portālā Dabasdati.lv. *Putni dabā* 90: 10–11.

Summary

Observations of rare bird species in Latvia in 2022 /Māris Jaunzemis/

The article covers rare bird species observations in Latvia with less than 25 records before 2022 and the first proved breeding record of the Barn Owl *Tyto alba* in the last 70 years. Three bird species were recorded for the first time in Latvia in 2022: Bonelli's Eagle *Aquila fasciata*, the Ring-necked Duck *Aythya collaris* and the Black Scoter *Melanitta americana*. Ten other species were observed for the second to tenth time.

Gredzenpīle *Aythya collaris* Sātiņu zivju diķos 14.04.2022.

Foto: Māris Jaunzemis

Gredzenpīle – jauna putnu suga Latvijā

MĀRIS JAUNZEMIS,
maris.jaunzemis@lu.lv

14.04.2022. Latvijā pirmoreiz tika konstatēta gredzenpīle *Aythya collaris*. Novērojums veikts Kurzēm – Sātiņu zivju diķos Saldus novadā.

Pēdējos gadus, apmeklējot Sātiņu zivju diķus, izmantoju putnu torni pie Grebūtnieka, lai nesteidzīgi novērtētu, kādi putni apkārtnē sastopami – atlidojuši no jauna pavasarī vai sapulcējušies nolaistajos diķos rudenī. Parasti mēģinu uzskaitīt visas no torņa novērojamās (redzamās un dzirdamās) sugas vienas stundas laikā. Tāpat rīkojos arī 2022. gada

14. aprīlī. Pēc torni pavadītas stundas biju blocīnā atzīmējis 43 sugas. No spriedu, ka nekas jauns kopš iepriekšējās apmeklējuma reizes nav klāt nācis, un devos atpakaļ uz mašīnu. Lai nebūtu jāiet pa to pašu ceļu, pa kuru atnācu uz torni, nolēmu izmest likumu gar Kurpnieku diķi.

Iznākot no meža, ar teleskopu pārlūkoju diķa atklāto daļu, kurā uzturējās paprāvs cekulpīļu bars ar nelielu brūnkaķļu, gaigalu un mazo gauru piejaukumu, kā arī pa kādai meža pīlei, platknābim un laucim. Caurskatot pīļu baru, vienā brīdī skats

“aizķērās” pie kāda mātītes tipa putna ar kontrastainu galvas zīmējumu.

Ja cilvēks visumā pārzina Latvijas putnu faunu, zinot, kuras sugas ir Latvijā reģistrētas un kuras nav, tas tomēr nenožīmē, ka, ieraugot jaunu sugu, uzreiz būs skaidrs, ko tad īsti tu redzi. Šajā brīdī svarīgi ir apjēgt, ka redzi ko neikdienišķu, ko tādu, kas atšķiras no parasti redzamā vai bieži sastopamā. Tieši tas palīdzēja noteikt redzētā putna sugu. Ieraugot uz tumšā knābja izteikti gaišu joslu netālu no knābja gala, atcerējos par gredzenpīli *Aythya collaris* – sugu,

kuru līdz tam retu reizi biju redzējis žurnālā "Birding World", ko abonēju pirms vairākiem gadiem, vai arī internetā, caurlūkojot reto putnu ziņas citās Eiropas valstīs. Tobrīd tomēr īsti nezināju, kādas ir gredzenpīles mātītes pazīmes, lai to varētu droši atšķirt no citām līdzīgām pīlēm. Ejot dabā, jau sen nenēsāju līdz putnu noteicējus, jo mūsdienās gandrīz "jebkuros krūmos", izmantojot dažādas viedierīces (parasti vienkārši mobilo telefonu), interneta plašumos var atrast fotogrāfiju vai skaņu ierakstu paraugus, ar ko salīdzināt to, ko redzi vai dzirdi "uz vietas". Izdevās iegūt dažas telefonbildes – ar telefonu fotografējot pīli caur teleskopu. Tālāk atlika tikai salīdzināt iegūtās bildes ar interneta paraugiem, vēlreiz, skatoties uz pašu putnu, ieraudzīt to, kas jāierauga, un te nu mēs esam – Sātiņu zivju dīķos novērota Latvijā līdz šim vēl neredzēta putnu suga – gredzenpīle!

Foto: Igors Denjsovs

Gredzenpīļu *Aythya collaris* tēviņš un mātīte Kanādā – George C. Reifel Migratory Bird Sanctuary, Vankūverā 12.11.2021.

Galvenās noteikšanas pazīmes ir galvas un knābja zīmējums – tumša galvas virspuse, gaišāks vaigs, gaišs gredzens ap aci, aiz acs gaiša svītra ar liekumu uz leju, gaišs vertikāls laukums knābja pamatnē, kā arī gaiša josla pirms knābja gala. Kā to vēlāk atzīmēja arī citi putnu vērotāji, tieši gaišais vertikālais laukums knābja pamatnē bija viena no uzkrītošākajām pazīmēm, lai atrastu konkrēto pīli citu putnu barā. Svarīga pazīme ir arī galvas forma ar nelielu cekuliņu, drīzāk kā punu pakauša daļā. Novērojuma situācija bija ļoti piemērota, lai varētu konkrēto putnu salīdzināt turpat uz vietas ar citām līdzīgajām sugām. Kā norādīts Kolin-

sa noteicējā (Mullarney *et al.* 1999), līdzīgākā ir tieši brūnkakla mātīte, kura atšķiras ar galvas un knābja formu, arī galvas krāsojums nav tik kontrastains. Savukārt cekulpīlei galva lielākoties tumša, gandrīz melna, bez jebkāda zīmējuma.

Gredzenpīle sastopama Ziemeļamerikā – ligzdo Kanādā un ASV ziemeļos, t. sk. Aļaskas centrālajā daļā; ziemo uz dienvidiem no ligzdošanas reģiona, pārsvarā gar okeānu piekrasti, Floridā, Meksikas līča piekrastē, mazākā skaitā iekšzemē (del Hoyo *et al.* 1992). Atsevišķi īpatņi katru gadu tiek novēroti arī dažādās Eiropas valstīs. Piemēram, Zviedrijā ir reģistrēti 67 īpatņi 66 novērojumos un kopš 2006. gada šīs sugas novērojumus vairs neizvērtē retumu komisija (BirdLife Sverige 2023), Somijā ir vairāk par 20 novērojumiem (ziņas pēc Tarsiger.com), Polijā suga tiek klasificēta kā neregulāra iecelotāja (Sterno 2015). Savukārt Igaunijā gredzenpīle ir novērota vienu reizi 2009. gadā (Paal, Ots 2020), bet Lietuvā līdz šim novērojumu nav (Karalius *et al.* 2022).

Foto: Ainars Mankus / ainars.net

Gredzenpīle *Aythya collaris* Sātiņu zivju dīķos 14.04.2022. Centrā gredzenpīle, sānos – cekulpīles.

Literatūra

- BirdLife Sverige 2023. Ringand/Ring-necked Duck. <https://birdlife.se/rk/raritetskatalogen/gass-svanar-ander/ringand/>
- del Hoyo J., Elliot A., Sargatal J. (eds) 1992. Handbook of the Birds of the World. Vol. 1. Barcelona: Lynx Edicions.
- Karalius S., Karlonas M., Pakštytė E., Ružauskas M., Naudžius A. 2022. Sisteminis Lietuvos paukščių sąrašas. http://www.birdlife.lt/upload/user_uploads/Dokumentai/sisteminis_srastas/Sisteminis_2022-11-08_LOFK_.pdf.
- Mullarney K., Svensson L., Zetterström D., Grant P. J. 1999. The most complete field guide to the birds of Britain and Europe. London: HarperCollins Publishers.
- Paal U., Ots M. 2020. Birding Estonia. Tartu: Eesti Loodusfoto.
- Sterno A. (ed.) 2015. Birding in Poland. Uppsala: Oriolus PublishingHouse.

Summary

Ring-necked Duck – a new bird species for Latvia /Māris Jaunzemis/

On 14 April 2022, the Ring-necked Duck *Aythya collaris* as a new bird species for Latvia was recorded at the Sātiņi fish-ponds, Saldus municipality (western Latvia). The article deals with the distribution of the species and its occurrence in neighbouring countries.

Svītrainais ērglis – jauna putnu suga Latvijā

MĀRIS JAUNZEMIS,
maris.jaunzemis@lu.lv

2022. gada marta beigās sociālajā tīklā Facebook parādījās daži intriģējoši ieraksti, ka ar raidītāju aprikots svītrainais ērglis *Aquila fasciata* no Francijas ir šķērsojis gandrīz visu Poliju un atrodas pie Kaļiņingradas apgabala robežas. Pēc dažām dienām poļu putnu vērotāji izplatīja karti ar ērgļa ceļojuma fragmentu pa Latviju un Lietuvu – no Rīgas apkārtnes līdz Nemunas deltas rajonam. Kaut arī nebija nekādu ziņu par precīzām atsevišķu kartē redzamo punktu koordinātēm, tomēr bija skaidrs, ka Latviju ir šķērsojis svītrainais ērglis. Lai gūtu pilnīgu pārliecību, ka Latvijas putnu sarakstu var papildināt ar šo sugu, vajadzēja iegūt konkrētākas ziņas no projekta autoriem. Pavasarī tika saņemta atbilde, ka svītrainais ērglis ir veiksmīgi atgriezies Francijā, tagad ir karstākais sezonas laiks un informācija ar visu putna klejojumu karti tiks izplatīta vēlāk.

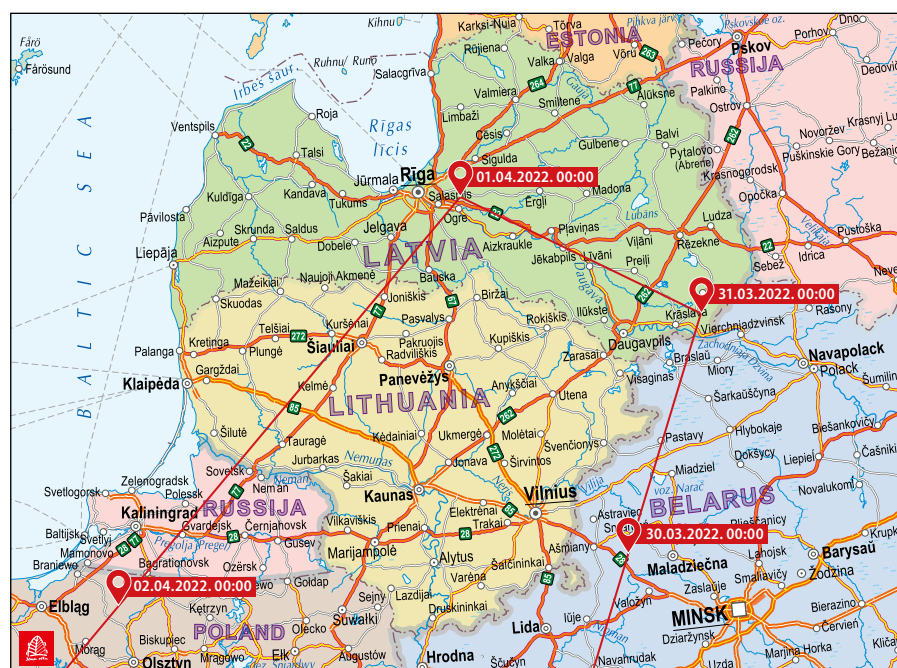
2022. gada beigās interneta vietnē, kas veltīta svītrainajam ērglim – www.aigledebonelli.fr – tika publicēta ziņa, ka ir atjaunota publiska pieeja kartei, kurā redzama Francijā ar raidītājiem aprikoto putnu pārvietošanās (Scher 2022). Kopumā šajā kartē var redzēt 69 ar raidītājiem aprikoto svītraino ērgļu pārvietošanās maršrūtus. Informācijas saturs tiek limitēts, publicējot tikai vienu uzturēšanās punktu dienā un nepublicējot putnu atrašanās vietas to pastāvīgās uzturēšanās rajonos. Pēc šīs kartes nolasāms, ka svītrainais ērglis “26” ir aprikots ar raidītāju 2019. gadā Provansas–Alpu–Azūra krasta (Provence–Alpes–Côte d’Azur) reģionā Francijā. Putns

2022. gadā veicis tālu klejojumu uz ziemeļaustrumiem, šķērsojot Polijas ziemeļu daļu, ielidojot Baltkrievijā un sasniedzot Latviju, pirms uzsāka ceļu atpakaļ uz Franciju.

Tā kā publiski pieejami ir tikai divi svītrainā ērgļa “26” atrašanās vietu punkti Latvijā, šobrīd pilnīgi precīza klejojumu trase mūsu valstī nav zināma. 30.03.2022. plkst. 00.00 reģistrēts punkts, kas atrodas Baltkrievijā, Smarhoņas rajonā. Savukārt nākamais punkts reģistrēts 31.03.2022. plkst. 00:00 jau Latvijā, Krāslavas novada Robežnieku pagastā pie Indricas upes. Spriežot pēc pulksteņa laika, šī ir bijusi putna nakšņošanas vieta. Tādējādi ar lielu varbūtību var pieņemt, ka svītrainais ērglis “26” Latvijā ir ielidojis jau 30. martā no Baltkrievijas. Ir neliela iespēja, ka putns ielidoja Latvijā, metot likumu caur Lietuvu vai Krieviju, bet to mēs, cerams,

uzzināsim nākotnē, saņemot precīzākas ziņas no Francijas. 01.04.2022. plkst. 00.00 ir reģistrēts otrs redzamais punkts Latvijā – pie Līģeru purva Ropažu novadā. Nākamais punkts, kas reģistrēts 02.04.2022. plkst. 00:00, jau atrodas Polijā uz dienvidiem no Kaļiņingradas apgabala robežas. Tātad svītrainais ērglis “26” ir uzturējies Latvijā no 2022. gada 30. marta līdz 1. aprīlim.

Svītrainais ērglis “26” ar saviem klejojumiem mūsu reģionā kļuva par jaunu sugu valstī ne tikai Latvijā, bet arī Lietuvā (Karalius *et al.* 2022) un Baltkrievijā (Вінчэўскі 2022). Poļu putnu ziņu portālā clanga.com atrodama informācija, ka arī Polijā šis pats putns ar savu ceļojumu 2022.gada pavasarī tiek uzskatīts par pirmo šīs sugas pārstāvi valstī. Somijā un Zviedrijā svītrainais ērglis nav konstatēts.

Svītrainā ērgļa “26” pārvietošanās trase Latvijā 30.03.–01.04.2022. pēc GPS datiem (www.aigledebonelli.fr).

Francijā svītrainā ērgļa aizsardzībai ir izstrādāts un ieviests nacionālais rīcības plāns (Burger *et al.* 2013). Suga tiek monitorēta gandrīz 50 gadus, tajā skaitā vairāk nekā 30 gadus tiek gredzenoti mazuļi. 2019. gadā Francijā bija 38 svītraino ērgļu pāri, no kuriem 35 ligzdojoši (Scher *et al.* 2020). Ar raidītājiem tika aprikoti 18 jaunie putni (Ponchon, Ravayrol 2020a). Raidītāju sniegtie dati parādīja, ka lielākā daļa jauno putnu devās uz Kro un Kamargas apkārtni, kā arī uz Francijas dienvidrietumiem un Kataloniju, bet divi ērgļi devās tālākos klejojumos, sasniedzot Maroku un Alžīriju dienvidrietumos, kā arī Beļģiju, Nīderlandi un Dāniju ziemeļaustrumos (Ponchon, Ravayrol 2020b). Nākamajā – 2020. gadā ligzdoja 29 pāri, kopumā radot 40 jaunus putnus, no kuriem 39 tika apgredzenoti un 13 aprikoti ar raidītājiem (Scher *et al.* 2021). Turpinot sekot raidītāju rādījumiem, varēja redzēt, ka 2019. gadā ar krāsaino gredzenu gredzenotais putns “3C” ne tikai sasniedza Dāniju, bet pat tur pavadīja visu ziemu – vairāk nekā astoņus mēnešus. Dānijas teritoriju 2020. gadā sasniedza vēl viens svītrainais ērglis, kurš bija gredzenots ar sarkanu plastmasas gredzenu ar numuru “26” (Ponchon, Ravayrol 2021) – tas pats putns, kurš 2022. gadā atlidoja līdz pat Latvijai.

Svītrainā ērgļa nominālā pasuga *fasciata* izplatīta Eiropas dienvidos, Āfrikā Magribas reģionā, Āzijā Tuvajos Austrumos, Indijas subkontinentā un Ķīnas dienvidaustrumos, savukārt pasuga *renschii* – Indonēzijā Mazajās Zunda salās (Ferguson-Lees *et al.* 2001).

Svītrainā ērgļa biotopu veido atklāta vide ar mozaikveida ainavu – krūmāji, zālieni, kas mijas ar vīnogulājiem un kaļķakmens kalnu nogāzēm līdz 700 m virs jūras līmeņa (Burger *et al.* 2013).

Kopumā Latvijā nu jau trīs putnu sugas pirmo reizi ir konstatētas, redzot ar raidītāju aprikotu putnu pārvietošanās maršrutus. Pirmais šāds gadījums bija 2010. gadā, kad

Foto: Kārlis Millers

Svītrainais ērglis *Aquila fasciata* Omānā – Al Qurm Park, Maskatā 20.11.2014.

14. un 15. maijā Latvijas austrumu daļu ziemeļu virzienā šķērsoja stepes piekūns *Falco cherrug*, kas pēc tam 17. maijā atkal pārlidoja Latviju atceļā no Igaunijas. Putnam Ungārijā bija uzlikts raidītājs stepes piekūna saglabāšanas programmas ietvaros. Otrajā gadījumā kā jauna putnu suga tika konstatēts karaliskais ērglis *Aquila heliaca* no Bulgārijas, kurš 2013. gadā no 27. līdz 29. maijam šķērsoja Latvijas dienvidaustrumus (Deņisovs 2013). Pirmās trīs reizes, kad karaliskais ērglis tika konstatēts Latvijā, bija ar raidītājiem aprikotu putnu reģistrācijas. Tāpat ar raidītāju palīdzību Latvijā ir konstatēti arī citu reto un aizsargājamo sugu iecelšanas gadījumi (mazā zoss *Anser erythropus*, stepes lija *Circus macrourus*, vidējais ērglis *Clanga clanga*, jūras ērglis *Haliaeetus albicilla*, mazais gulbis *Cygnus columbianus*).

Literatūra

- Burger J., Hiessler N., Ponchon C., Vincent-Martin N. (red.) 2013. Plan national d'actions en faveur de l'Aigle de Bonelli *Aquila fasciata* 2014–2023. Ministère de l'environnement et du développement durable et de l'énergie. https://www.ecologie.gouv.fr/sites/default/files/PNA_Aigle-de-Bonelli_2014-2023.pdf.
- Deņisovs I. 2013. Karaliskais ērglis – jauna putnu suga Latvijā. *Putni dabā* 2013/3: 11–12.
- Ferguson-Lees J., Christie D. A., Franklin K., Mead D., Burton P. 2001. Raptors of the World. Boston, New York: Houghton Mifflin Company.

- Karalius S., Karlonas M., Pakštytė E., Ružauskas M., Naudžius A. 2022. Sisteminis Lietuvos paukščių sąrašas. http://www.birdlife.lt/upload/user_uploads/Dokumentai/sisteminis_srasas/Sisteminis_2022-11-08_LOFK_.pdf
- Ponchon C., Ravayrol A. 2020a. Suivi télémétrique des juvéniles. Bonelli info 21: 4–5.
- Ponchon C., Ravayrol A. 2020b. Erratisme des jeunes aigles de Bonelli: les voyages exceptionnels de jeunes de 2019. CRBPO info. <http://crbpoinfo.blogspot.com/2020/04/erratisme-des-jeunes-aigles-de-bonelli.html>.
- Ponchon C., Ravayrol A. 2021. Des Bonellis chez les Vikings II. Bonelli info 22: 7.
- Scher O. 2022. Déplacements des juvéniles. <http://www.aigledebonelli.fr/?q=node/142>.
- Scher O., Ponchon C., Mure M. 2020. Bilans 2019 de la reproduction de l'Aigle de Bonelli en France. Bonelli info 21: 2–3.
- Scher O., Ponchon C., Mure M. 2021. Bilans 2020 de la reproduction de l'Aigle de Bonelli en France. Bonelli info 22: 2–3.
- Вінчэўскі Д. 2022. Арол-шуляк: адкладзеная сенсация пра залёт новага для Беларусі віда птушак. <https://birdwatch.by/news/17312>.

Summary

Bonelli's Eagle – a new bird species for Latvia /Māris Jaunzemis/

In the spring of 2022, a Bonelli's Eagle *Aquila fasciata*, which was equipped with a GPS transmitter in France in 2019, wandered far outside its native region, reaching Poland, Belarus, Latvia and Lithuania, thus becoming a new bird species in the respective countries. Based on the information provided by GPS transmitters, two other species, the Saker Falcon *Falco cherrug* and the Eastern Imperial Eagle *Aquila heliaca*, have also been previously identified as new bird species for Latvia.

Eiropas putnu noteicējs latviešu valodā

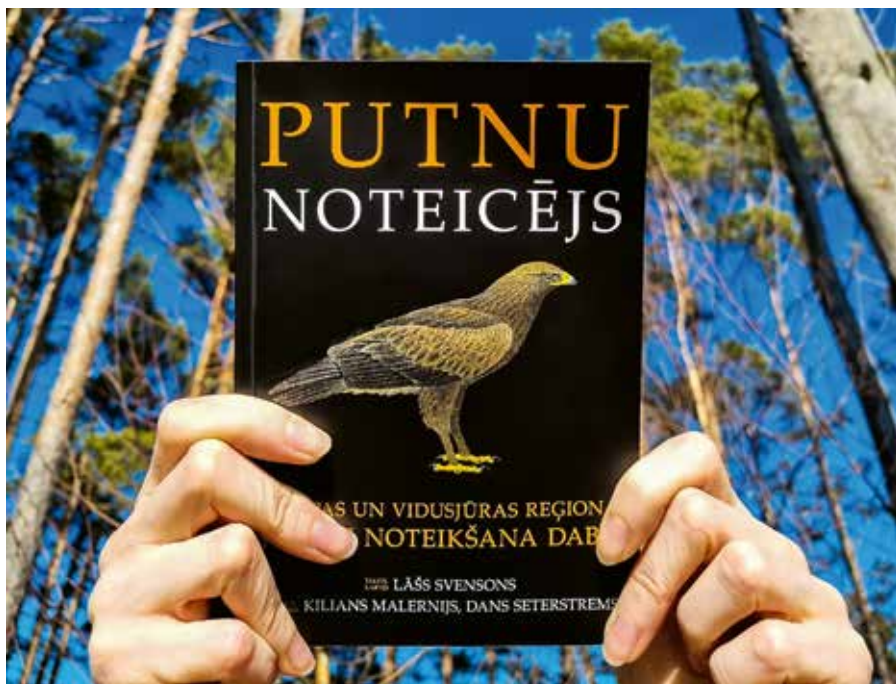

Foto: Kārlis Upītis

2022. gadā Latvijā iznāca ilustrēta putnu vērošanas rokasgrāmata “Putnu noteicējs”. Lāša Svensona, Kiliana Malernija un Dana Seterstrema veidoto Eiropas putnu noteicēju latviešu valodā klajā laidusi SIA “Jāņa sēta” sadarbībā ar Latvijas Ornitoloģijas biedrību. Līdz šim šī grāmata bija pieejama tikai angļiski un citās svešvalodās. Kopš pirmā izdevuma iznākšanas 1999. gadā tā tulkota vairāk nekā 14 valodās, kopumā sasniedzot ap 700 000 pārdotu eksemplāru.

Latviešu valodā izdots “Putnu noteicēja” otrais (tobrīd jaunākais) izdevums, kurš oriģināli publicēts 2010. gadā. Grāmatā ietverti sīki 720 sugu apraksti un attēli, kā arī īsi aprakstīti vēl 59 reti iecelotāji un 32 sugas, kuras sastopamas kā bēgļi no nebrīves vai ir introducētas. Izdevumā ir vairāk nekā 3500 ilustrāciju, kuru autori ir labākie putnu ilustrētāji pasaulē. Šis noteicējs sniedz visu informāciju, lai noteiktu jebkuru sugu Eiropā visos gadalaikos.

“Putnu noteicēja” atrodami apraksti un attēli visām (371) savvaļas putnu sugām, kuras šobrīd konstatētas Latvijā. (Tikai divas sugas ir izņēmums – garknābja šņibītīm, kurš Eiropā līdz šim konstatēts tikai 21 reizi, ir tikai īss apraksts un viens attēls reto viesu sadaļā, bet Kamčatkas kaija, kura Eiropā konstatēta tikai divas reizes, ietverta maldu viesu sarakstā.)

Grāmatas tulkotāja ir Elīna Gulbe, zinātniskais redaktors – Dr. biol. Viesturs Ķerus, literārā redaktore – Elīna Kokareviča, bet vāka noformējuma autore – Līga Dubrovskā, kura kopā ar Ingūnu Pūkaini un Aiju Dvinsku sagatavojusi grāmatas maketu. Grāmatas izdevuma sagatavošanu latviešu valodā koordinēja Agnese Kuzmina, Ilona Kilupa un Jānis Barbans.

Jaunajā “Putnu noteicējā” ieskatoties

Kad uzzināju, ka top pazīstamā Zviedrijā izdotā “Putnu noteicēja” tulkojums latviešu valodā, tā man bija ļoti priecīga un pat mazliet neticama ziņa – vai tiešām slavenais *Collins* “Putnu noteicējs” latviešu valodā!

Iepriekš daudzus gadus izmantoju šī noteicēja angļu versiju un pamanīju, ka vāciņš ātri nodilst, tāpēc, saņemot jauno grāmatu kā dāvanu, vispirms aiznesu ievākot, jo domāju to izmantot ilgi.

Angļu valodu sarunvalodas līmeni pārvaldu, tomēr angļu versijā izmantotā leksika – pilna ar terminiem un profesionālismiem – lasīšanu padarīja diezgan apgrūtināšu. Vairāk pievērsos putnu attēliem.

Ļoti novērtēju, ka jaunajā tulkojumā ir norādīta putnu sastopamība Latvijā. Tas ļoti palīdz vieglāk orientēties un ātrāk atrast meklēto. Būtu tikai gribējies, ka sastopamības indeksi būtu bijuši tieši pie putnu attēliem, nevis pie aprakstiem. Tas palīdzētu ietaupīt mazliet laika, jo nereti tā pietrūkst, lai salīdzinātu dabā redzēto ar attēlu grāmatā.

Neizsakāmi patīkami turēt rokās šo īpašo grāmatu. Domāju, ka tas ir vērā ņemams notikums visai putnu draugu saimei. Tāpēc vislielākais paldies tulkotājai Elīnai Gulbei par milzīgo ieguldīto darbu un labā latviešu valodā veikto tulkojumu.

Liena Kukaine

Putnu noteicēji Latvijā – no vēstures līdz mūsdienām

Jaunais “Putnu noteicējs” ir pirmais latviski izdots visu Eiropas putnu sugu noteicējs, bet tā nav pirmā putnu rokasgrāmata Latvijā.

Kurš ir visnenākais šāds izdevums Latvijā? Sākot gatavot šo komentāru, domāju, ka putnu rokasgrāmatas Latvijā publicētas tikai pēdējos simt gados. Un kļūdījos! Ruslans Matrozijs izlabo – vēsture ir vēl senāka! Pats pirmais putnu noteicējs latviešu valodā izdots jau 1893. gadā – baltvācu dabaspētnieka **Oskara fon Lēvisa “Ievērojamākie Baltijas putni”** – populārzinātniska grāmata ar 171 sugas aprakstiem un 45 zīmējumiem. Savukārt 1936. gadā iznāk klasiskā **Nikolaja fon Tranzē un Reiņa Sināta monogrāfija “Latvijas putni”** ar krāsainiem zīmējumiem. Šo grāmatu putnu interesenti sugu noteikšanā izmantojuši vairākas desmitgades. Mūsdienās šie izdevumi glabājas ornitologu un bibliofilu kolekcijās.

Skatoties tuvākā pagātnē, liela daļa no Latvijas ornitologiem un dabas zinātniekiem, kuriem šodien ir ap 50–70 gadu, putnus pazīt iemācījās no **Jāņa Baumaņa un Pētera Blūma grāmatas “Latvijas putni”** (1. izdevums 1969. gadā). Šo grāmatu studējot, varēja iegūt zināšanas gan par to, kā putnu sugas atpazīt, gan arī, kuros gada mēnešos un kādos biotopos tās Latvijā sastopamas, un bija ietverta pamatinformācija par ligzdošanu. 20. gadsimta 60. gadi putnu draugiem bija ļoti laba desmitgade, jo vēl pirms Baumaņa un Blūma grāmatas bija iznākusi **Kārļa Griguļa “Putnu grāmata”** (1964) – bez visu sugu attēliem, bet ar lietpratēja stāstiem, kuri iedvesmoja iepazīt putnus laikos, kad vēl nebija krāsainu televīzijas raidījumu un interneta.

Tagad ielūkojoties 60. gadu grāmatās, arī tās vairāk kalpo kā interesants vēstures materiāls. Griguļa grāmatā bija aprakstītas 220 sugas, Blaumaņa un Blūma noteicējā – 312. Pusgadsimta

laikā Latvijas sugu sarakstā nācis klāt desmitiem jaunu sugu. Arī zināšanas par putnu sugām ir pieaugušas, “modernākos” avotos ir veiksmīgāki attēli un labāki pazīmju apraksti sugu noteikšanai. Tā tam arī jābūt, jo, laikam ritot, pētījumi nepārtraukti sniedz jaunu informāciju, turklāt pastāvīgi uzlabojas arī tehnoloģiskās iespējas gan informāciju iegūt un analizēt, gan attēlot un izplatīt.

Nākošā “labā” desmitgade bija 90. gadi, kad 1996.–1999. gadā Latvijas Ornitoloģijas biedrība izdeva unikālu grāmatu sēriju – **“Latvijas meža putni”, “Latvijas lauku putni” un “Latvijas ūdeņu putni”**. Šie izdevumi ir liels, pamatīgs Māra Strazda darbs, viņš ieguldījis tajos savu bagāto putnu pazinēja pieredzi. Ir ļoti žēl, ka tolaik neizdevās izdot visu iecerēto sēriju – purva un jūras putnu grāmatas palika npublicētas. Tajās grāmatās, kuras tika izdotas, ir daudz arvien aktuālas informācijas par sugu sezonālītāti, dzīvesveidu, biotopiem un ligzdošanas īpatnībām tieši Latvijā. To neatradīsim nevienā “modernākā” literatūras avotā (arī jaunajā “Putnu noteicējā” ne).

Jāpiemin arī šajā pašā laikā apgāda “Zvaigzne ABC” izdotā **Jāņa Baumaņa un Viestura Klimpiņa grāmata “Putni Latvijā”** (1. izdevums 1997. gadā) – kompakts izdevums ar īsiem 328 sugu aprakstiem un fotoattēliem.

Aktīvākie putnotāji pēc iespējas savā īpašumā ieguva arī angļiski, vāciski un citās valodās izdotus putnu noteicējus, bet 90. gadu nogalē parādījās grāmata, kura pārspēja visus līdzīgos izdevumus Eiropā, izceļoties ar savu kvalitāti un pielietojamību. 1999. gadā vispirms zviedriski un dāniski un vēlāk arī angļiski tika publicēts Eiropas putnu noteicējs, kuru visvairāk līdz šim pazinām tā angļiskajā versijā – **“Collins Bird Guide”**.

Foto: Ruslans Matrozijs

Eiropas putnu noteicēja autors – zviedru ornitologs **Lāšs Svensons** 26. Lielbritānijas putnu festivālā (26th Birdfair) 2014. gadā.

Par domu “Kolinsu” izdot latviešu valodā pirmoreiz dzirdēju 2017. gadā¹, bet pagāja vēl pieci gadi, līdz ideja pārtapa realitātē. Man šīs grāmatas tulkošana bija aizraujošs darbs un izaicinājums, no kura neiespējami atteikties, tomēr jāatzīst, ka ne gluži “sapnis”, jo piederu tiem daudzajiem, kuri ikdienā pieraduši savā specialitātē lasīt galvenokārt angļu, reti latviešu valodā. To, cik vajadzīgi bija šo grāmatu izdot latviski, sāku apjaust tikai tad, kad 2022. gada martā tā nonāca grāmatu veikalos un sākām saņemt atsauksmes. Liela pateicība pienākas Marekam Kilupam no “Jāņa sētas” un domubiedriem, kam tas bija īsts sapnis, – par tālredzību un drosmi realizēt šo ļoti nozīmīgo projektu.

Elīna Gulbe

¹ Doma latviski tulkot “Kolinsu” LOB tikusi apspriesta jau gandrīz 20 gadus. 2012. gadā “Kolinsa” 1. izdevumu pārtulkoja un publicēja igauņu valodā, vēlāk – arī 2. izdevumu. Lietuviski “Kolins” vēl nav publicēts, pašlaik “Jāņa sēta” sākusi darbu pie “Kolinsa” 3. izdevuma gatavošanas lietuviešu valodā.

Atskatoties uz Torņu cīņām 2022

Sagatavoja ELĪNA GULBE,
elina.gulbe@lob.lv

2022. gads bija Torņu cīņu 20 gadu jubilejas gads. Sacensības notika 17. reizi, piedaloties 16 komandām ar 63 dalībniekiem. Pasākumu organizēja Latvijas Ornitoloģijas biedrība (koordinatori – Agnis Bušs un Andris Dekants). Paldies atbalstītājiem – Sabiedrības integrācijas fondam, Kultūras ministrijai, Pavāru mājai Līgatnē, SIA “Jāņa sēta”, SIA “Motacilla”, “Swarovski Optik”, maizes ceptuvei “Lāči”, putnu māju ražotnei “Simbaro”, Martai Gotlibai un Dabas aizsardzības pārvaldei.

Neiespējamā misija

Divus gadus pēc kārtas Torņu cīņas bija izpalikušas ar Covid-19 pandēmiju saistīto ierobežojumu dēļ, tāpēc bija liels prieks par pasākuma atjaunošanu. Tomēr izaicinājumu sagādāja laikapstākļi 21.–22. maijā – tie gandrīz visur bija vienlīdz slikti un lika dalībniekiem meklēt labākās stratēģijas neiespējamajai misijai līdzīgos apstākļos.

Torņu izloze notika 19. maija vakarā attālināti, kad vēl bija cerības, ka laikapstākļi varbūt vērsīsies mazliet labāki, nekā solīts. Lielākā daļa komandu rēķinājās ar laika prognozi un centās torņos ierasties un sacensību 24 stundu atskaiti uzsākt pēc iespējas vēlāk, lai vairāk sacensību laika iekristu svētdienas rītā, kad bija prognozēts labāks laiks. Tomēr komandām, kuras izlozēja tālos torņus, bija jāņem vērā, ka pārāk vilcināties arī nevar, jo pēc sacensību beigām vēl jāpaspēj uz Torņu cīņu noslēguma pasākumu Pavāru mājā Līgatnē. Galu galā, vairākums komandu sacensības sāka sestdien ap plkst. 9.00–10.00. Sacensības sākot, laiks drīz strauji pasliktinājās, sāka līt vispirms mazliet, tad – stipri, un vairāku stundu laikā sarakstus

Foto: Pauls Vasks

Torņu cīņu uzvarētāji četru stundu sacensībās Tautas klasē – komanda “Eko knābji”. No kreisās: Pauls Vasks, Tatjana Ignatoviča, Līga Krastiņa un Anita Strazdiņa. (Komandas nosaukums “Eko knābji” radies, kad komanda pirmo reizi šādā sastāvā piedalījās “Rīgas putnu cīņā 2020”, toreiz pārvietojoties tikai ar kājām un sabiedrisko transportu.)

nepapildināja neviena suga. Svētdienas rīts atausa jau skaidrāks, toties bija sacēlies vējš, kas savukārt neļāva sadzirdēt putnu balsis. Dalībnieku izturības robežas pārbaudīja daudzi kaitinoši sikumi – ūdens okulāros, ūdens sacensību veidlapās, ūdens salātu bļodās. Lielākā daļa komandu vissliktākajos laikapstākļos patvērās mašīnās un gaidīja laika uzlabošanos. Dažas komandas sacensībām sagatavojās, pievēršot uzmanību ērtību nodrošināšanai. Varbūt vislaimīgākā komanda bija tā, kas pilnā sastāvā veica pārbraucienu uz Vizbuļu krogu Bērciemā, lai godam nosvinētu komandas biedra dzimšanas dienu. Par spīti grūtībām, komandu reģistrētaisugu skaits kopumā nebija mazāks kā citus gadus daudz labākos apstākļos.

Sacensības Tautas klasē

Sacensības mazliet vieglākas bija piecām komandām, kuras startēja

Tautas klasē, putnu vērošanā sacensoties četru stundu periodā. Vairākas Tautas klases komandas izveidojās, apvienojoties dalībniekiem, kuri pirmoreiz īsti iepazinās sacensību laikā. Varam tikai novēlēt, lai Torņu cīņas izrādās labs pagrieziena punkts gan interesē par putniem, gan draudzībā un sadarbībā! Tautas klasē uzvarēja komanda **“Eko knābji”** (Tatjana Ignatoviča, Pauls Vasks, Līga Krastiņa un Anita Strazdiņa), kas Rīgā no Daugavgrīvas torņa novēroja 50 sugas, sacensības sākot visagrāk no visām Tautas klases komandām – plkst. 4.48. Torņu cīņās līdz šim novērota likumsakarība, ka komandas, kuras uzvar Tautas klasē, nākamajā gadā startē jau pieredzējušo komandu sacensībās. To arī novēlam!

Pirmo reizi sacensībās tika iekļauts 2021. gadā uzbūvētais tornis maizes ceptuves “Lāči” teritorijā. Tas tika izlozēts komandām, kuras sacentās Tautas klases kategorijā.

Foto: Zane Gradiņšova

Torņa debija – pirmo reizi Torņu ciņās tika izlozēts jaunais Lāču tornis pie Babītes ezera, to pirmā izmēģināja komanda “Svilpastes” sacensībās Tautas klasē.

Karīna Janova (“Svilpastes”): “Tornis ir burvīgs, ar skaisto Swarovski teleskopu varējām tālu redzēt un pētīt visu Babītes ezeru. Man mūsu rezultāts šķita nepārspējams, 45 sugas man likās ļoti daudz, jo mēs visas četras stundas visu laiku skatījāmies un skaitījām, skaitījām. Ļoti priecājāmies par somzīlīti, atradām ne tikai pašu zīlīti, bet arī mājiņu kokā, tas bija tāds jauks mirklis. Visu laiku fonā dziedāja mazais svilpis, tas bija tik skaisti, jo dažas no mums viņu dzirdēja pirmoreiz. Tornis ir ļoti labs – ir ezers, ap torni ir applūdušas pļavas, kur bija tilbītes un ūdensvistiņa, savukārt Lāču ceptuves pusē – lauku saimniecība ar zirgiem, tā ka, pagriežoties uz to pusi, redzami jauni putni.”

Sātiņu tornis – migla un gārgales

Trešo vietu pieredzējušo komandu sacensībās ieguva komanda **“Saldus & Co”** (Ainars Mankus, Jānis Jansons, Sandris Rabkevičs un Māris Jaunzemis), kas Sātiņu diķu tornī novēroja 91 sugu jeb par 10 sugām vairāk par torņa vidējo rādītāju. Ainars Mankus: “Pie mums varbūt mazliet mazāk lija – pirmās dienas pusdienlaikā vēl lietus īsti nebija, sākas tikai vakarā, un arī tad tas lietus bija tikai tāda migliņa. Mūsu tornim bija tikai divi apmek-

lētāji, un tiem pašiem iznāca ļoti garš gājiens. Jau ilgi pirms tikšanās redzējām viņus ejam pa Lieknas diķu dambi. Torni pāri diķim ieraudzījuši, viņi devās šurp, bet, kad atdūrās pret grāvi, nācās iet atpakaļ vēlreiz visu ceļu apkārt diķim. Tā viņi ceļā uz torni nostaigāja kādus 4–5 km un tomēr atnāca pie mums – priecīgi, šortos, pa lietus migliņu. Mēs viņiem pamatīgi izrādījām putnus, – pēc tāda gājiena viņi to bija pelnījuši! Bija ļoti jauki, ka vismaz kāds atnāca pie mums. No putnu novērojumiem mums pašiem vispatīkamākais bija melnkakla gārgale. Pirmo melnkakla gārgali redzējām lidojam tālumā, visa komanda pat nepaguvām “piefiksēt”. Bet vēlāk viena gārgale lēnām nopeldēja gar dambi lejā pie paša torņa. Azartiski putnu fotografētāji būdami, tikko gārgale ienira, tūlīt bijām guļus un gatavi fotografēt, bet viņa iznirst divu metru attālumā no dambja, tā ka vairs nevar saprast, kā viņu dabūt kadrā! Vēl varētu diskutēt, vai interesantāks tomēr nebija lielgalvja novērojums, bet lielgalvis jau Sātiņu diķos ir “standarta lieta”!”

Engures ezera ziemeļu tornis – meteoroloģija, ērtības un ūpis

Otro vietu ieguva komanda **“Himantopus fārmklubs”** (Ilze Bojāre, Andris Klepers, Ieva Mārdega un Mārcis Tīrums), Engures ezera ziemeļu tornī novērojot 98 sugas (+19). Andris Klepers: “Izlozējuši torni, kas atradās pietiekami tālu no Vidzemes, devāmies ceļā jau iepriekšējā vakarā

un nakšņojām viesu namā Bērzcienā ar domu, ka līdz pēdējam skatīsimies ne tikai hokeju, bet arī laika prognozi un tad arī sapratīsim, ko darīt, – vai koncentrēsimies uz pirmo vai tomēr otro ritu. Tā kā mūsu komandā ir profesionāls meteorologs, nebija jāsaubās, ka viņa teiktais jāņem vērā! Un Mārcis teica – jā, īstās būs pēdējās piecas stundas. Bet, tā kā mēs jau bijām tiktāl atbraukuši, pagulējām mazliet ilgāk ritu un tad jau ieradāmies tornī. Uz vietas sapratām, ka Engures ezera ziemeļu tornis ir nu jau ļoti labā novietojumā. Senāk šeit bija tikai viena laivu bāze un tornis, bet pēdējos gados jau saradies tāds skrajciems ar dažām atpūtas mājām un jaunu ostiņu. Kopā ar vietējiem te dzīvoja zosis un starp siltumnīcām staigāja dzērve. Tomēr rietumpusē sastādīta bērzu rinda, tāpēc to, kas Krievragciema pusē, mēs tā īsti neredzējām. Mēs gan mēģinājām ar zāģīti dažas meijas “iegūt” tornim, bet, kad sākās papīrmalkas izmērs, metām mieru.

Drīz bija skaidrs, ka lietus ir tieši tik, cik prognozēs solīts. Tomēr vienā brīdī ezers uz divām stundām “pavērās valā”, un tad pēkšņi šķita – cik daudz putnu! Kad ap plkst. 18.00 turpat tornī pabeidzām celt telti, sugu skaits mums bija “uz nullēm” (sakrita ar torņa vidējo rādījumu).

Guļot teltī, vispirms dzirdējām sloku pārlidojam pāri. Mums bija uzlikti modinātāji divos dažādos laikos, lai vēl saklausītos naktsputnus, bet laikā, kad nebija uzlikts modinātājs, mūs pamodināja ūpis. Un ūpis kļiedza daudz. Novērojumus atsākām plkst. 4.00, un rīts bija izcils – vismaz tādā ziņā, ka

Foto: Ainars Mankus / ainars.net

Melnkakla gārgale *Gavia arctica* pie Sātiņu torņa.

Foto: Edgars Smislovs

Ļoti salijusi Torņu ciņu diennakts sacensību uzvarētāju komanda “Ar mums atkal runā kaijas” Mērsraga pļavas tornī. No kreisās: Edgars Smislovs, Andris Dekants, Miks Stūrītis un Dana Heiberga.

bija gaišs un ļoti daudz putnu. Varējām pat saskatīt komandu ornitoloģijas bāzes tornī, tā ka apstiprinām, ka tur bijāt! Dažas sugas redzējām līdzīgi kaimiņiem, bet interesantākajam novērojumam aiz cieņas nominēsim ūpi – ūpim vienmēr cieņa jāizrāda! Mums pašiem interesanti bija tas, ka pirmo reizi dzirdējām brūnkakla gārgales dziesmu, pie tam pāris reizes pēc kārtas, un vēlāk vairākas brūnkakla gārgales – septiņas – arī nolidoja garām tornim. Tas mums bija kas jauns un sajūtām nebijis.

Apmeklētāju bija maz, kopā kādi seši. Tomēr viena vietējo komanda tiešām bija gatavojušies, šo to par putniem zināja un stāstīja par pupuki. Uzradās vēl arī kādi 10 maksšķernieki, bet tie, protams, darīja to, kas viņiem jādara. Kopumā – pie Engures ezera ir labi, vide arvien uzlabojas, īpaši ornitoloģijas bāzes torņa krastā. Ziemēļu tornī “zaudējām uz bridējputniem” – tā arī neuzradās ne upes tilbīte, ne meža tilbīte. Tautas klases komanda (“Pirmā reize” ornitoloģijas bāzes tornī) stāstīja par zivjērgli – kas tas? Brūnā čakste – nezinām! Lauku cīrulis – neesam redzējuši! Mums trūka ļoti daudz tādu parastu sugu, bet tā jau arī ir zināma Torņu ciņu “klasika”. Toties dabūjām tornim kādas septiņas jaunas sugas. Tā ka kopumā esam priecīgi. Bet šis ir arī pirmās Torņu ciņas, kad esam tik labi izgulējušies. Kamēr ārā plosījās stihija, mums teltī bija normāli, mēs gulējām un klausījāmies ūpi.”

Mērsraga pļavas tornis – vējš, šņibīši un sulla

2022. gada Torņu ciņās uzvarēja komanda “Ar mums atkal runā kaijas” (Dana Heiberga, Miks Stūrītis, Edgars Smislovs un Andris Dekants), no Mērsraga pļavas torņa novērojot 101 sugu (+29).

Andris Dekants: “Sākums mums bija laikam tāds pats kā pārējiem – lietūs, lietūs, lietūs. Sākām plkst. 10.00, bet lietus nāca vāliem, un bija tāda migla, ka redzēt nevarēja gandrīz neko. Bet tad kādā brīdī pēkšņi noskaidrojās – un tu redzi! Mūsu stratēģija bija maksimāli skatīties jūru, jo pa lietu un miglu neko no meža, protams, ne dzird, ne redz. Tā rīkojāmies no paša sākuma, un kādā brīdī pirmajā dienā jau bijām “plusos” (salīdzinot ar torņa vidējo rādītāju). Ap trijiem–četriem sākās briesmīgs laiks, vēlāk uz vakaru tas kļuva tiešām briesmīgs, un tad maz sugu nāca klāt.

Putnu vērošanu atsākām no rīta pirms 4.00, un laikapstākļi bija perfekti. Pēc iepriekšējā vakara ciklona pa visu piekrasti zemē bija simtiem bridējputnu, tur varēja “atlasīt” gandrīz visu. Nedabūjām trulīti un retās sugas – likšņibīti, dūņšņibīti, bet pārējie visi bija (parastais, gaišais, lielais un Temminka šņibītis, akmeņtārtiņš u. c.). Toties ilgi nācās gaidīt, līdz “atrādīsies” pļavu sugas, dziedās vai pārlidos pļavu čipste. Rīts pagāja grūtā darbā, mums visiem ar teleskopiem un binokļiem cenšo-

ties no attālā meža “izvilkt” parastās sugas, jo bija tik vējains, ka putnus dzirdēt nevarēja. Daudzi putni parādījās tikai uz īsu mirkli – kā punktiņš aizlido dzeltenā stērste vai vālodze, un, ja visi nepaspēj to ieraudzīt, tad – viss... Grūti “nāca” kauķi, tos nācās meklēt pa krūmiem. Arī citi putni bija manāmi tikai uz mirkli – vienreiz klusām pārlido baltais stārķis, baltvaigu zosis, atlido, nosēžas un drīz kaut kur pazūd lietuvainis, tāpat jūras ķīvīte. Kopumā reģistrējām 107 sugas, bet sešas no tām (tumšo tilbīti, īsastes klijkaiju, melno zīriņu, dārza kauķi, cekulzīlīti un zilzīlīti) redzēja mazāk par trim komandas dalībniekiem, tāpēc mūsu kopējā sarakstā to nav. Mūsu interesantākais novērojums? Pieredzes bagātais Edgars atkārtoja to pašu “triku”, ko šogad agrāk bija jau vienreiz izdarījis. Mēs visi skatījāmies uz mežu un “lasījām laukā” visādus nesadzirdamos kauķus un mušķērājus, kas tur parādījās. Edgars pagrieza teleskopu – nu, vajag bišķīt arī jūru varbūt paskatīties! Lai arī tobrīd mums viss iespējamais no jūras jau it kā bija “savākts”. Simtiem jūras kraukļu lidoja ārā no ezera, un tad Edgaram kārtējā jūras kraukļu bariņā pa vidu parādījās arī viena ziemeļu sulla. Arī ar binokli tā bija viegli saskatāma. Mērsraga pļavas tornis ir tiešām labs un ļoti interesants!”

Interesantākie novērojumi

Katrai komandai bija jānominē viens novērojums sacensību interesantākā novērojuma kategorijai. Interesanti novērojumi bija visām komandām visos torņos, bet bieži vislielāko prieku sagādāja parastu sugu novērojumi.

Mareks Kilups (“Himantopus himantopus” Kaņiera tornī): “Mums ļoti patika lielie dumpji. Ivars (Brediks) teica – visā līdzšinējā dzīvē viņš neesot redzējis tik daudz lidojošu lielo dumpju, – turklāt viņš to sacīja vēl tad, kad dumpji bija veikuši tikai apmēram pirmo trešdaļu no saviem daudzajiem, neskaitāmajiem lidojumiem. Viņi arī stāvēja pļavā, stāvēja uz niedrēm... Redzējām vairākas melnkakla gārgales gan lidojumā, gan uz ūdens. Par labāko atzinām...

nu, protams, lielgalvi, lai gan – visi jau zina, ka Kaņieri lielgalvi ir. Mēs redzējām piecus putnus vienlaicīgi.”

Ieva Pommere (“Visi putni labi” Kuivižu tornī): “Torņa sugu sarakstā ievērojām, ka mūsu tornī nav tikusi novērota meža pūce. Mums ar otru Ievu (Vavilovu) kā pūču monitoringa veicējam tas bija pārsteigums – kā var būt, ka nav! Gulēt ejot, aiztaisījām acis, un pēc 10 minūtēm – hūhūhū! – mums bija meža pūce, jauna suga Kuivižu tornī!”

No rīta priecājāmies par sugu, kuru dziedam mēs visi esam dzirdējuši, – mums ļoti tuvu kokā pielidoja un pēc tam gar torni nolidoja dzeguzu mātīte – fantastiski skaista, brūna, saullēkta krāsā.

Mums pašiem foršākais novērojums bija purva pūce, kas palidoja garām tornim, ilgi skatījāmies tai pakaļ.

Un tad pusstundu pirms mājās došanās mums no torņa jumta “nogāzās” meža pīle ar 10 pilēniem! Visu ģimeni “pavadījām” ar teleskopiem līdz ūdenim un tad jau sākām taisīties uz prom braukšanu.”

Balsojumam tika nominēti ziemeļu sūla, ūpis un meža pīle ar pilēniem. Par interesantāko novērojumu pēc sacensību dalībnieku balsojuma tika atzīts komandas “Ar mums atkal runā kaijas” ziemeļu sūlas novērojums no Mērsraga pļavas torņa.

Draudzīgie torņi

Arī 2022. gadā nemainīga saglabājas tradīcija, ka visvairāk apmeklēts tiek Kaņiera tornis. Draudzīgākās komandas balvu saņēma komanda “Himantopus himantopus”, kas Kaņiera tornī uzņēma 60 apmeklētājus.

Mareks Kilups (“Himantopus himantopus”): “Ja jau par to saņemam balvu, mazliet jāpastāsta par viesiem. Īpaši gribam atzīmēt divus kungus, kas pie mums ieradās plkst. 2.50 nakts, konstatējot, ka tornī divi gul, bet viens negul (vēl viens no komandas gulēja mašīnā). Sekoja neliela saruna. Viesi acīmredzot bija gaidījuši, ka tornī neviena nebūs, katrā ziņā viņi bija varbūt nedaudz vilušies. Tomēr svarīgākais viņu uzdots jautājums

Rezultāti

Diennakts sacensības			
1. “Ar mums atkal runā kaijas” (Andris Dekants, Dana Heibergera, Edgars Smislovs, Miks Stūritis)	Mērsraga pļavas tornis (72)*	101	+29
2. “Himantopus fārmklubs” (Ilze Bojāre, Andris Klepers, Ieva Mārdega, Mārcis Tirums)	Engures ezera ziemeļu tornis (79)	98	+19
3. “Saldus & Co” (Jānis Jansons, Māris Jaunzemis, Ainars Mankus, Sandris Rabkevičs)	Sātiņu tornis (81)	91	+10
4. “Kurzemes putni” (Liena Kukaine, Uģis Piterāns, Ritvars Rekmanis, Kristaps Vilks)	Mērsraga bākas tornis (78)	87	+9
5. “Himantopus himantopus” (Ivars Brediks, Pēteris Daknis, Mareks Kilups, Jānis Ukass)	Kaņiera tornis (79)	84	+5
6. “Kauķiši” (Margarita Baltā, Paula Zariņa, Jānis Zariņš)	Burtņieka polderu tornis (82)	77	–5
7. “Visi putni labi” (Māra Brigmane, Ieva Pommere, Kārlis Lauris Tohters, Ieva Vavilova)	Kuivižu tornis (91)	84	–7
8. “Pupuķotājas” (Baiba Kaškina, Sandra Platniece, Anta Saleniece, Ieva Segliņa)	Lubāna dienvidu dambja tornis (79)	68	–11
9. “Naktspuņi” (Ēriks Dreibants, Edgars Lediņš, Māris Smiltņieks, Ēriks Tempelfelds)	Dvietes austrumu tornis (85)	72	–13**
10. “Spectatores Avem” (Inese Grinberga, Andris Grinbergs, Vita Simane, Raimonds Simanis)	Dvietes rietumu tornis (88)	75	–13**
11. “Zalknābji” (Gaidis Grandāns, Mārtiņš Platācis, Ainārs Valdovskis, Miķelis Zalāns)	Kaltenes tornis (75)	43	–32
Tautas klase – 4 stundu sacensības			
1. “Eko knābji” (Tatjana Ignatoviča, Līga Krastiņa, Anita Strazdiņa, Pauls Vasks)	Daugavgrīvas tornis	50	
2. “Pirmā reize” (Aleksandrs Borzenko, Imants Krūze, Sabine Mingazutdinova, Zinta Zviedre)	Engures ezera ornitoloģiskās bāzes tornis	46	
3. “Svilpastes” (Zane Dāvidsone, Zane Gradinārova, Karina Janova, Ēva Krēsla)	Babītes ezera Lāču tornis	45	
4. “APA / Anonimo putnotāju apvienība” (Līga Inkēna, Ieva Ozolniece, Zane Siliņa, Margarita Vandāne)	Slokas ezera tornis	40	
5. “Čivulji” (Ilze Pevko, Ieva Rožlāpa, Inese Zepa)	Ķengaraga tornis	39	

* Torņa vidējais rādītājs – katrā tornī Torņu cīņās reģistrētais vidējais sugu skaits kopš 2005. gada. Diennakts sacensības uzvarētāju nosaka nevis pēc kopējā reģistrēto sugu skaita, bet pēc lielākā reģistrēto sugu skaita salīdzinājumā ar torņa līdzšinējo vidējo rādītāju.

** Vienāda rezultāta gadījumā augstāku vietu iegūst komanda, kura pēdējo sugu novērojusi agrāk attiecībā pret sacensību beigu laiku.

bija – kurš to visu izdomāja??? Tajā brīdī pamodās Ivars un atbildēja – cilvēks! Nu, protams, tas varēja būt tikai cilvēks, bet – labs jautājums! Jo ceļš, ko lielākā daļa komandu šajās diennakti ilgajās sacensībās mēroja, nebija vieglākais. Tā ka, tiešām, – kurš to izdomāja!”

Baiba Kaškina (“Pupuķotājas”): “Šajos laikapstākļos vispār necerējām, ka kāds ieradīsies. Tomēr atnāca divas vietējās putnu vērotājas – māte ar meitu, kuras īpaši nāca satikt Torņu cīņu komandu, kas bija nokļuvusi Lubāna dienvidu dambja tornī. Meita bija izcepusi šokolādes kūksniņas, ko mums atveda kastītē ar rožu ziedlapām. Viņas teica, ka neko daudz par putniem nezina, bet vienlaikus stāstīja par šajā apkārtnē novērotiem rubeņiem un melnajiem stārķiem! Tā ka mums bija ļoti jauki viesi.”

2023. gada Torņu cīņas notiks jau drīz – 20.–21. maijā.

Summary

Looking back to the Battle of Towers 2022 /Elina Gulbe/

On 21–22 May 2022 the 17th Battle of Towers was organised by the LOB after an interval of two years when the event was not held due to Covid-19 restrictions. The birdwatching competition was fought by 16 teams with 63 participants in total. 11 teams of experienced birders competed in the main 24-hour event, and five other teams competed in a four-hour event for beginners. Despite the rainy and windy weather, the species lists produced by the competitors were quite impressive. The team called “Ar mums atkal runā kaijas” won the main 24-hour contest with 101 species sighted or heard from the birdwatching tower at the Mērsrags seaside meadows (+29 compared with the previous average score of the respective tower). This team also received the prize for the best observation, the Northern Gannet *Morus bassanus*.

Iepazīsties! LOB biedri un viņu putnustāsti

KITIJA BALCARE,
kitija@lob.lv

Videostāstu ciklā "Putnustāsti. Personība" LOB biedri – biologs Ainārs Auniņš, ārste Zane Dāvidsone un uzņēmējs Justs Krapāns – dalās savā putnošanas pieredzē un izaicinājumos, ejot dabā.

Lai sargātu, ir jāpazīst

"Tu nevari sargāt kaut ko abstraktu. Lai kaut ko sargātu, tev vispirms ir jāzina, ko vispār ir svarīgi sargāt un kur sargāt, turklāt par sargājamo objektu ir diezgan daudz kas arī jāzina," uzsver Dr. biol. Ainārs Auniņš, Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultātes asociētais profesors un Zooloģijas un dzīvnieku ekoloģijas katedras vadītājs, kurš ir LOB biedrs kopš 1989. gada. Putni Aināra dzīvē ienākuši nejausi kādas ekskursijas laikā: "Šķiet, Ķemeros ieraudzīju balto cielavu. Tolaik biju kādā sestajā klasē un nezināju, kas tā par sugu, bet mani ļoti ieinteresēja, kas ir šis putns. Tad atradu mājās Kārļa Grigūla "Putnu grāmatu", kuru izlasīju no vāka līdz vākam, turp un atpakaļ, līdz tā jau krita ārā no vākiem. Pēc tam aizbraucu uz Bioloģijas institūtu Salaspilī, kur iepazinos ar Vari Liepu, kurš kļuva par manu pirmo putnu skolotāju." Videostāstā Ainārs spilgtiem, pašpiedzīvotiem piemēriem ilustrē savu ceļu uz putnu pasauli no bērnības līdz pirmajām putnu balsu skaņuplatēm, putnu uzskaitēm, darbam dabas aizsardzības organizācijā un tālāk jau līdz zinātniskiem pētījumiem.

Nepārtraukts atklāšanas process

Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas bērnu reimatoloģijas virsārste Zane Dāvidsone 2021. gada vasarā preti slimnīcas logiem kokā ievērojuši vistu vanagu ligzdu. Tas pamudinājis pievērsties putnu izziņai un pievienoties LOB biedru pulkam. Zane atceras, ka vectēvs ir pazinis teju katru putnu savā dārzā, bet tētim bija ieradums – ja viņš mežā sadzirdēja kaļam dzeni, viņš vienmēr gribēja noskaidrot, kur dzenis atrodas. Tagad šāds ieradums izveidojies arī Zanei: "Tā arī es iemācījos skatīties un vērot." Savukārt LOB ikgadējo putnu kursu apmeklējums ornitologa Andra Dekanta vadībā ļāvis ne vien iepazīt putnu daudzveidību, bet arī izprast to, cik lielā mērā putni atspoguļo daudzus citus procesus dabā un cilvēka lomu tajos. "Putnu vērošana ir nepārtraukts atklāšanas process," tā saka Zane, pamatojot aizraušanos ar putnošanu un putnu fotografēšanu.

"Detektīva" darbs dabā

Augu terāriju zīmola "Dzīvotne" saimnieka Justa Krapāna ģimenes dzīvesvieta ierasti uz virtuves loga

palodzes preti putnu barotavai ir stāvējis putnu noteicējs, palīdzot noskaidrot, kas ir barotavas viesi. Vēlāk, jau pārvācoties uz dzīvi laukos pašam ar savu ģimeni, noteicējs no vecāku mājām Justam ceļojis līdzi, sagādāts arī binoklis, lai apgūtu sugas un dotos tās meklēt dabā.

"Putnu meklēšana dabā ir ļoti interesants detektīva darbs," teic Justs, piebilstot, ka apgūtās zināšanas par putnu sugām ļauj jau paredzēt, ko un kur varētu sastapt, bet neizpaliek arī pārsteigumi.

Gandarījums, ko sniedz putnu vērošana, un vēlme izziņāt putnu uzvedību rosinājusi Justu 2020. gadā pievienoties LOB biedriem. Justs mudina ne tikai vērot putnus, bet arī ziņot savus novērojumus, veicinot sabiedrisko zinātni.

Par videostāstu ciklu

Videostāstu cikls "Putnustāsti. Personība" top, pateicoties projektam "Latvijas Ornitoloģijas biedrības interešu pārstāvība un sabiedrības iesaiste", ko finansē Islande, Lihtenšteina un Norvēģija ar Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas grantu programmu "Aktīvo iedzīvotāju fonds". Projekts norisinās no 2020. gada septembra līdz 2023. gada decembrim.

Summary

Get to know each other! LOB members share their birding stories /Kitija Balcare/ The series of videostories "Bird stories. Personality" provides an insight into birding habits and gives close-ups of some of the more than 800 LOB members. The videostories are part of the project implemented with the support of the Active Citizens Fund.

Iceland
Liechtenstein
Norway

Active
citizens fund

Videostāstu cikls "Putnustāsti. Personība" skatāms LOB Youtube kontā: [ej.uz/putnustasti](https://www.youtube.com/lob_lv).

Foto: Ilze Priedniece

Kukaiņu piekūnu invāzija 2022. gada rudenī

ILZE PRIEDNIECE,
ilze.priedniece@ldf.lv

2022. gada augustā Jānim Priedniekam un man otro reizi mūžā palaimējās vērot iespaidīgu kukaiņu piekūnu *Falco vespertinus* migrāciju pie Kolkasraga (pirmā reize bija pirms trim gadiem – 2019. gada augustā; par to jau rakstīju žurnāla “Putni dabā” 86. numurā (Priedniece 2019; internetā rakstu sk. http://www.putni.lv/pdf/Priedniece_2019.pdf).

Novērojumi Kolkā

2022. gadā bijām Kolkā no 7. līdz 14. augustam un no 16. līdz 21. augustam. Pirmajā braucienā kukaiņu piekūnus neredzējām, savukārt 16. augustā pirms Kolkas ciema robežas mūs jau sagaidīja pieci gaisā riņķojoši piekūni. Kolkas ciema bērzu galotnēs arī saskaitījām piecus un

Kolkasraga apkārtnes mežā vairākās vietās – pa 1–3 putniem. Turpmākajās divās dienās piekūni netika novēroti, 19. augustā Baltijas jūras krastā “atrādījās” četri, bet iespaidīgākās bija turpmākās divas dienas.

20. augustā Baltijas jūras krastā 3,5 stundu laikā (no plkst. 14.45 līdz 18.15) pierēģistrējām 129 Kolkasraga virzienā garām lidojošus piekūnus. Tātad ap 37 piekūniem stundā (2019. gadā tika konstatēta lielāka migrācijas intensitāte; Priedniece 2019). Piekūni lidoja gan virs liedaga, gan kāpām, gan virs meža, barīšos pa dažiem līdz 10 putniem; jādūmā, ka lidoja arī tālāk iekšzemē, ārpus redzamības zonas. Starp jaunajiem putniem bija arī vismaz viena pieaugusi mātīte. Daži uz kādu brīdi nosēdās smiltīs, trīs putni arī mazgā-

jās seklā lāmā liedagā. Vēlāk vakarā Kolkasraga apkārtnes mežā koku galotnēs saskaitīju 25–30 piekūnus. Iespējams, ka tie bija daļa no iepriekš redzētajiem, kas palikuši nakšņot Kolkasraga mežā pirms došanās pāri jūrai.

21. augustā piekūnus skaitījām pašā Kolkasragā. Migrācija nebija tik intensīva kā iepriekšējā dienā. Trīs stundu laikā (no plkst. 8.20 līdz 11.20) jūrā ziemeļaustrumu virzienā ielidoja 17 piekūni. Toties bija iespēja tuvumā vērot Kolkasragā uzklavējušos piekūnus medījam kukaiņus. Kolkasraga liedagā agrāk no rīta (plkst. 8.20–9.20) uzturējās un medīja tikai divi, plkst. 9.20–10.20 jau 5–7 un plkst. 10.20–11.20 ap 15–20 putniem. Piekūni sēdās gan izgāzto koku zaros, gan liedaga smiltīs, kā arī

Foto: Ilze Priedniece

Foto: Ilze Priedniece

plivinājās gaisā virs
liedaga, nolūkojot
maltīti. Vairumā
gadījumu barības ob-
jekti bija sīki, pa gaba-
lu nesaskatāmi. Piekūni
nepievērsa lielu uzmanību
cilvēkiem Kolkasragā. Līdz ar to,
sēžot uz izgāztajām priedēm, bija
iespējams pavisam tuvu vērot, kā tie
plivinās virs liedaga, vien nedaudz
“pabrīnoties” par vērotāju.

Par dažām turpmākajām dienām pēc
mūsu aizbraukšanas diemžēl ziņu no
Kolkasraga nav; 25. un 26. augustā
pa vienam kukaiņu piekūnam Kolkā
un tās apkārtnē novērojušas Elīna
Gulbe un Ieva Burčika.

Invāzijas dati Latvijā

Šķiet, ka 2022. gada invāzija nebija
tik apjomīga kā 2019. gadā, kad por-
tālā Dabasdati.lv reģistrēti pavisam

Foto: Ilze Priedniece

tes un viens tēviņš) un Edgara Smislova, Vladimira Smislova un Ruslana Matroža 5. septembrī Engures ezerā novērotie apmēram 70 putni (vienlaicīgi 44 redzēti sēžam krūmu galotnēs Kazrovā, vēlāk pamanīti arī Garrovas, Ornitoloģisko pētījumu centra un Lielās salas apkārtnē).

Pēdējais novērojums ar vairāk nekā 10 putniem bija Ievas Burčikas un Elīnas Gulbes 10. septembrī pie Engures ezera austrumu krasta putnu novērošanas torņa redzēti 14 piekūni (t. sk. sēdoši uz akmeņiem).

Literatūra

Priedniece I. 2019. Visu laiku iespaidīgākā kukaiņu piekūnu invāzija Latvijā. *Putni dabā* 86 (2019/3–4): 10–11.

Summary

An irruption of Red-footed Falcons in autumn 2022 /Ilze Priedniece/

In August–September 2022 a Red-footed Falcon *Falco tinnunculus* irruption was observed in Latvia. The largest irruption of this species in Latvia to date was recorded in autumn 2019, with 172 reports on ca. 1500 individuals in total posted on Dabasdati.lv, the Latvian nature observations portal. In autumn 2022, 140 reports on sightings of Red-footed Falcons were posted on Dabasdati.lv from 6 August to early October. The largest recorded numbers were 129 migrating individuals counted at Cape Kolka by Ilze Priedniece and Jānis Priednieks on 20 August (during a 3.5 hour count), and 170–200 individuals recorded at Garciems–Eimuri by Igors Deņisovs on 21 August (during a 7 hour count).

184 novērojumi, Kolkasragā 29. augustā nepilnu piecu stundu laikā tika uzskaitīti 410 ziemeļaustrumu virzienā jūrā ielidojuši putni, un iepriekšējā dienā ar vēl intensīvāku migrāciju (t. sk. 100 putnu 10 minūtēs) skaits novērtēts ap tūkstoti (Priedniece 2019).

Portālā Dabasdati.lv 2022. gadā ziņoti kopā 140 kukaiņu piekūnu novērojumi (pirmie četri maijā un jūnijā – pa vienam putnam, vienā gadījumā trīs). Pirmais rudens migrācijas novērojums bija Zigurda Krievana 6. augustā Slampes pagastā netālu no Lielā Ķemeru tīreļa novērots jaunais putns ar gredzenu. Laikā no 10. līdz 16. augustam piekūni novēroti pa 1–6 dažādās Latvijas vietās (galvenokārt piekrastē).

16. augustā atzīmēts pirmais lielākais kukaiņu piekūnu skaits – Edgara Smislova un Andra Zariņa Liepājā

novērotie aptuveni 80 jaunie kukaiņu piekūni (stundas laikā skaitīti uz ziemeļiem lidotie, vienlaikus teleskopā redzēti 14; skaits dienas laikā, iespējams, vērtējams simtos.)

Kukaiņu piekūnu invāzija turpinājās ne tikai augustā, bet arī līdz septembra beigām (pēdējie divi novērojumi pa vienam putnam bijuši arī oktobra pirmajā dekādē). Augustā un septembrī piekūni novēroti dažādās Latvijas vietās un dažādā skaitā. Neskaitot iepriekš minētos Ilzes un Jāņa Priednieku, Edgara Smislova un Andra Zariņa novērojumus, kā daudzskaitlīgākie jāmin Igors Deņisova 21. augustā Garciema–Eimuru laukos novērotie 170–200 putni (no plkst. 9.30 līdz 16.30 pārlidojuši simtiem piekūnu, vienlaicīgi uz vadiem novēroti 26 putni; starp jaunajiem putniem tikai divas pieaugušās mātī-

Foto: Ilze Priedniece

Upes tārtiņš
Charadrius dubius
uz ligzdas.

Foto: Sintija Martinsone

Vai dažās vietās būtu jāliedz pludmales apmeklējums putnu ligzdošanas laikā?

SINTIJA MARTINSONE,
sintija.martinsone@gmail.com

2022. gadā Latvijas piekrastē tika īstenots līdz šim vēl nebijis pasākums: trīs vietās – Gaujas grīvā, Irbes grīvā un Ķikana grīvā – cilvēku apmeklējumiem tika ierobežota pludmale, lai nodrošinātu netraucētu ligzdošanu piekrastes putniem (1. attēls). Šo pasākumu īstenoja Dabas aizsardzības pārvalde piekrastē ligzdojošo putnu monitoringa ietvaros.

Gaujas grīva

Gaujas grīva atrodas dabas parkā "Piejūra". Gaujas grīvas ierobežošanā kā pasākums ligzdojošo putnu aizsardzībai ir ieteikts dabas parka

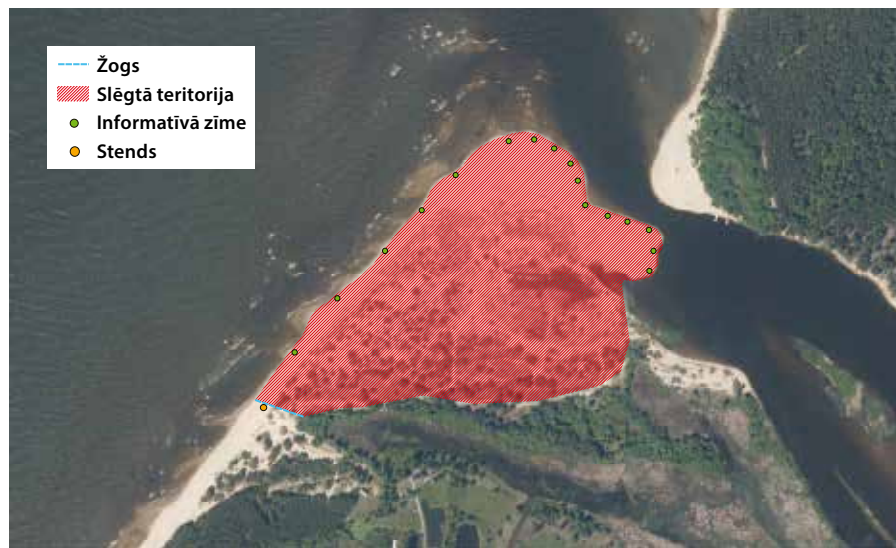

1. ATTĒLS. Piekrastē ligzdojošo putnu aizsardzības pasākumu īstenošanas vietas.
FIGURE 1. Seashore sites where the protection measures for nesting birds are in place.

“Piejūra” dabas aizsardzības plānā, kas izstrādāts laika posmam no 2020. līdz 2031. gadam: pasākums B.3.3. “Līdzdojošo bridējputnu aizsardzība Gaujas grīvā”. Šis pasākums ir iekļauts I prioritātē, t. i., kā prioritāri veicams pasākums, kurš nepieciešams teritorijas nozīmīgāko dabas vērtību saglabāšanā un kura neveikšana var izraisīt to daudzuma vai kvalitātes rādītāju pasliktināšanos. Kā šī pasākuma izpildes indikators plānā ir noteikta sekmīga bridējputnu ligzdošana (vismaz dažās ligzdās izšķīlušies mazuļi), un apmeklētāji ievēro aicinājumu neuzturēties bridējputnu ligzdošanas vietā. Viena no šī pasākuma mērķa sugām ir mazais zīriņš *Sternula albifrons*, kam Gaujas grīva bija nozīmīga ligzdošanas vieta Eiropas mērogā. Mazais zīriņš Gaujas grīvā ligzdojis no 1970. līdz 2010. gadam, kad šeit konstatēti pēdējie šīs sugas ligzdošanas mēģinājumi (Matrozis 2007)¹. Plānā kā galvenais iemesls mazo zīriņu ligzdošanas vietas izzušanai Gaujas grīvā minēts cilvēku skaita pieaugums, cilvēki bieži vien kopā ar suņiem, kas netiek turēti pavadā (Latvijas Dabas fonds 2020).

Gaujas grīvā 2022. gada 29. aprīlī tika uzstādītas informatīvās zīmes, stends un simboliskas sētiņas, ierobežojot ap 12 ha lielu teritoriju pludmalē un pelēkajās kāpās (2. attēls). Cilvēki tika aicināti ievērot šos ierobežojumus no 1. maija līdz 31. jūlijam. Auklas sētiņa tika uzstādīta ap 70 m garā posmā slēgtās teritorijas dienvidrietumu stūrī, norobežojot ieeju slēgtajā teritorijā cilvēkiem, kas pa pludmali iet grīvas virzienā no dienvidrietumiem. Pie auklu sētiņas tika uzstādīts arī stends un informatīvās zīmes, kas aicināja cilvēkus nešķērsot iežogoto teritoriju. Informatīvās zīmes tika uzstādītas arī Gaujas kreisajā krastā grīvas rajonā, kā arī jūras krastā posmā no auklu sētiņas līdz grīvai (2. un 3. attēls).

¹ Pēdējos gados atrastās ziņas arhīvu materiālos (Jāņa Baumaņa nepublicētajās piezīmēs) liecina, ka mazo zīriņu ligzdošana Gaujas grīvā reģistrēta jau 1966. gadā. Iespējams, suga šeit ligzdojusi arī vēl agrāk. Red. piez.

2. ATTĒLS. Sezonāli norobežotā teritorija Gaujas grīvā.

FIGURE 2. A seasonally restricted area at the Gauja estuary.

3. ATTĒLS. Auklu sētiņa, informatīvā zīme un stends Gaujas grīvā.

FIGURE 3. A fence, a display sign and an information panel at the Gauja estuary.

Irbes grīva

Irbes grīva atrodas dabas liegumā “Oviši”. Irbes grīvā ir noteikts sezonālais liegums ar Ministru kabineta 2018. gada 24. aprīļa noteikumu Nr. 239 “Dabas lieguma “Oviši” individuālie aizsardzības un izman-tošanas noteikumi” 24.–27. punktu. Sezonas lieguma teritorijā ir aizliegts uzturēties no 1. aprīļa līdz 1. augustam. Irbes grīvas iežogošana ir ieteikta dabas lieguma “Oviši” dabas aizsardzības plānā, kas izstrādāts laika posmam no 2015. līdz 2025. gadam: pasākums B.5 “Sezonālu nožogojumu izveidošana Irbes un Lūžupes grīvā”. Šis pasākums bija

iekļauts I prioritātē, un plānotais izpildes termiņš bija jau 2017. gads. Dabas aizsardzības plānā sniegta informācija, ka Irbes grīva ir nozīmīga kā mazo zīriņu ligzdošanas kolonija; tajā uzturas arī smilšu tārtiņi *Charadrius hiaticula*. Dabas aizsardzības plānā ir identificēts, ka nozīmīgākais faktors, kas ietekmē lieguma putnu faunu, t. sk. Irbes grīvā, ir antropogēns traucējums – liedaga izbraukāšana un izstaigāšana bridējputnu un kaijveidīgo putnu ligzdošanas vietās, tādējādi iznīcinot ligzdas. Atpūtnieku nepieskatīti suņi ir apdraudējums putnu ligzdām un mazuļiem (SIA “Estonian, Latvian & Lithuanian

4. ATTĒLS. Sezonāli norobežotā teritorija Irbes grīvā.
FIGURE 4. A seasonally restricted area at the Irbe estuary.

Environment” 2014). No informācijas dabas aizsardzības plānā var secināt, ka vēl 2014. gadā Irbes grīvā ligzdoja mazie zīriņi. Par ligzdošanu turpmākajos gados trūkst datu, jo ikgadējs monitorings šajā teritorijā netika veikts. Piekrastē ligzdojošo putnu monitoringa ietvaros Irbes grīva (Irbes labais krasts) pirmo reizi tika apsekota 2020. gadā, un mazo zīriņu ligzdošana šeit vairs netika konstatēta.

Irbes grīvā 2022. gada 31. martā tika uzstādītas informatīvās zīmes, nedaudz vēlāk arī stends un simboliska sētiņa pludmalē, kas norobe-

žoja ap 1,4 km garo strēli no pārējās pludmales (4. attēls). Atbilstoši dabas lieguma “Oviši” individuālajiem noteikumiem teritorijā bija aizliegts uzturēties no 1. aprīļa līdz 1. augustam. Stends tika uzstādīts pie auklu sētiņas, savukārt pašā Irbes grīvā, kā arī Irbes kreisajā krastā tika izvietotas zīmes, informējot cilvēkus, ka atrašanās šajā teritorijā ir aizliegta (4. un 5. attēls).

Ķikana grīva

Ķikana grīva atrodas Slīteres nacionālajā parkā, ap 3 km uz ziemeļaustrumiem no Irbes grīvas. Šī vieta nav zināma kā nozīmīga zīriņu

5. ATTĒLS. Informatīvā zīme Irbes grīvā upes krastā.

FIGURE 5. A display sign at the Irbe estuary on the river bank.

vai tārtiņu ligzdošanas vieta, taču tika pieņemts lēmums arī šeit slēgt ap 600 m garu pludmales un kāpu posmu, lai novērtētu pludmales apmeklētāju attieksmi pret šādiem ierobežojumiem.

Ķikana grīvā 2022. gada 31. martā tika uzstādītas simboliskas auklu sētiņas un informatīvās zīmes abpus slēgtajam posmam (6. un 7. attēls). Cilvēki tika aicināti neuzturēties šajā teritorijā no 1. aprīļa līdz 1. augustam. Slēgtā teritorija neatradās pašā Ķikana grīvā, bet gan nedaudz uz dienvidrietumiem no grīvas. Ņemot vērā, ka Ķikans atšķirībā no Gaujas un Irbes ir pārbienama, neliela upīte un tas nav dabisks strupceļš, tika pieņemts, ka cilvēki var šķērsot nožogoto teritoriju, ejot pa pašu ūdens malu.

7. ATTĒLS. Auklu sētiņa un informatīvā zīme Ķikana grīvā.

FIGURE 7. A fence and a display sign at the Ķikans estuary.

6. ATTĒLS. Sezonāli norobežotā teritorija Ķikana grīvā.

FIGURE 6. A seasonally restricted area at the Ķikans estuary.

Informatīvais stends pie pludmales norobežojuma Irbes grīvā.

Rezultāti pēc pirmā gada

Plānojot šādu pasākumu īstenošanu, tika saņemti skeptiski viedokļi, ka būs milzīga sabiedrības pretestība pludmales slēgšanai un ka uzstādītās sētiņas, zīmes un stendi tiks izdemolēti drīz pēc to uzstādīšanas. Par laimi, šāds scenārijs nepiepildījās. Kopumā cilvēki bija pozitīvi noskaņoti, un daļa no viņiem arī godprātīgi ievēroja aicinājumu neapmeklēt slēgtās teritorijas. Netika konstatēti uzstādītās infrastruktūras mērķtiecīgi bojāšanas gadījumi. Visām teritorijām kopīga problēma bija mainīgās upju gultnes un jūras krasts. Vējuzplūdu dēļ stabiņi, kas atradās ūdens tuvumā, vairākkārt tika izskaloti. Savukārt jūrai atkāpjoties, veidojās ar sētiņu nenorobežota josla ūdens malā, un daļa cilvēku to uztvēra kā atļauju ieiet slēgtajā teritorijā gar ūdens malu. Gaujai pašā tās grīvā ir raksturīgi mainīgi krasti, tāpēc daļa no informatīvajām zīmēm, kas tika uzstādītas Gaujas krastā, vēlāk tika izskaldotas.

Gaujas grīvā tika organizētas dežūras, lai veiktu teritorijas uzraudzību un novērtētu sabiedrības attieksmi pret šādu pasākumu. Dežūru laikā

tika konstatēts, ka vairums cilvēku apstājas pie uzstādītās sētiņas, izlasa informāciju, kas sniegta stendā, un dodas prom no slēgtās teritorijas. Tomēr daļa cilvēku nepievērsa uzmanību stendā un zīmēs sniegtajai informācijai un iegāja slēgtajā teritorijā pa brīvo joslu starp pēdējo stabiņu un ūdens malu. Zīriņu ligzdošana slēgtajā teritorijā netika konstatēta. Monitoringa laikā Gaujas grīvā tika novērots viens upes tārtiņš bez augstākām ligzdošanas pazīmēm. Slēgtās teritorijas kāpu zonā tika konstatēts dziedoš sila cirulis.

Vairākas reizes jūnijā apmeklējot Irbes grīvu, slēgtajā teritorijā tika konstatēti cilvēki, pie tam vienā reizē arī ar suni bez pavadas. Slēgtajā teritorijā iegājušie cilvēki ilgstoši uzturējās pie pašas Irbes ietekas jūrā – sauļojās tur un peldējās. Tika arī novērotas situācijas, kad cilvēki ar laivām pārcēlās no atpūtas vietas Irbes labajā krastā uz slēgto teritoriju, lai pastaigātos pa to un peldētos jūrā. Irbes grīvā atšķirībā no pārējām divām teritorijām uzturēšanās slēgtajā teritorijā sezonas lieguma laikā ir administratīvi sodāms pārkāpums (fiziskai personai var piemērot brī-

dinājumu vai 30–1000 EUR naudas sodu), tomēr neviena persona sodīta netika. Zīriņu ligzdošana Irbes grīvas teritorijā netika konstatēta. Monitoringa laikā slēgtajā teritorijā tika konstatēts viens upes tārtiņš bez augstākām ligzdošanas pazīmēm. Vienā no slēgtās teritorijas apmeklējumiem tajā tika konstatēts smilšus tārtiņu pāris bez citām ligzdošanas pazīmēm.

Ķikana grīva atšķirībā no pārējām divām teritorijām ir daudz mazāk apmeklēta un atpūtnieku iecienīta vieta. Slēgtajā teritorijā cilvēki monitoringa uzskaites laikā netika konstatēti, taču ziemā pludmalē bija redzamas automašīnas slīdes, kas stiepās visā slēgtās teritorijas garumā gar ūdens malu. Nedz zīriņi, nedz tārtiņi Ķikana grīvas slēgtajā teritorijā monitoringa laikā netika novēroti.

Secinājumi un pārdomas par nākotni

Būtu diezgan pārsteidzoši, ja mazie zīriņi atgrieztos ligzdot Gaujas un Irbes grīvā jau pirmajā gadā pēc teritoriju norobežošanas. Bija sagaidāms, ka slēgtajās teritorijās būs samērā

Foto: Jānis Jansons / putni.info

Mazie zīriņi *Sternula albifrons*.

maz ligzdojošo putnu. Pirmkārt, visās teritorijās vēl joprojām tika novērots antropogēns traucējums – daļa cilvēku neizprata ieviestos ierobežojumus vai nevēlējās tos ievērot. Otrkārt, putniem ir nepieciešams noteikts laiks pēc antropogēnās slodzes intensitātes samazināšanās, kamēr tie atrod un atzīst šīs vietas par ligzdošanai piemērotām. Neskatoties uz to, manuprāt, šis pasākums kopumā ir uzskatāms par izdevušos. Dabas aizsardzības pārvalde 2022. gada pavasarī un vasaras sākumā rīkoja informatīvu kampaņu par slēgtajām teritorijām piekrastē, stāstot sabiedrībai, ka pludmalē ligzdojošie putni ir īpaši jutīgi pret cilvēku klātbūtni. Cilvēki tika aicināti rīkoties tā, lai iespējami mazāk traucētu piekrastes putnus, – turēt suņus tikai pavadā, kā arī nešķērsot nožogojumus un neuzturēties slēgtajās teritorijās. Pozitīvi vērtējams fakts, ka visās trīs teritorijās uzstādītā infrastruktūra netika mērķtiecīgi bojāta, pauzot protestu pret šādiem ierobežojumiem.

Vai putnu ligzdošanas laikā arī turpmāk Latvijā noteiktās vietās piekrastē būtu jāslēdz pludmale? Jā, noteikti! Tas būtu jā dara tādēļ, ka piekrastē ligzdojošo putnu monitoringa dati parāda, ka šobrīd vairs nekur piekrastē neligzdo jūras zīriņš. Mazais zīriņš ligzdo tikai atsevišķās vietās mazā skaitā (dažas ligzdas) Baltijas jūras piekrastē. Mazais zīriņš ir kļuvis par kritiski apdraudētu sugu Latvijā, jūras zīriņš – par apdraudētu (Ķerus u. c. 2021). Arī piekrastē ligzdojošo tārtiņu – upes un smilšu – skaits, iespējams, samazinās, lai gan piekrastē ligzdojošo putnu monitoringa datu vēl ir par maz, lai uzrādītu skaidras tendences. Daudzviet citur pasaulē šādi vai līdzīgi pasākumi tiek īstenoti – putnu ligzdošanas laikā pilnīgi tiek slēgtas atsevišķas pludmales teritorijas. Piemēram, Lielbritānijā Karaliskās putnu aizsardzības biedrības (The Royal Society for the Protection of Birds) īstenotajā projektā “Plovers in Peril” tiek slēgtas smilšu tārtiņa ligzdošanas teritorijas

Anglijas austrumu piekrastē. Kanādā gaišā tārtiņa *Charadrius melodus* kādreizējās ligzdošanas vietās Ontārio tika panākta šīs sugas atgriešanās pēc 30 gadu pārtraukuma. Arī šajā projektā ligzdošanas teritoriju iežogošana un cilvēku plūsmas kontrole ir viens no sugas aizsardzības līdzekļiem.

Piekrastes slēgšana noteikti arī turpmākajos gados būtu jāīsteno Gaujas grīvā un Irbes grīvā. Pēc pirmā gada nav gūta pārliecība, ka būtu lietderīgi slēgt pludmales posmus, kas nav dabiski strupceļi, kā, piemēram, teritorija Ķikana grīvas tuvumā. Būtu jāapsver iespēja slēgt teritoriju skaitu palielināt, it īpaši iekļaujot vietas, kur vēl šobrīd ligzdo mazie zīriņi, piemēram, Užavas grīvā. Pirmā gada pieredze ir parādījusi, ka ļoti svarīgi būtu izmantot citus tehniskos risinājumus nožogojuma ierīkošanai ūdens malā, lai starp ūdens līniju un pēdējo stabiņu neveidotos brīva josla. Tāpat arī būtu jāmeklē risinājumi

un papildu resursi iežogoto teritoriju fiziskai uzraudzībai un kontrolei. Neapšaubāmi, jāturpina sabiedrības izglītošana gan informatīvo kampaņu veidā, gan personīgi uzrunājot cilvēkus, kas pagaidām izvēlas neievērot uzstādītos norobežojumus.

Pateicības

Vēlos izteikt pateicību Marinai Šīlinai, Keitai Barisai, Elinai Deksnei, Kārlim Lapiņam un Laumai Krišānei par Gaujas grīvas slēgtās teritorijas uzraudzību.

Literatūra

Ķerus V., Dekants A., Auniņš A., Mārdega I. 2021. Latvijas ligzdojošo putnu atlanti 1980–2017. Rīga: Latvijas Ornitoloģijas biedrība.

Latvijas Dabas fonds 2020. Dabas parka "Piejūra" dabas aizsardzības plāns laika posmam no 2020. līdz 2031. gadam. Rīga.

Matrozis R. 2007. Mazā zīriņa (*Sterna albifrons*) ligzdošana Gaujas grīvā. *Putni dabā. Zinātniskais pielikums* 2: 21–27.

SIA "Estonian, Latvian & Lithuanian Environment" 2014. Dabas lieguma "Oviši" dabas aizsardzības plāns laika posmam no 2015. līdz 2025. gadam.

Summary

Should public access to certain seashore sites be restricted during bird nesting season? /Sintija Martinsone/

In 2022 the Nature Conservation Agency introduced a new management practice to create disturbance-free areas at three seashore sites, two of which (estuaries of the Gauja and Irbe rivers) were the former nesting sites of the Little Tern *Sternula albifrons* and potentially important nesting areas for plovers, *Charadrius hiaticula* and *C. dubius*. The sites were fenced off, prohibiting public access during the shorebird nesting season from April/May to July. Display signs and information panels were installed at these sites to educate people and advise them to avoid disturbing the sites. In the Gauja estuary, which is the most popular of these sites for recreation, volunteers were involved to prevent people from entering the restricted area. Predictably, no Little Tern or plover nesting occurred in the fenced off areas during the first season, as the repopulating of these areas will probably take several years. However, the management practice was rated as beneficial, and closing the Gauja and Irbe estuary beaches also in following nesting seasons was recommended.

Foto: Sintija Martinsone

Upes tārtiņa *Charadrius dubius* ligzda cilvēku ļoti apmeklētā pludmalē Rīgā, Daugavgrīvas salā 07.06.2022. Nākamajā uzskaitē 16.06. ne ligzda, ne mazuļi šajā vietā nebija atrodami, visticamāk – dējums bija aizgājis bojā. Tas parāda, cik svarīgi nodrošināt putnu ligzdošanas vietu aizsardzību un netraucētu ligzdošanu.

Foto: Sintija Martinsone

Upes tārtiņu *Charadrius dubius* mazulis.

Dabas aizsardzības
pārvalde

Parasto putnu skaita pārmaiņas 2005–2022: kā klājas dažādu ekosistēmu putniem?

AINĀRS AUNIŅŠ,
ainars.aunins@lu.lv

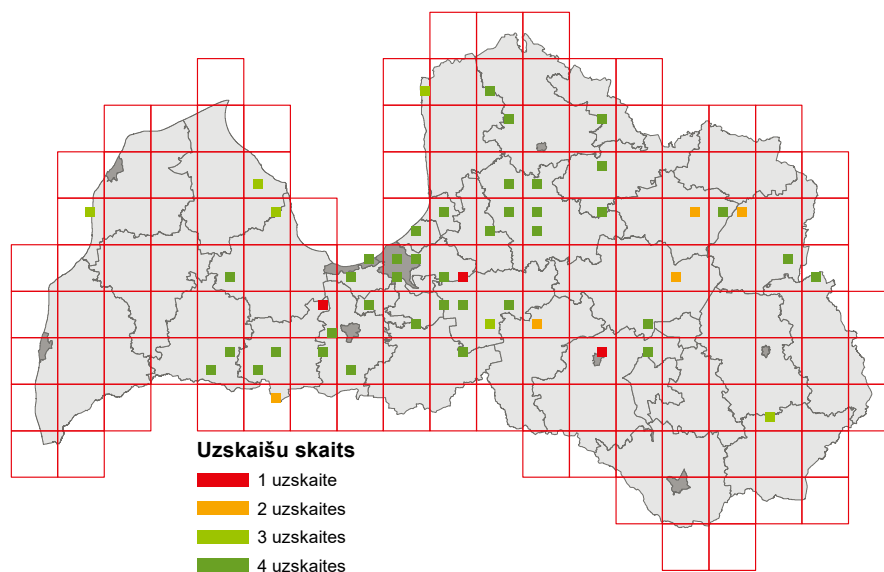

Latvija mainās. Katrs, kura mūžs sniedzas vairākās desmitgadēs, šīs izmaiņas ir pieredzējis savām acīm. Tās nav ļoti straujas, – viena gada laikā, visdrīzāk, krasas pārmaiņas neredzēsīm. Tomēr laiks iet ātri, un, vairāku gadu izmaiņām summējoties, tās kļūst arvien labāk pamanāmas. Līdzīgi ir arī ar putnu populācijām. Mainoties dzīves videi, putnu skaits mainās tai līdzīgi. Dažādas sugas uz vienām un tām pašām vides pārmaiņām reaģē atšķirīgi: vienas ir zaudētājas, jo tām pieejamā dzīves telpa vai izmantotais resurss iet mazumā, tāpēc arī to populācijas sarūk, savukārt citas ir ieguvējas – tās izmanto jaunus apstākļus, lai savas populācijas palielinātu. Viena gada laikā, visticamāk, mēs šīs putnu skaita pārmaiņas nepamanīsim vai, ja pamanīsim, nespēsīm jēgpilni interpretēt. Ko šī samazināšanās vai palielināšanās nozīmē? Vai tās ir tikai svārstības, kas izriet no dabas mainības? Bet varbūt tomēr daļa no ilgāka procesa ar paliekošu rezultātu? Lai spētu notiekošās pārmaiņas ne tikai registrēt, bet arī interpretēt, mums ir nepieciešami sistemātiski novērojumi laikā un telpā: daudzi uzskaišu maršruti dažādās vietās, kur uzskaites tiek atkārtotas katru gadu. Šādi ir veidota Latvijas ligzdojošo putnu uzskaišu programma, un uzskaišu dalībnieku ievāktais datu materiāls ļauj mums palūkoties, kas notiek Latvijas dabā un kā mainās mūsu putnu populācijas.

PALDIES visiem ligzdojošo putnu uzskaites veicējiem! 2022. gadā tie bijuši (izcelti visu četru uzskaišu veicēji): **Margarita Baltā, Aija Bensone, Ilze Bojāre, Agnis Bušs, Andra Čaupale**, Andris Dekants, **Agnese Gaile, Ilona Gaile, Andris Grīnbergs**, Dana Heiberga, Imants Jakovļevs, **Māris Jaunzemis**, Elvijs Kantāns, **Renāte Kaupuža, Oskars Keišs, Mareks Kilups**, Viesturs Ķerus, **Jānis Ķuze, Sandis Laime, Edgars Lediņš, Valdis Lukjanovs, Sintija Martinsone**, Ieva Mārdega, Aivars Meinards, Iriša Mukāne, **Gunārs Pētersons, Mārtiņš Platacis, Ainis Platais, Jānis Priednieks, Maija Rozenfelde**, Ieva Sarja, **Elīze Spridzāne, Antra Stipniece, Ģirts Straziņš, Matīss Stunda, Miks Stūritis, Marina Šilina**, Jana Tipovska, **Mārcis Tīrums, Dagnis Vasiļevskis**, Viesturs Vintulis, Viesturs Vigants, Juris Vigulis, **Miķelis Zalāns, Valdis Zariņš**. Pavisam uzskaites veiktas 53 maršrutos, no kuriem visas četras metodikā paredzētās uzskaites veiktas 38, bet trīs uzskaites – septiņos maršrutos. Arvien turpina augt maršrutu skaits, kuros ligzdošanas sezonas laikā veiktas visas četras metodikā paredzētās uzskaites. Joprojām saglabājas uzskaišu maršrutu nevienmērīgais teritoriālais sadalījums: labs aktīvo maršrutu pārklājums ir tikai Latvijas vidusdaļā, joslā no Zemgales līdz Ziemeļvidzemei (1. attēls). Pārējā teritorijā maršrutu skaits būtu jāpalielina.

Šoreiz populāciju pārmaiņu analīze laika periodam kopš uzskaišu sākuma 2005. gadā veikta 120 sugām (1. tabula). No tām statistiski droši klasificējamās tendences bija 81 sugai: 19 no tām konstatēts samazinājums (t. sk. divām – mežzirbei un

plukšķim – tas bijis straujš), bet 26 – pieaugums (t. sk. vienai sugai – sārtgalvītim – straujš). Stabils populācijas bija 36 sugām. Pārējo 39 sugu pārmaiņu tendences klasificējās kā neskaidras. Šoreiz dīlstošo sugu ir par vienu mazāk nekā iepriekšējā

1. ATTĒLS. Ligzdojošo putnu monitoringa uzskaišu maršruti 2022. gadā.
FIGURE 1. Active transects of the breeding bird survey in 2022.

reizē (Auniņš 2022), tomēr izmaiņas skar trīs sugas: dīlstošo sugu sarakstam pievienojies vistu vanags, bet no tā “izkrituši” – rubenis un dižraibais dzenis. Rubeņa pārmaiņu tendence atkal klasificējas kā neskaidra, bet dižraibā dzeņa – kā stabila. Vistu vanaga populācija kā dīlstoša ziņota arī iepriekš – 2018. gadā (Auniņš 2019), bet pārējos gados, neraugoties uz lejupslīdes tendenci, klasificējusies kā neskaidra.

Sugas, kurām skaits kopš uzskaišu sākuma 2005. gadā samazinās: vistu vanags, peļu klijāns, mežirbe, grieze, ķīvīte, parastā ūbele, mazais dzenis, lakstīgala, lukstu čakstīte, plukšķis, kārklu kauķis, upes kauķis, svirlītis, garastīte, purva zīlīte, pelēkā zīlīte, dziļnītis, brūnā čakste un mazais svilpis.

Sešām no dīlstošajām sugām reģistrēts indeksa antirekords: peļu klijānam, mežirbei, griezei, kārklu kauķim, garastītei un pelēkajai zīlītei. Īpaši satraucošs stāvoklis ir mežirbei,

Foto: Alnārs Auniņš

Plukšķim *Turdus iliacus* turpinās straujš populācijas kritums Latvijā; to iespējams, izsauc klimata pārmaiņas.

1. TABULA. Populācijas lieluma pārmaiņas 120 putnu sugām: salīdzinot ar 2005. gadu, salīdzinot ar 1995. gadu, vidējā ikgadējā pārmaiņu tendence no 2005 un 1995 un ligzdojošo putnu uzskaišu maršrutu skaits, kuros suga konstatēta kā ligzdotāja. Ar krāsām izceltas pārmaiņu vērtības tām sugām, kurām tendence vismaz vienā no periodiem ir statistiski ticama, – sugas, kam ligzdojošo pāru skaits pieaug, ir iezīmētas zilas, kam samazinās, – sarkanas, bet kam stabils, – zaļas. Treknrakstā izceltas sugas, kurām izmaiņas uzskatāmas par straujām.

TABLE 1. Population change in 120 species. Colour-marked values mean that the trend has been classified statistically: increasing is blue, stable is green, and declining is red. The rest are uncertain. Bold marked species bold have a steep population change.

Latviski Latvian name	Zinātniski Latin name	Pārmaiņa salīdzinā- jumā ar 2005 (%) Change from 2005 (%)	Pārmaiņa salīdzinā- jumā ar 1995 (%) Change from 1995 (%)	Vidējā ikgadējā tendence (%) no 2005 Mean annual change (%) from 2005	Vidējā ikgadējā tendence (%) no 1995 Mean annual change (%) from 1995	LLPU maršrutu skaits Count of routes with species
Lielais dumpis	<i>Botaurus stellaris</i>	-77,6		-2,89		18
Zivju gārnis	<i>Ardea cinerea</i>	-62,9		-6,33		26
Baltais stārķis	<i>Ciconia ciconia</i>	-8,3	-8,97	-0,35	-0,04	64
Paugurknābja gulbis	<i>Cygnus olor</i>	-47,7		-1,89		13
Ziemeļu gulbis	<i>Cygnus cygnus</i>	417,4		10,23		24
Kriklis	<i>Anas crecca</i>	1726,2		16,21		20
Meža pile	<i>Anas platyrhynchos</i>	61,1		0,27		77
Gaigala	<i>Bucephala clangula</i>	196,3		8,09		30
Lielā gaura	<i>Mergus merganser</i>	100,4		2,67		16
Niedru lija	<i>Circus aeruginosus</i>	-18,2		-3,90		39
Plāvu lija	<i>Circus pygargus</i>	-35,6		-1,61		12
Vistu vanags	<i>Accipiter gentilis</i>	-73,8		-8,61		22
Zvirbulvanags	<i>Accipiter nisus</i>	-56,4		-1,15		41
Peļu klijāns	<i>Buteo buteo</i>	-49,6	-72,1	-4,04	-3,67	80
Mazais ērglis	<i>Clanga pomarina</i>	298,8		7,87		24
Bezdelīgu piekūns	<i>Falco subbuteo</i>	200,0		4,50		18
Mežirbe	<i>Bonasa bonasia</i>	-96,0		-11,87		52
Rubenis	<i>Lyrurus tetrix</i>	-30,3		-3,29		33
Laukirbe	<i>Perdix perdix</i>	23,4		-3,06		13
Paipala	<i>Coturnix coturnix</i>	-67,9	200	-5,36	5,66	20
Grieze	<i>Crex crex</i>	-68,3	-64,89	-6,71	-4,51	66
Dzērve	<i>Grus grus</i>	11,5		1,94		84
Ķīvīte	<i>Vanellus vanellus</i>	-28,2	17,1	-2,31	-0,41	68
Mērkaziņa	<i>Gallinago gallinago</i>	-14,8		-1,19		63
Sloka	<i>Scolopax rusticola</i>	-34,1		-3,01		37
Meža tilbite	<i>Tringa ochropus</i>	-9,4		-0,25		66
Upes tilbite	<i>Actitis hypoleucos</i>	-49,7		-4,71		9
Mājas balodis	<i>Colimba livia</i> f. <i>domestica</i>	770,2		5,79		36
Meža balodis	<i>Columba oenas</i>	272,5		6,86		42
Lauku balodis	<i>Columba palumbus</i>	68,0	85,19	1,76	1,56	98
Parastā ūbele	<i>Streptopelia turtur</i>	-81,8	-71,91	-5,18	-2,98	21
Dzeguze	<i>Cuculus canorus</i>	-9,9	204,01	-0,93	1,79	96
Meža pūce	<i>Strix aluco</i>	3,5		4,47		11
Svīre	<i>Apus apus</i>	52		4,38		42
Pupukis	<i>Upupa epops</i>	-99,3		-5,54		9
Titiņš	<i>Jynx torquilla</i>	59	1196,12	-1,57	7,03	62
Pelēkā dzilna	<i>Picus canus</i>	51,5		3,42		53
Melnā dzilna	<i>Dryocopus martius</i>	-26,5		-0,42		73
Dižraibais dzenis	<i>Dendrocopos major</i>	8,7		-1,33		92
Vidējais dzenis	<i>Leiopicus medius</i>	240,9		6,93		35
Baltmugurdzenis	<i>Dendrocopos leucotos</i>	-16,9		2,52		44
Mazais dzenis	<i>Dryobates minor</i>	-39		-4,11		50
Trīspirkstu dzenis	<i>Picoides tridactylus</i>	-90,8		-6,15		15
Sila cirulis	<i>Lullula arborea</i>	58,5		0,28		65
Lauku cirulis	<i>Alauda arvensis</i>	8,1	3,76	-0,29	-0,8	86
Bezdelīga	<i>Hirundo rustica</i>	27,5	137,34	0,13	2,48	79
Mājas čurkste	<i>Delichon urbica</i>	435,3		2,32		40
Koku čipste	<i>Anthus trivialis</i>	-25,0		-1,08		92

Latviski Latvian name	Zinātniski Latin name	Pārmaiņa salīdzinā- jumā ar 2005 (%)*	Pārmaiņa salīdzinā- jumā ar 1995 (%)	Vidējā ikgadējā tendence (%) no 2005 Mean annual change (%) from 2005	Vidējā ikgadējā tendence (%) no 1995 Mean annual change (%) from 1995	LLPU maršrutu skaits Count of routes with species
Pļavu čipste	<i>Anthus pratensis</i>	28,3	-47,21	-0,67	-1,38	63
Dzeltenā cielava	<i>Motacilla flava</i>	-60,0	-89,5	-4,10	-7,95	21
Baltā cielava	<i>Motacilla alba</i>	-6,9	-50,29	-1,18	-0,93	84
Paceplītis	<i>Troglodytes troglodytes</i>	84,1		2,82		95
Pelkājīte	<i>Prunella modularis</i>	-23,3		-1,66		82
Sarkanriklīte	<i>Erithacus rubecula</i>	89,9		1,23		97
Lakstigala	<i>Luscinia luscinia</i>	-25,1	34,15	-2,41	0,44	83
Melnais erickiņš	<i>Phoenicurus ochrurus</i>	843,5		7,90		38
Erickiņš	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	324,6		5,34		61
Lukstu čakstīte	<i>Saxicola rubetra</i>	-48,7	-29,42	-4,83	-1,53	80
Akmeņčakstīte	<i>Oenanthe oenanthe</i>	-39,8		-2,60		37
Melnais mežastrazds	<i>Turdus merula</i>	27,3		1,61		98
Pelēkais strazds	<i>Turdus pilaris</i>	-4,4	-16,27	-1,67	1,77	76
Dziedātājstrazds	<i>Turdus philomelos</i>	17,0		1,68		97
Plukšķis	<i>Turdus iliacus</i>	-84,2		-8,82		62
Sila strazds	<i>Turdus viscivorus</i>	18,5		2,17		61
Kārķu kauķis	<i>Locustella naevia</i>	-42,6	103,23	-4,46	1,33	60
Upes kauķis	<i>Locustella fluviatilis</i>	-68,5	-74,23	-4,90	-5,62	49
Seļvi kauķis	<i>Locustella luscinioides</i>	987,9		17,43		12
Ceru kauķis	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	24,8	8,92	1,67	0,77	48
Krūmu kauķis	<i>Acrocephalus dumetorum</i>	127,5		8,05		37
Purva kauķis	<i>Acrocephalus palustris</i>	103,9	112,08	1,18	2,1	67
Ezera kauķis	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	132,3		9,90		12
Niedru strazds	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	-70,6		-8,24		19
Iedzeltenais kauķis	<i>Hippolais icterina</i>	149,0		3,57		79
Svitrainais kauķis	<i>Sylvia nisoria</i>	99,3		-4,20		16
Gaišais kauķis	<i>Sylvia curruca</i>	119,3		4,09		80
Brūnspārnu kauķis	<i>Sylvia communis</i>	74,7	200,74	1,52	2,67	92
Dārza kauķis	<i>Sylvia borin</i>	30,8	78,61	1,03	0,8	85
Melngalvas kauķis	<i>Sylvia atricapilla</i>	187,5	490,28	4,99	5,41	88
Zaļais kauķītis	<i>Phylloscopus trochiloides</i>	471,0		14,08		25
Svirlītis	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	-6,1		-1,38		97
Čunčiņš	<i>Phylloscopus collybita</i>	-3,7		0,83		97
Vītītis	<i>Phylloscopus trochilus</i>	-17,1		0,29		93
Zeltgalvītis	<i>Regulus regulus</i>	-7,1		0,89		77
Sārtgalvītis	<i>Regulus ignicapilla</i>	13136,9		38,76		17
Pelēkais mušķērājs	<i>Muscicapa striata</i>	1,4		1,89		69
Mazais mušķērājs	<i>Ficedula parva</i>	90,8		0,86		61
Melnais mušķērājs	<i>Ficedula hypoleuca</i>	40,3		1,08		91
Garastīte	<i>Aegithalos caudatus</i>	-65,2		-6,82		44
Purva zilīte	<i>Poecile palustris</i>	-52,4		-5,47		61
Pelēkā zilīte	<i>Poecile montanus</i>	-69,1		-3,88		81
Cekulzilīte	<i>Lophophanes cristatus</i>	46,7		3,40		65
Meža zilīte	<i>Periparus ater</i>	71,2		3,04		63
Zilzilīte	<i>Parus caeruleus</i>	232,5		5,53		85
Lielā zilīte	<i>Parus major</i>	44,6		0,90		98
Dzilnītis	<i>Sitta europaea</i>	-32,5		-2,65		89
Mizložņa	<i>Certhia familiaris</i>	-15,1		-1,47		78
Vālodze	<i>Oriolus oriolus</i>	34,2	464,24	-0,39	3,13	83
Brūnā čakste	<i>Lanius collurio</i>	-60,7	-57,74	-7,85	-5,2	66
Lielā čakste	<i>Lanius excubitor</i>	-37,8		-1,13		12
Silis	<i>Garrulus glandarius</i>	-15,0		-0,89		92
Žagata	<i>Pica pica</i>	35,3	20,31	1,22	5,93	69

Foto: Ainārs Auniņš

Lukstu čakstītes *Saxicola rubetra* populācija turpina samazināties. Tā pieder gan tālajiem gājputniem, kas ziemo Āfrikā, gan pļavu sugām – divām putnu grupām, kurām raksturīgas negatīvas pārmaiņu tendences.

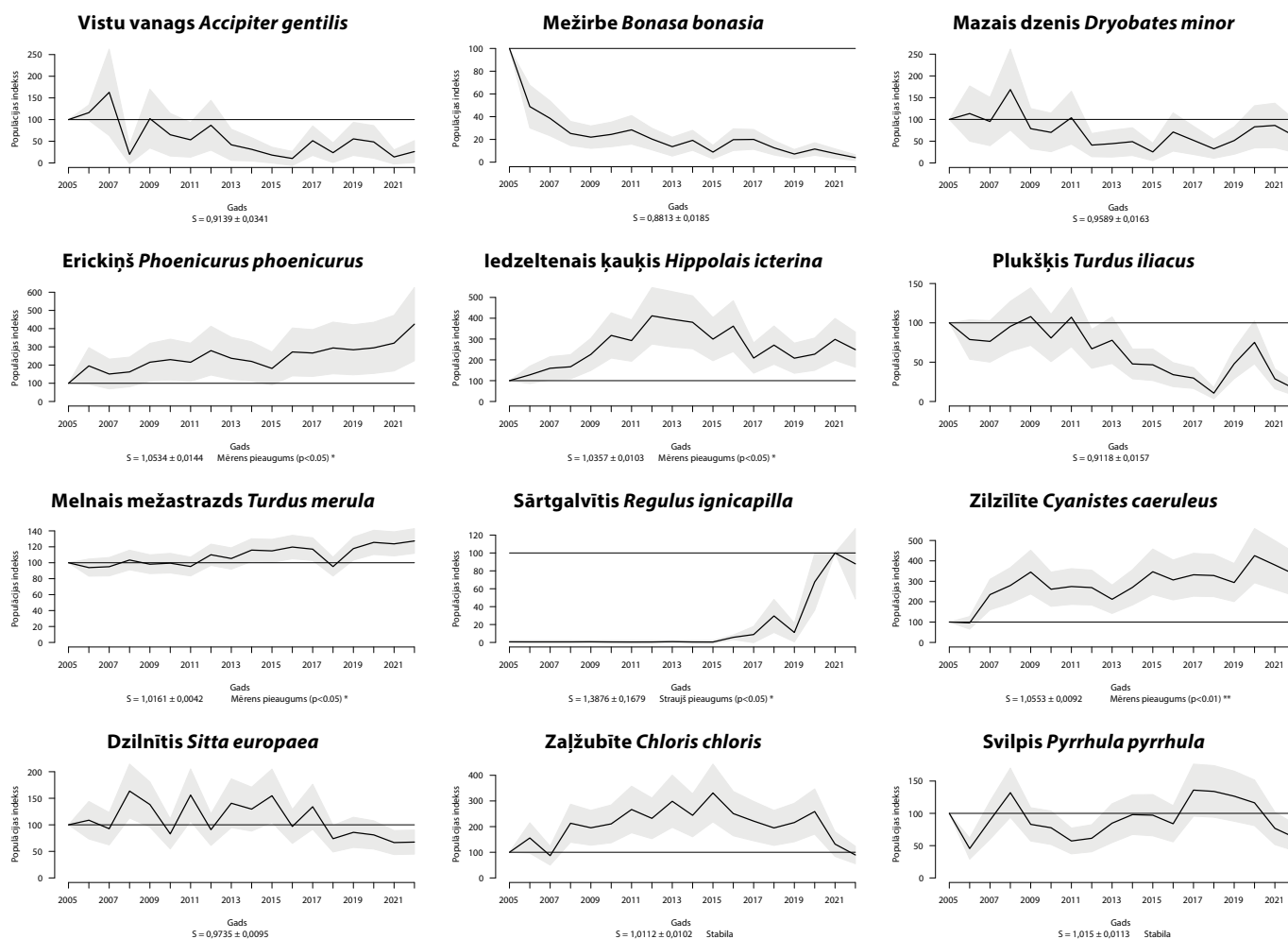
kuras populācija nokritusies līdz 4 % no 2005. gadā reģistrētās. Caurmērā šajā laikā populācija ir kritusies par gandrīz 12 % gadā (1. tabula), un tas ir straujākais kritums starp analizē iekļautajām sugām. Mežirbes populācijas samazinājums konstatēts visā Eiropā (PECBMS 2022), tomēr ne tik straujš kā Latvijā; tas liecina, ka galvenie draudi sugai ir vietējās izcelsmes. Arī izplatības areāls Eiropas ziemeļaustrumu daļā pēdējās desmitgadēs nav būtiski mainījies (Keller *et al.* 2020).

Otrs straujākais populācijas kritums (par gandrīz 9 % gadā) reģistrēts plukšķim. Sugas populācija bija nokritusies līdz rekordzēmam līmenim jau 2018. gadā (Auniņš 2019), bet turpmākajos divos gados piedzīvoja indeksa pieaugumu (Auniņš 2020, 2021), tomēr tam sekoja kritums, un pērn sugas indekss nokritās līdz nepilniem 16 %; tas ir otrais sliktākais rādītājs visā laika periodā (2. attēls). Arī plukšķa populācija Eiropā kopumā pēdējo 40 gadu laikā ir samazinājusies, tomēr kritums caurmērā bijis mazāks nekā 1 % gadā, turklāt pēdējos 10 gados bijis pieaugums (PECBMS 2022). Sugas izplatība

Eiropā ir saistīta ar tās ziemeļaustrumu daļu (g.k. Fennoskandija, Baltijas valstis, Baltkrievija un Krievija, bet tā sporādiski sastopama arī Čehijā, Polijā un Ukrainā). Sugas vienlaidus izplatības areāls sākas tikai Lietuvā, un kopš 20. gs. 80. gadiem tas ir ievērojami atkāpies ziemeļaustrumu virzienā (Keller *et al.* 2020). Visaugstākais populācijas blīvums plukšķim ir Zviedrijā un Somijā. Ir liels pamats uzskatīt, ka sugas populācijas kritumā Latvijā vainojamas klimata pārmaiņas, jo nekas neliecina, ka sugai piemērotu dzīvotņu daudzums Latvijā varētu būt šādā mērā samazinājies. Turklāt ir prognozēta sugas bioklimatiskās nišas pārvietošanās ārpus Baltijas un pat Dienvidsomijas līdz 21. gadsimta beigām (Huntley *et al.* 2007).

Spektra pretējā galā kā suga, kuras populācija palielinās visstraujāk, ir sārtgalvītis. Lai arī tā ligzdošana

Latviski Latvian name	Zinātniski Latin name	Pārmaiņa salīdzinājumā ar 2005 (%)*	Pārmaiņa salīdzinājumā ar 1995 (%)	Vidējā ikgadējā tendence (%) no 2005 Mean annual change (%) from 2005	Vidējā ikgadējā tendence (%) no 1995 Mean annual change (%) from 1995	LLPU maršrutu skaits Count of routes with species
Riekstrozis	<i>Nucifraga caryocatactes</i>	-61,5		-2,30		31
Kovārnis	<i>Corvus monedula</i>	128,2	-87,95	3,78	-1,54	24
Pelēkā vārņa	<i>Corvus corone cornix</i>	125,4	187,91	3,35	4,88	93
Krauklis	<i>Corvus corax</i>	-20,5		-0,95		87
Mājas strazds	<i>Sturnus vulgaris</i>	86,0	96,62	1,25	2,4	85
Mājas zvirbulis	<i>Passer domesticus</i>	107,1		2,43		34
Lauku zvirbulis	<i>Passer montanus</i>	-7,1	5,77	0,43	5,05	51
Žubīte	<i>Fringilla coelebs</i>	27,0		0,18		99
Zaļžubīte	<i>Chloris chloris</i>	-10,6	-19,52	1,12	2,91	73
Dadzītis	<i>Carduelis carduelis</i>	86,6	-46,44	2,04	-1,32	59
Ķīvilis	<i>Spinus spinus</i>	-30,0		2,56		69
Kaņepītis	<i>Linaria cannabina</i>	462,0	3,9	3,47	1,04	35
Eglu krustknābis	<i>Loxia curvirostra</i>	40,2		2,70		32
Mazais svilpis	<i>Carpodacus erythrinus</i>	-13,8	-42,49	-1,82	-3,01	83
Svilpis	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	-37,8		1,50		75
Dižknābis	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	78,2		3,64		65
Dzeltenā stērste	<i>Emberiza citrinella</i>	37,1	34,64	2,60	2,7	89
Dārza stērste	<i>Emberiza hortulana</i>	-72,3	-64,29	-6,58	3,13	7
Niedru stērste	<i>Emberiza schoeniclus</i>	175,7	135,9	4,39	3,62	40

2. ATTĒLS. Dažu sugu populāciju indeksi laika periodā no 2005. līdz 2022. gadam.

FIGURE 2. Population indices of selected species, 2005–2022.

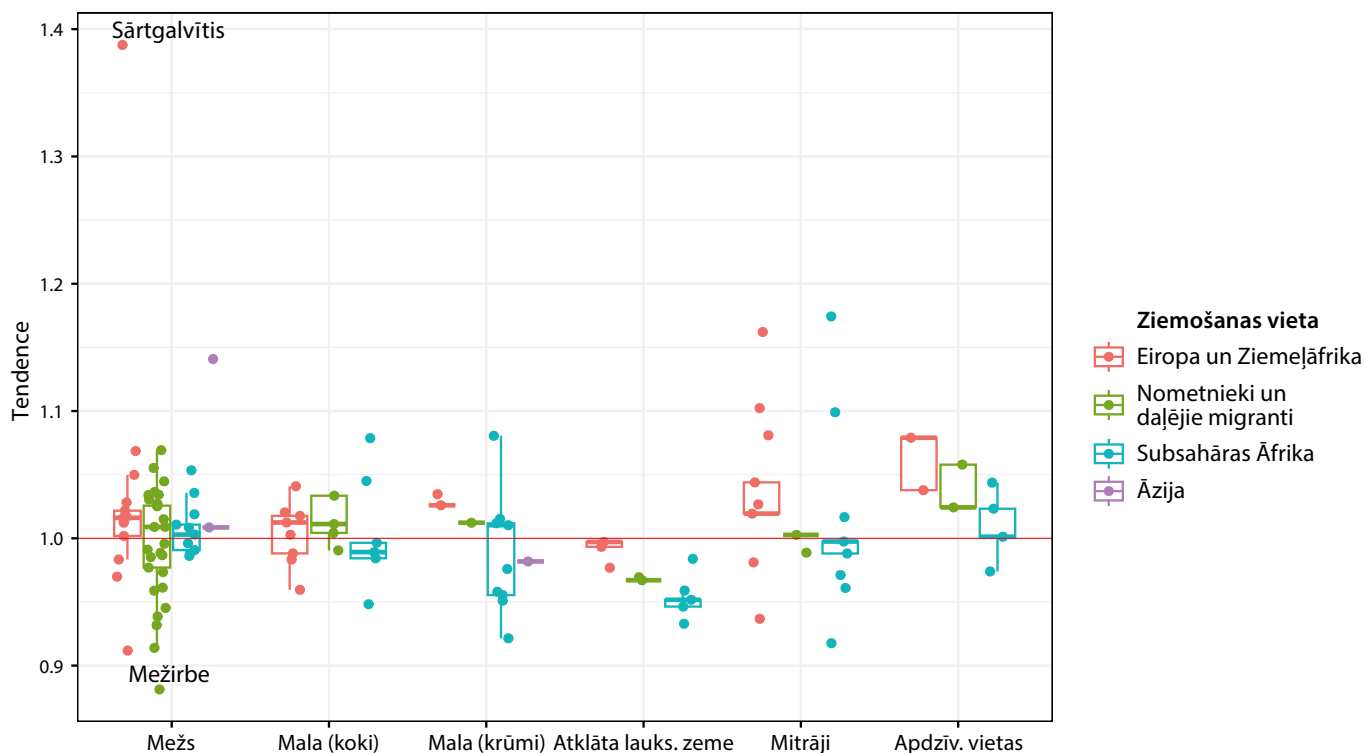
— Indeks
— standartklūda

Foto: Ainārs Auniņš

Brūnspārnu ļauķis *Sylvia communis* – viena no nedaudzajām dienvīdus no Sahāras ziemmojošajām sugām, kurai populācijas tendence ir pieaugoša.

Latvijā konstatēta jau 19. gadsimtā (Loudon 1895), pēc tam vairāk kā gadsimtu nekas par šīs sugas ligzdošanu Latvijā neliacināja. Kā regulārs ligzdotājs tas, visticamāk, parādījies tikai aizvadītajā desmitgadē. Vēl Pirmā Eiropas ligzdojošo putnu atlanta laikā (1985–1988) tā izplatības ziemeļaustrumu robeža atradās pie Polijas un Lietuvas robežas, neiesniedzoties Baltijas valstīs (Hagemeijer, Blair 1997), bet Otrā Eiropas ligzdojošo putnu atlanta laikā tā jau sasniedza Latvijas un Igaunijas robežu, taču paliekot Latvijas pusē (Keller *et al.* 2020). Sārtgalvīša ienākšana klimata pārmaiņu ietekmē tika prognozēta jau iepriekš (Huntley *et al.* 2007). Ir raksturīgi, ka suga, ienākot jaunā teritorijā, kur tai apstākļi kļuvi piemēroti, strauji palielina savu populāciju līdz brīdim, kad to sāk “bremzēt” konkurence. Pašreizējais pieauguma temps (par vairāk nekā 38 % gadā; 1. tabula) turpmāko gadu laikā, visticamāk, saglabāsies augsts.

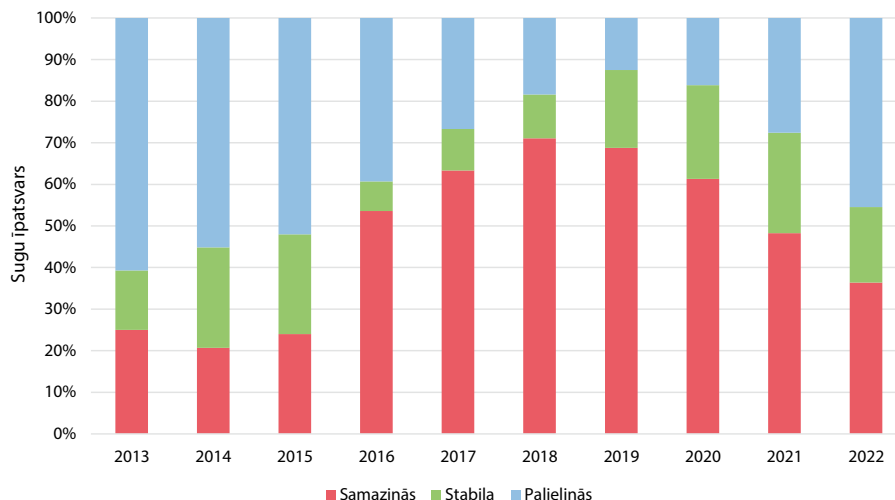

3. ATTĒLS. Visu sugu populāciju pārmaiņu tendences laika periodā no 2005. līdz 2022. gadam dalījumā pēc to primāri apdzīvotajām ekosistēmām un ziemšanas stratēģijas. Katras sugas tendence attēlota kā viens punkts atbilstoši tās slīpnes vērtībai: ja tā ir lielāka nekā 1 (novietojas virs sarkanās līnijas), tā ir augoša, ja mazāka, tad dīlstoša. Sugām, kuru populācijas ir stabilas, tendenci raksturojošie punkti atrodas tuvu sarkanajai līnijai. Punktu krāsa atbilst ziemšanas vietas kategorijai. “Kastītes” augšējā un apakšējā mala parāda datu apakšējo un augšējo kvartili, bet līnija “kastītes” iekšienē rāda mediānu.

FIGURE 3. Population trends for all species during 2005–2022, according the primary ecosystems and the wintering strategy of species. The trend for each species is shown as a point according to the value of its trend slope: if it is greater than 1 (placed above the red line), the population is growing, if smaller, then declining. For stable species, the dot is placed near the red line. The dot colour corresponds to the wintering site category.

Aplūkojot populāciju pārmaiņu tendences visam Latvijas parasto putnu sugu kopumam, ne tikai sugām, kam pārmaiņas bijušas būtiskas, un sadalot sugas grupās pēc dzīvotnēm un ziemošanas stratēģijām, kļūst skaidrs, ka neatkarīgi no primārās dzīvotnes sugām, kas ziemo Āfrikā uz dienvidiem no Sahāras tuksneša, tendences ir caurmērā sliktākas nekā sugām ar citām ziemošanas stratēģijām (3. attēls). Šī atziņa nav jauna. To varēja konstatēt arī iepriekšējā reizē, kad šāda analīze Latvijas putniem veikta (Auniņš 2019). Arī citās valstīs un Eiropā kopumā ziņots, ka samazinājums visvairāk skar tieši Subsahāras Āfrikā ziemojošo sugu populācijas, turpretim Eiropā ziemojošajām sugām klājas diezgan labi (Haes *et al.* 2020; Helldberg, Fox 2008; Howard *et al.* 2020; Ockendon *et al.* 2012; Sanderson *et al.* 2006). Tas tiek skaidrots ar klimata pārmaiņu radītām izmaiņām veģetācijas struktūrā un fenoloģijā ziemošanas vietās (Beresford *et al.* 2019; Morrison *et al.* 2013; Vickery *et al.* 2014). Tomēr ne visām šajā pasaules daļā ziemojošajām sugām populācijas dilst. Daļai šo sugu, piemēram, erickiņam, Seivi, brūnspārnu, iedzeltenajam ļauķim un citiem, tendences ir pozitīvas.

Vēl viena grupa, kam ir negatīvākas populāciju pārmaiņu tendences nekā citām sugām, ir atklāto platību lauku

4. ATTĒLS. Proporciju izmaiņas sugām ar pozitīvām, negatīvām un stabilām īstermiņa (5 gadu) tendencēm kopš šī rādītāja ieviešanas.

FIGURE 4. Changes in the proportions of species with positive, negative and stable short-term (5-year) trends since the introduction of this indicator.

putni, t. i., putni, kuri ligzdo tīrumos un pļavās un kuru dzīvotnes nav saistītas ar krūmu un koku veidotām malām (3. attēls). Šī ir neliela grupa, bet tajā neatkarīgi no ziemošanas stratēģijas nevienai (!) sugai nav skaita pieauguma tendences, toties lielai daļai reģistrēts populācijas samazinājums. Daudzas no šīm sugām ir saistītas ar zālājiem, piemēram, grieze, lukstu čakstīte un kārklu ļauķis, bet daļa var izmantot gan zālājus, gan aramzemi, piemēram, ķivīte un pļavu čipste. Sugām, kuru dzīvotnes saistītas ar dažādiem malu veidojošiem elementiem kā koki un krūmi, populāciju pārmaiņu tenden-

ces nav tik negatīvas, lai gan arī šajās grupās ir dilstošās sugas, īpaši starp Subsahāras Āfrikā ziemojošajām. Tas liecina, ka šobrīd Latvijā lauksaimniecība nav dabai draudzīga un būtu jāmaina saimniekošanas prakse, lai lauku putnu lejupslīdi apturētu.

Lielākā grupa pēc dzīvotņu dalījuma 3. attēlā ir sugas, kas primāri saistītas ar mežiem. Šajā grupā skaita pārmaiņu tendences variē plašā amplitūdā, ietverot abus ekstrēmus (mežirbi un sārtgalvīti). Papildus jau minētajai tendencei, ka Āfrikā uz dienvidiem no ekvatora ziemojošajām sugām caurmērā ir sliktākas tendences, redzams, ka individuāli sliktākas tendences (punkti ar viszemāko tendences vērtību) no meža sugām ir nometniekiem un daļējiem migrantiem (kā arī jau iepriekš aplūkotajam plukšķim no “Eiropas grupas”). No septiņām meža nometnieku/daļējo migrantu sugām, kuru populācijas samazinās par vairāk nekā 3 % gadā, tikai trīsplekstu dzeņa gadījumā, iespējams, var “vainot” klimata pārmaiņas (Huntley *et al.* 2007), lai gan arī šajā gadījumā nevar izslēgt citu faktoru ietekmi. Pārējām sugām skaita samazināšanās iemesli meklējami tepat Latvijā.

Labāk nekā citām grupām klājas putniem, kuri ligzdo cilvēka dzīvesvietu tuvumā. Šajā grupā tikai vienai sugai (akmeņčakstītei) tendence liecina

Foto: Ainārs Auniņš

Melnā mežastrazda *Turdus merula* populācija pieaug, šī suga nevairās dzīvot cilvēka tuvumā un pielāgojusies dzīvei cilvēka pārmainītā vidē.

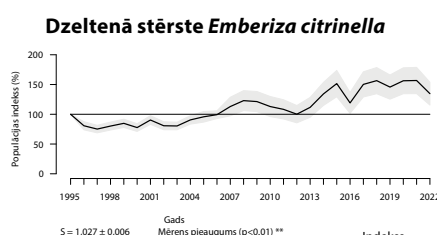
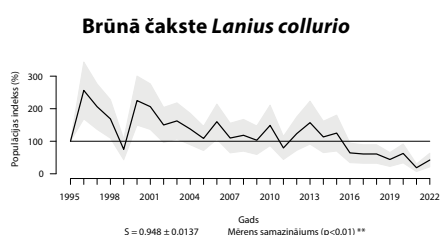
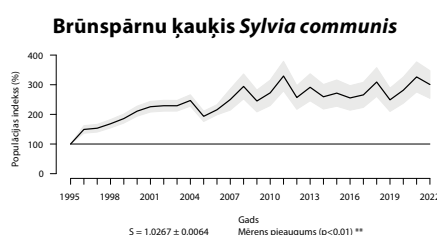
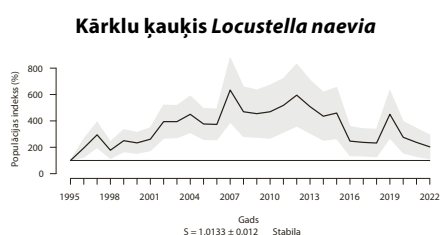
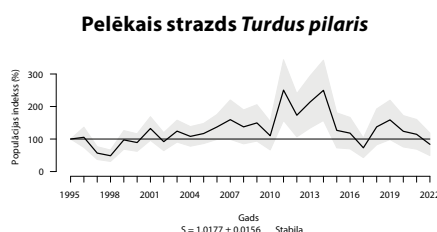
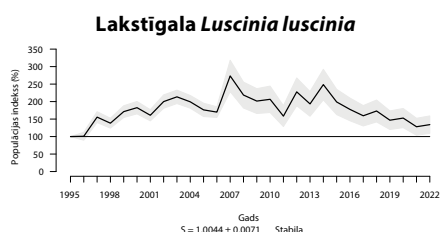
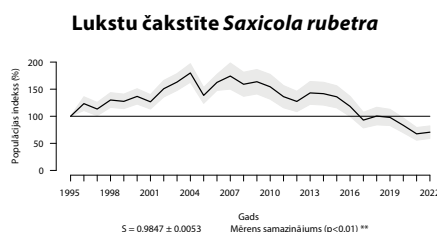
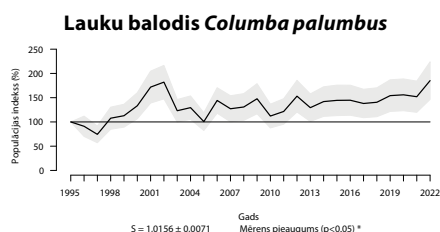
par populācijas sarukumu, turklāt tai piemīt dažas, kā iepriekš noskaidrojām, “nelabvēlīgas” pazīmes – tā ziemo ekvatoriālajā Āfrikā un daļa tās populācijas apdzīvo lauksaimniecības zemes. Visām pārējām šīs grupas sugām bijis pieaugums vai tās bijušas stabilas. Tas ir pretrunā vairākās citās valstīs novērotajam, ka ar cilvēka mītnēm saistīto sugu populācijas pārsvarā sarūk (Kamp *et al.* 2020; Laaksonen, Lehtikoinen 2013). Latvijā populācijas pieaug arī daudzām citu ekosistēmu sugām, kas nevairās dzīvot cilvēka mītnu tuvumā, piemēram, zilzilītei, melnajam mežastrazdam, erickiņam un citām.

Sugas, kurām skaits pēdējos piecus gadus samazinās: lukstu čakstīte, dzilnītis, zaļžubīte un svilpis.

Foto: Ieva Burcika

Saitgalvīša *Regulus ignicapilla* populācija pašlaik palielinās visstraujāk, kā regulārs ligzdotājs Latvijā tas ienācis nesen.

5. ATTĒLS. Dažu sugu populāciju indeksi laika periodā no 1995. līdz 2022. gadam.

FIGURE 5. Population indices of selected species, 1995–2022.

Pērn ievērojami samazinājies tādu sugu skaits, kuru populācijām nosakāma skaidra īstermiņa (piecu gadu) tendence. Ja iepriekšējos deviņos gados, kopš šāds rādītājs vispār tiek rēķināts, to skaits svārstījās no 25 līdz 38, tad pērn tādu vairs bija tikai 11. No tām piecām sugām bija pieauguma, četrām – samazinājuma tendence, bet divas bija stabilas. Arī šīs proporcijas atšķiras no iepriekšējos sešos gados pieredzētajām, kad lielākā daļa īstermiņa tendenču bija negatīvas. Negatīvās īstermiņa tendences sāka dominēt 2016. gadā, un to dominance pakāpeniski pieauga līdz 2018. gadam, kad atkal sāka samazināties (4. attēls). Tas liecina, ka šobrīd ietekme varētu būt mazinājusies tiem faktoriem, kas noteica daudzu sugu populāciju vienlaicīgu lejupslidi iepriekšējos gados.

Trīs no īstermiņā dilstošajām sugām (lukstu čakstīte, dzilnītis un zaļžubīte) ir tās pašas, kuru īstermiņa tendences bija negatīvas jau 2021. gadā, bet no jauna šajā sarakstā parādījies svilpis. Gan zaļžubītes, gan svilpja populācijas pagātnē ir piedzīvojušas populācijas pieaugumu, kam tagad seko kritums (2. attēls). Tomēr zaļžubītei kritums jau ir ilgstošs.

Ilgtermiņa populāciju pārmaiņu tendences (kopš 1995. gada) lauku putnu sugas kopš iepriekšējā gada tikpat kā nav mainījušās: mērens samazinājums ir tām pašām astoņām sugām, kurām pērn. Stabilo sugu skaits (11) palicis nemainīgs: tām pievienojies pelēkais strazds, kura populācija iepriekš bija neskaidra, bet "izkritis" lauka balodis, kas pievienojies sugām, kuru populācijas palielinās (5. attēls). Attiecīgi, šo pēdējo sugu skaits par vienu pieaudzis un pērn bija 13. Dažas sugas, kas uzskaitītu programmā no 2005. gada parādās kā dīlstošas, laika periodā no 1995. gada vēl ir stabilas, piemēram, lakstīgala un kārklu ļauķis.

Sugas, kurām skaits kopš lauku putnu uzskaites sākuma 1995. gadā samazinās: peļu klijāns, grieze, lauku cīrulis, dzeltenā cielava, lukstu čakstīte, upes ļauķis, brūnā čakste un mazais svilpis.

Lai uzskaitītu programma varētu ne tikai turpināt pastāvēt, bet arī attīstītos un gan iespējami labāk pārstāvētu Latviju reģionāli, gan ļautu analizēt datus dažādās sastopamajās ainavas konfigurācijās, tādējādi nodrošinot arvien reprezentatīvākus datus, nepieciešams ne tikai līdzšinējo novērotāju darbs, bet arī jaunu novērotāju iesaistīšanās. **Tādēļ aicinām pieteikties uzskaitēm ikvienu, kurš pazīst putnus!** Savu maršrutu varam nodrošināt ikvienam samērā netālu no dzīvesvietas vai citiem atbalsta punktiem. Lai pieteiktos dalībai, sazinieties ar programmas vadītāju Ievu Mārdegu (ieva@lob.lv) vai sūtiet pieteikumu uz LOB biroju.

Summary

Population changes in common birds 2005–2022: how the birds of various ecosystems are doing? /Ainārs Auniņš/

Annual population indices and trends were calculated for 120 breeding bird species (Table 1) in Latvia. Since 2005, 19 species have declined, 26 have increased, and 36 have been stable. Trends for the remaining 39 species were uncertain. A steep decline was detected for two species, the Hazel Grouse *Bonasa bonasia* and the Redwing *Turdus iliacus*. A steep increase was detected for the Common Firecrest *Regulus ignicapilla*, representing the expansion of the species range that was already predicted before. The population trends for species was also analysed according to their primary nesting habitats and wintering strategies (Figure 3). The analysis showed that the trends were worse for all long-distance migrants that winter in Sub-Saharan Africa, regardless of their primary nesting habitats.

Literatūra

- Auniņš A. 2019. Parasto putnu skaita pārmaiņas 2005–2018: plukšķis izzūd, bet dzeltenā cielava atgriežas? *Putni dabā* 84: 7–13.
- Auniņš A. 2020. Parasto putnu skaita pārmaiņas 2005–2019: pēdējo gadu nevēlamās tendences saglabājas. *Putni dabā* 87: 6–11.
- Auniņš A. 2021. Parasto putnu skaita pārmaiņas 2005–2020: dīlstošo sugu skaits turpina pieaugt. *Putni dabā* 89: 22–28.
- Auniņš A. 2022. Parasto putnu skaita pārmaiņas 2005–2021: ietekmē ne tikai globālie faktori. *Putni dabā* 90: 33–39.
- Beresford A. E., Sanderson F. J., Donald P. F., Burfield I. J., Butler A., Vickery J. A., Buchanan G. M. 2019. Phenology and climate change in Africa and the decline of Afro-Palaearctic migratory bird populations. *Remote Sensing in Ecology and Conservation* 5: 55–69. doi:10.1002/RSE2.89.
- de Haes H. A. U., Tamis W. L. M., Cieraad E., van der Weijden W. J. 2020. Comparison of breeding bird trends between the Netherlands and Europe. *Bird Study* 67: 459–471. doi:10.1080/00063657.2021.1939652.
- Hagemeijer W., Blair M. 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: their distribution and abundance. European Bird Census Council (EBCC). London: Poyser.
- Heldbjerg H., Fox T. 2008. Long-term population declines in Danish trans-Saharan migrant birds. *Bird Study* 55: 267–279. doi:10.1080/00063650809461532.
- Howard C., Stephens P. A., Pearce-Higgins J. W., Gregory R. D., Butchart S. H. M., Willis S. G. 2020. Disentangling the relative roles of climate and land cover change in driving the long-term population trends of European migratory birds. *Diversity and Distributions* 26: 1442–1455. doi:10.1111/ddi.13144.
- Huntley B., Green R. E., Collingham Y. C., Willis S. G. 2007. A Climatic Atlas of European Breeding Birds, Europe. Barcelona: Lynx Edicions.
- Kamp J., Frank C., Trautmann S., Busch M., Dröschmeister R., Flade M., Gerlach B., Karthäuser J., Kunz F., Mitschke A., Schwarz J., Sudfeldt C. 2020. Population trends of common breeding birds in Germany 1990–2018. *Journal of Ornithology* 162: 1–5. doi:10.1007/s10336-020-01830-4.
- Keller V., Herrando S., Voříšek P., Franch M., Kipson M., Milanese P., Martí D., Anton M., Klvaňová A., Kalyakin M. V., Bauer H.-G., Foppen R. P. B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2. Distribution, Abundance and Change. First Edition. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- Laaksonen T., Lehikoinen A. 2013. Population trends in boreal birds: Continuing declines in agricultural, northern, and long-distance migrant species. *Biological Conservation* 168: 99–107. doi:10.1016/j.biocon.2013.09.007.
- Loudon H. 1895. Die Brutvögel der Ostseeprovinzen. *Korrespondenzblatt des Naturforschervereins zu Riga* 38: 45–54.
- Morrison C. A., Robinson R. A., Clark J. A., Risely K., Gill J. A. 2013. Recent population declines in Afro-Palaearctic migratory birds: The influence of breeding and non-breeding seasons. *Diversity and Distributions* 19: 1051–1058. doi:10.1111/ddi.12084.
- Ockendon N., Hewson C. M., Johnston A., Atkinson P. W. 2012. Declines in British-breeding populations of Afro-Palaearctic migrant birds are linked to bioclimatic wintering zone in Africa, possibly via constraints on arrival time advancement. *Bird Study* 59: 111–125. doi:10.1080/00063657.2011.645798.
- PECBMS 2022. Trends of common birds in Europe, 2022 update. <https://pecbms.info/trends-and-indicators/>.
- Sanderson F. J., Donald P. F., Pain D. J., Burfield I. J., van Bommel F. P. J. 2006. Long-term population declines in Afro-Palaearctic migrant birds. *Biological Conservation* 131: 93–105. doi:10.1016/j.biocon.2006.02.008.
- Vickery J. A., Ewing S. R., Smith K. W., Pain D. J., Bairlein F., Škorpilová J., Gregory R. D. 2014. The decline of Afro-Palaearctic migrants and an assessment of potential causes. *Ibis* 156: 1–22. doi:10.1111/ibi.12118.

Dabas aizsardzības
pārvalde

Plēsīgo putnu skaita dinamika Latvijā – rezultāti pēc 2022. gada monitoringa sezonas

ANDRIS AVOTIŅŠ, avotins.puces@gmail.com

JĀNIS REIHMANIS, janis.reihmanis@ldf.lv

2022. gadā plēsīgo putnu monitoringa ietvaros tika apsekoti 33 parauglaukumi. Datu apstrādē izmantojot gan TRIM, gan nepilnīgas konstatēšanas modeļus, iegūti populāciju pārmaiņu rādītāji 17 sugām. Kopš monitoringa sākuma 2014. gadā pieaugusi populācija ir konstatēta meža pūcei, mazajam ērglim, jūras ērglim un bikšainajam apogam, stabila – apodziņam, ausainajai pūcei, urālpūcei, zivjērglim, ķīķim un zvirbulvanagam, bet dilstoša – melnajam stārķim, peļu klijānam un lauku piekūnam.

2022. gadā plēsīgo putnu fona monitoringa uzskaites parauglaukumos veica Agate Baumanē, Agnese Balandiņa, Aija Alksne, Aivars Petriņš, Ance Priedniece, Andis Liepa, Andrejs Jesko, Andris Avotiņš, Andris Dekants, Betija Rubene, Edgars Lediņš, Elvijs Kantāns, Elza Zacmane, Guna Roze, Ģirts Baranovskis, Ieva Pommere, Ieva Vavilova, Ilze Zvēra, Imants Jakovļevs, Jānis Jansons, Jānis Reiḡmanis, Lelde Uzkure, Linda Liepiņa, Līga Inkēna, Maija Rozenfelde, Miks Stūrītis, Sintija Martinsone, Tatjana Ignatoviča, Uldis Loļāns, Valdis Lukjanovs, Valdis Zariņš, Valts Jaunzemis, Vitālijs Ignatjevs. Visiem šiem cilvēkiem vēlamies teikt milzīgu “paldies!” par viņu sniegto ieguldījumu un brīvprātīgo darbu. Ikvienu uzskaišu veicēja iesniegtajiem datiem ir liela vērtība. Šie dati sniedz ieskatu ne tikai katrā konkrētā parauglaukumā notiekošajā, bet ļauj novērtēt plēsīgo putnu populāciju stāvokli valstī kopumā.

Izsakām pateicību arī Dabas aizsardzības pārvaldei, ar kuras finansiālu atbalstu plēsīgo putnu monitoringa ir veikts kopš 2014. gada. Paldies arī ligzdojošo putnu monitoringa dalībniekiem par datu ievākšanu, un monitoringa koordinatoriem par dalīšanos ar šiem datiem.

Parauglaukumu apsekotība, jeb – cik daudz pagājušogad esam strādājuši?

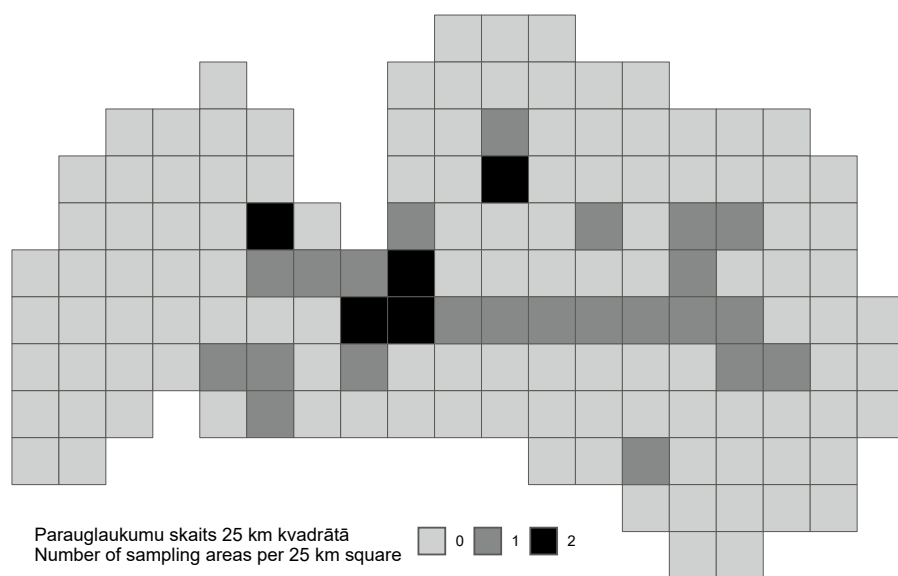
Šī uzskaišu sezona ir bijusi pati ražīgākā visā monitoringa pastāvēšanas laikā – 2022. gadā apsekoti 33 parauglaukumi. Šis ir lielākais līdz šim saņemtās informācijas apjoms. Tā pamatā ir jaunu dalībnieku iesaiste, kuri ir tikuši galā gan ar lauka darbiem, gan datu apkopošanu atskaitē, un iepriekšējo gadu dalībnieku lielākā rūpība, iesniedzot analītiskai izmantošanai apkopotus datus.

Kopā dienas vizuālās uzskaites veiktas 71 vietā 19 parauglaukumos, dienas akustiskās uzskaites – 68 vietās 20 parauglaukumos un nakts akustiskās uzskaites – 115 vietās 25 parauglaukumos. Nozīmīgi, ka ievērojamā skaitā parauglaukumu ir veiktas visu metodikā paredzēto veidu uzskaites.

Uzskaišu parauglaukumu izvietojums 2022. gadā apskatāms 1. attēlā. Pieaugot parauglaukumu skaitam, ir uzlabojies to izvietojums, tomēr joprojām nepietiekami pārstāvēta ir Kurzemes rietumu daļa un Latgales dienvidu daļa.

Kā mainījušies plēsīgo putnu populāciju pārmaiņu rādītāji?

Plēsīgo putnu monitoringam turpinoties jau deviņo gadu (kopš 2014), iegūto populāciju pārmaiņu rādītāju

1. ATTĒLS. Plēsīgo putnu monitoringa parauglaukumu izvietojums 25x25 km kvadrātos 2022. gadā.

FIGURE 1. Locations of monitoring plots in 25x25 km grid, year 2022.

Mazais ērglis *Clanga pomarina*.

kvalitāte kļūst arvien labāka. Tomēr, kā esam norādījuši jau iepriekš (Reihmanis, Avotiņš 2021 – sk. 1. tabulu), šo rādītāju kvalitāte ir cieši saistīta ar sugām raksturīgo paaudžu nomaīņas laiku. Tādēļ ir svarīgi turpināt monitoringu, lai analizētais periods aptvertu vismaz vienu paaudzes nomaīņas laiku, bet vēlams – vismaz trīs.

No visiem monitoringa laikā iegūtajiem datiem visvairāk informācijas sniedz kvalitatīvi veiktas uzskaites standartpunktos. Tā kā katrā parauglaukumā ir vairāki uzskaišu punkti, tiek iegūts attiecīgi lielāks atkārtojumu skaits. Tas paaugstina rezultātu precizitāti un isākā laikā ļauj iegūt uzticamākus rezultātus. Šīs uzskaites sniedz standartizētus datus, kas ir piemēroti analizēšanai ar atbilstošām statistikas metodēm – gan ar klasisko (TRIM) metodi, gan ar nepilnīgas konstatēšanas modeļiem. Par metožu pielietojumu un rezultātu interpre-

tāciju detalāku informāciju esam snieguši iepriekšējo gadu apkopojumos (Avotiņš, Reihmanis 2016, 2017, 2018, 2019, 2020; Reihmanis, Avotiņš 2021, 2022).

Plēsīgo putnu populāciju pārmaiņu rādītāji pēc 2022. gada uzskaišu sezonas apkopoti 1. tabulā.

Kā redzams no iegūtajiem rezultātiem, joprojām saglabājas tendence, ka vairums aprēķināto standartizēto uzskaišu punktu TRIM indeksi tiek klasificēti kā neskaidri. Tas lielā mērā skaidrojams ar neliela datu apjoma radītiem plašiem reprezentācijas rādītājiem. Vienīgā suga, kam ar šo metodi izdevās aprēķināt statistiski būtisku pārmaiņu indeksu, ir peļu klijāns. Ar šo metodi tas klasificēts kā stabils.

Nepilnīgas konstatēšanas modeļi identificējuši statistiski nozīmīgas populāciju pārmaiņu tendences 13 putnu sugām (1. tabula). Pēc 2022. gada uzskaišu datiem, straujš populācijas samazinājums ir konstatēts melnajam stārķim, mērens samazinājums – lauku piekūnam, mērens pieaugums – meža pūcei un bikšainajam apogam, bet statistiski nozīmīgi stabila

Foto: Andrejs Jesko

1. TABULA. Plēsīgo putnu populāciju pārmaiņu rādītāji kopš programmas sākuma 2014. gadā līdz 2022. gadam.

TABLE 1. Population trends of birds of prey and owls from the beginning of the programme in 2014 to 2022.

Suga Species	Pārmaiņu tendence (TRIM): S±SE; klase Population trends (TRIM): S±SE; class	Pārmaiņu tendence (nepilnīgas konstatēšanas modeļi): S±SE; klase Population trends (imperfect detection models): S±SE; class
Zivjērglis <i>Pandion haliaetus</i>	1,0761±0,079; neskaidra	0,9993±0,0136; stabila
Ķīķis <i>Pernis apivorus</i>	0,9467±0,054; neskaidra	0,9973±0,013; stabila
Jūras ērglis <i>Haliaeetus albicilla</i>	1,0274±0,058; neskaidra	1,1242±0,022; straujš pieaugums
Niedru līja <i>Circus aeruginosus</i>	1,0298±0,034; neskaidra	0,9819±0,017; neskaidra
Ļāvu līja <i>Circus pygargus</i>	1,0721±0,114; neskaidra	1,0573±0,070; neskaidra
Vistu vanags <i>Accipiter gentilis</i>	0,9675±0,102; neskaidra	1,0482±0,065; neskaidra
Zvirbulvanags <i>Accipiter nisus</i>	0,9378±0,149; neskaidra	1,0228±0,018; stabila
Peļu klijāns <i>Buteo buteo</i>	1,0027±0,023; stabila	0,9850±0,007; mērens samazinājums
Mazais ērglis <i>Clanga pomarina</i>	0,9683±0,033; neskaidra	1,0395±0,018; mērens pieaugums
Lauku piekūns <i>Falco tinnunculus</i>	0,9274±0,116; neskaidra	0,9390±0,027; mērens samazinājums
Bezdelīgu piekūns <i>Falco subbuteo</i>	1,0534±0,078; neskaidra	0,9777±0,030; neskaidra
Melnais stārķis <i>Ciconia nigra</i>	0,9071±0,088; neskaidra	0,7536±0,077; straujš samazinājums
Apodziņš <i>Glaucidium passerinum</i>	0,9960±0,045; neskaidra	1,0139±0,0183; stabila
Meža pūce <i>Strix aluco</i>	1,029±0,028; neskaidra	1,0416±0,022; mērens pieaugums
Urālpūce <i>Strix uralensis</i>	1,0390±0,076; neskaidra	1,0206±0,027; stabila
Ausainā pūce <i>Asio otus</i>	1,0988±0,165; neskaidra	1,0069±0,015; stabila
Bikšainais apogs <i>Aegolius funereus</i>	0,9182±0,366; neskaidra	1,1182±0,046; mērens pieaugums

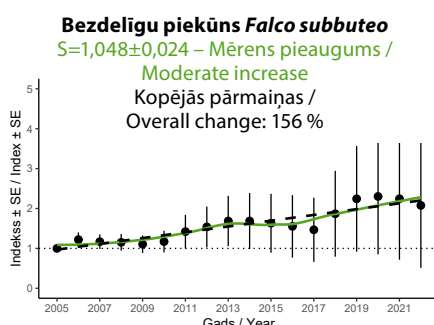
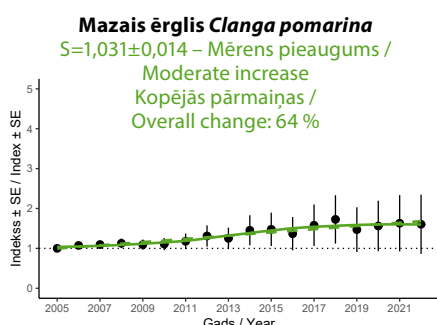
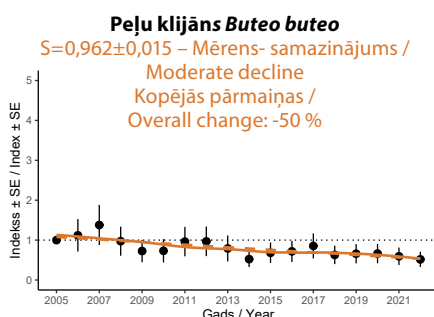
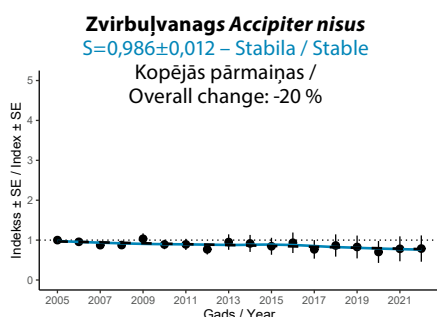
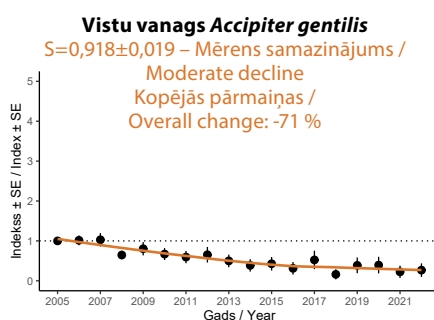
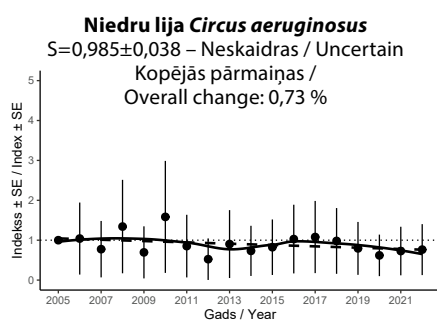
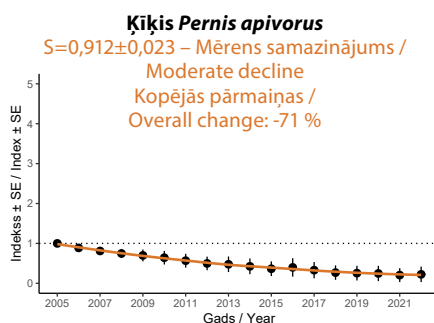
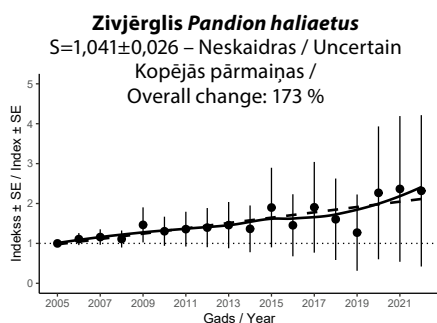
neskaidra – uncertain
stabila – stable
straujš samazinājums – steep decline

mērens samazinājums – moderate decline
straujš pieaugums – steep increase
mērens pieaugums – moderate increase

populācija – apodziņam, ausainajai pūcei, ķīķim, urālpūcei, zivjērglim un zvirbulvanagam. Peļu klijānam kopējie monitoringa programmas rādītāji liecina par stabilu vai lēnām sarūkošu populāciju.

Pretrunīgi kopējā pārskata perioda rādītāji ir iegūti ausainajai pūcei (pieau-

gums pēdējos gados) un bikšainajam apogam (ievērojams sarukums pēdējos gados). Pamats bažām par populācijas sarukumu pēdējos gados ir arī bezdelīgu piekūnam un peļu klijānam. Iespējams (ar plašu ticamības intervālu katrai no metodēm) – arī apodziņam, lauku piekūnam, mazajam ērglim, niedru lijai un zvirbulvanagam.

2. ATTĒLS. Dienas plēsīgo putnu relatīvo populācijas izmaiņu (indeksa) vērtības, apvienojot ligzdojošo putnu uzskaišu un plēsīgo putnu monitoringa datus. Multiplikatīvais pārmaiņu rādītājs parādīts ar raustīto līniju (sk. S vērtību), lokāli svērtais rādītājs – ar nepārtraukto līniju (sk. kopējās pārmaiņas).

FIGURE 2. Yearly indices of the relative sizes of bird of prey populations after combination with Breeding Bird Census data. The multiplicative trend is shown as a dashed line (see also S value), while the loess is shown as a solid line (see also overall change).

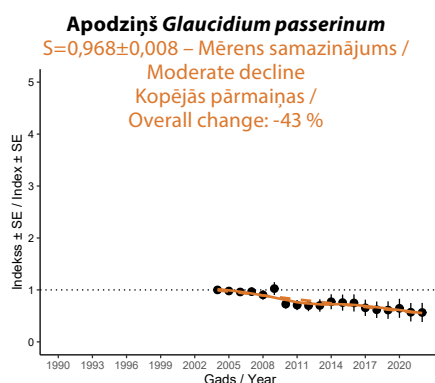
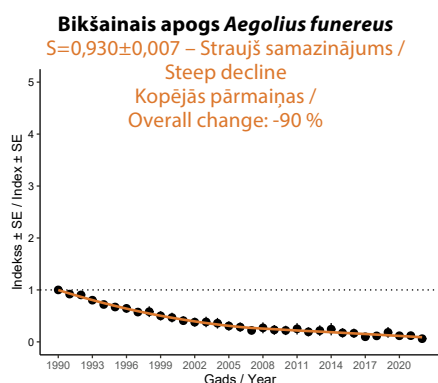
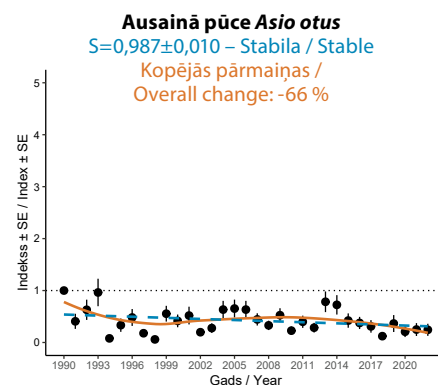
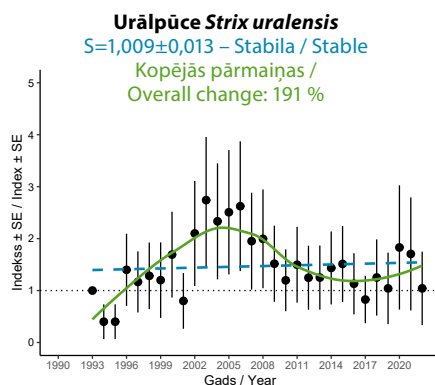
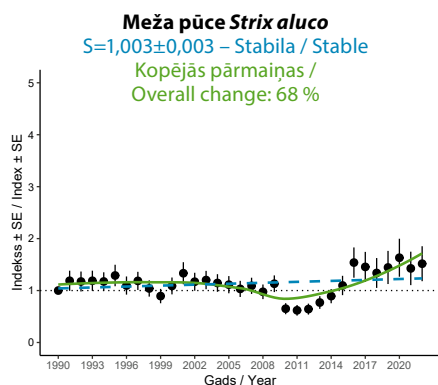
Ja salīdzina ar iepriekšējā gadā iegūtajiem rezultātiem, kad ar nepilnīgas konstatēšanas metodi statistiski nozīmīgas populāciju pārmaiņas tika konstatētas tikai trim sugām – peļu klijānam, meža pūcei un melnajam stārķim, pēdējām divām sugām arī šogad konstatētas tendences saglabājas līdzīgas kā iepriekš. Savukārt klijānam iepriekš stabilais populācijas vērtējums šogad mainījies uz mērenu samazinājumu. Lai gan TRIM analīzes liecina par peļu klijāna populācijas stabilitāti, nepilnīgas konstatēšanas metodes uzrāda samazinājumu. Šajā gadījumā par uzticamāku ir uzskatāma nepilnīgas konstatēšanas metode, jo tās ticamības intervāli ir šaurāki – tie iekļaujas TRIM sniegtajos. Tas nozīmē, ka samazinājums ir neliels, tomēr statistiski nozīmīgs ($p<0,05$).

Pārējām sugām populāciju pārmaiņu rādītāju klasifikācijas nav statistiski nozīmīgas. Turklāt ar abām datu analīzes metodēm aprēķinātās pārmaiņu tendences to ticamības intervālu robežās pārklājas.

Kas noticis ilgākā periodā?

Kā jau iepriekš minēts, uzticamāku informāciju par izmaiņām populācijās sniedz garākas laika rindas. Vēl vairāk, īslaicīga stabilitāte vai populācijas pieaugums obligāti nenozīmē, ka suga nav apdraudēta vai ka tās populācija ir labā stāvoklī. Lai labāk iedziļinātos populācijas procesos, pamatojoties uz iepriekš aprakstīto pieeju (Avotiņš, Reihmanis 2020), esam sagatavojuši populāciju izmaiņu raksturojumus, apvienojot šī monitoringa datus ar ligzdojošo putnu uzskaišu datiem un individuālu pūču pētnieku uzskaišu rezultātiem.

Šāds apvienojums ne tikai ļauj ieskatīties pagātnē un labāk spriest par notikumiem šobrīd, tas ir arī nozīmīgs sugu apdraudējuma novērtēšanai pēc Starptautiskās dabas un dabas resursu aizsardzības savienības (International Union for Conservation of Nature – IUCN) kritērijiem. Šie kritēriji ir lietoti putnu sugu apdraudētības novērtēšanai Latvijā projektā “LIFE FOR SPECIES – apdraudētās

3. ATTĒLS. Nakts plēsīgo putnu relatīvo populācijas izmaiņu (indeksa) vērtības, apvienojot plēsīgo putnu monitoringa un individuālu pūču pētnieku sistemātiski iegūtos datus. Multiplikatīvais pārmaiņu rādītājs parādīts ar raustīto līniju (sk. *S* vērtību), lokāli svērtais rādītājs – ar nepārtraukto līniju (sk. kopējās pārmaiņas). **FIGURE 3.** Yearly indices of the relative sizes of owl populations after combination with individual owl researchers' data. The multiplicative trend is shown as a dashed line (see also *S* value), while the loess is shown as a solid line (see also overall change).

sugas Latvijā: uzlabotas zināšanas un kapacitāte, informācijas aprīte un izpratne” (pazīstams arī kā “Sarkanās grāmatas” projekts), izmantojot šeit minēto pieeju (bet laika periodam līdz 2021. gadam). Tas nozīmē, ka monitoringa sniegtajai informācijai ir ne vien teorētiska jēga, bet tā arī tiek izmantota – šajā gadījumā dabas aizsardzības politikas veidošanā.

Nenoliedzami, apdraudējuma novērtēšanā ir izmantots vairāk kritēriju nekā tikai populācijas (relatīvā) lieluma pārmaiņas, un to visu izklāstīšana nav šī raksta mērķis. Tomēr, izmantojot pieeju, kas daļēji pārklājas ar “LIFE FOR SPECIES” projektā lietoto, ir iespējams sniegt ieskatu par četriem citiem (secīgiem) aspektiem, kas turpmāk ir īsi apskatīti.

Pirmkārt, pārskata periods. Nereti, salīdzinot dažādu monitoringu vai citu projektu pārskatus, ir iegūstama šķietami pretrunīga informācija par sugu populāciju pārmaiņām. Tomēr

visbiežāk šīs atšķirības kopējā secinājumā par populācijas pārmaiņu tendencēm ir saistītas ar atšķirīgu pārskata periodu; reizēm – izmantoto metodi. Abos gadījumos ir iespējams salīdzināt 2. un 3. attēlā redzamos multiplikatīvās slīpnes koeficientus ar 1. tabulā redzamajiem un interpretēt lokāliem laika periodiem

(skatīt nākamās punktus). Nenoliedzami, populācijas izmaiņu analīzei kā jebkurai informācijas analīzei, izmantojot plašāku pieejamās informācijas apjomu, var mainīties kopējais secinājums. Secinājums no garākas laika rindas ir atzīstams par precīzāku (Wauchope *et al.* 2018). Tomēr tas neizslēdz lineāras (logaritmiskā telpā) interpretācijas ierobežojumus pie nelineārām pārmaiņām laikā.

Otrkārt, esam ieraduši redzēt populāciju pārmaiņu raksturojumu ar vienu skaitli – pārmaiņu multiplikatīvo koeficientu (un tā standartkļūdu) – kas redzams, piemēram, šī raksta 1. tabulā. Šis rādītājs ir pietiekami informatīvs situācijās, kurās populācijas izmaiņas (logaritmiskā telpā) ir lineāras. Tomēr nereti sugu populācijas pārdzīvo krasākas pārmaiņas, kuras nepakļaujas vienkāršai tendencei. Šajos (un arī pārējos) gadījumos vērtīgi ir salīdzināt izlīdzināto (nepārtraukto līniju 2. un 3. attēlā) ar multiplikatīvo tendenci (raustīto līniju 2. un 3. attēlā). Šo

Foto: Selga Bērziņa / selgasfoto.lv

Peļu klijāns *Buteo buteo*.

Foto: Selga Bērziņa / selgasfoto.lv

Lauku piekūns *Falco tinnunculus*.

rādītāju nozīmīgākā atšķirība ir tā, ka izlīdzinātais rādītājs labāk raksturo konkrētā brīža populāciju un tās atšķirības no sākotnējās. Savukārt multiplikatīvā tendence labāk raksturo pārmaiņas kopumā, bet nespēj pieņemt linearitātes trūkumu.

Treškārt, gadu indeksu svārstības jeb īslaicīgi notikumi var būt nozīmīgi sugu aizsardzībai, bet tendences skaitliskā vērtība to var neparādīt. Kā viens no piemēriem ir jebkura suga, kam pārskata perioda pēdējos gados ir novērojams populācijas kritums, kurš tomēr nav pietiekams, lai mainītu kopējo tendenci, ja ir sekojis iepriekšējam populācijas pieaugumam (vai pretēji). Tā, piemēram, meža pūcei populācijas (relatīvais)

lielums ir raksturojams kā stabils, tomēr pēdējos gados novērotais ir par apmēram 68 % lielāks nekā pagājušā gadsimta nogalē (3. attēls). Savukārt, lai gan pēdējos gados plēsīgo putnu monitoringā bīkšainajam apogam ir novērots mērens pieaugums (1. tabula), kopumā populācija ir tikai ap 10 % no tās, kas tika uzskaitīta ap 1990. gadu (3. attēls).

Ceturtkārt, gadu indeksu nenoteiktība. Aplūkojot 2. un 3. attēlu, ir redzams, ka daļai sugu pēdējos gados ir pieaudzis reprezentācijas intervāls. Vienlaikus daļai sugu tas ir samazinājies. Kopumā pārmaiņas reprezentācijas rādītājos ir atkarīgas no informācijas apjoma, kuru ietekmē gan datu apjoms pats par sevi, gan vietu reprezentativitāte, gan monitoringa ilgums katrā vietā. Rūpīgāk analizējot nenoteiktības pieauguma iemeslus, ir secināms, ka tas ir saistīts ar pamestiem uzskaišu maršrutiem – tas ietekmējis retāko sugu datus. Tas kārtējo reizi atgādina jebkura monitoringa pamata nostādnes – turpināt uzskaites ilgstoši, lai nodrošinātu datu un informācijas plūsmas nepārtrauktību (Sutherland *et al.* 2004).

Kā varētu samazināt monitoringā iegūtās informācijas nenoteiktību?

Jebkura monitoringa sniegtās informācijas precizitāte pieaug līdz ar lielāku (metodiski korekti iegūtu

un uzticamu) datu apjomu. Tādēļ nozīmīgi ir uzskaišu veicēji – cilvēki, kas pietiekami labi atpazīst putnus un ir gatavi veikt uzskaites, ievērojot metodiku, daudzus gadus pēc kārtas vienās un tajās pašās vietās.

Nenoliedzami, svarīgi ir nodrošināt reprezentativitāti valstij, īstenojot uzskaites vietās, kas vienmērīgi pārklāj visu valsts teritoriju, tomēr tas ne vienmēr ir iespējams, jo ir saistīts ar potenciālo uzskaišu veicēju dzīvesvietu. Tādēļ augsta nozīme ir pēc iespējas dažādākām vietām, kurās uzskaites tiek veiktas daudzu gadu garumā.

Visus potenciālos interesentus, kas būtu gatavi savas dzīvesvietas tuvumā veikt sistemātiskas plēsīgo putnu uzskaites, tā sniedzot ieguldījumu dabas aizsardzības politikas veidošanā, aicinām sazināties ar šī raksta autoriem.

Summary

The population dynamics of raptors in Latvia: monitoring results after the season 2022 /Andris Avotiņš, Jānis Reihmanis/

The monitoring of birds of prey and owls was conducted in 33 sample areas in 2022, representing the greatest sample size since the beginning of the monitoring in 2014. Based on the gathered data, it was possible to estimate the population trends for 17 species by two methods – TRIM and N-mixture models. The populations of the Tawny Owl *Strix aluco*, the Lesser Spotted Eagle *Clanga pomarina*, the White-tailed Sea-eagle *Haliaeetus albicilla* and the Boreal Owl *Aegolius funereus* have been showing a significant increase since 2014. The populations of the Eurasian Pygmy-owl *Glaucidium passerinum*, the Northern Long-eared Owl *Asio otus*, the Ural Owl *Strix uralensis*, the Osprey *Pandion haliaetus*, the European Honey-buzzard *Pernis apivorus* and the Sparrowhawk *Accipiter nisus* are stable. A decline was detected for the Black Stork *Ciconia nigra*, the Eurasian Buzzard *Buteo buteo* and the Common Kestrel *Falco tinnunculus*.

Dabas aizsardzības
pārvalde

Literatūra

- Avotiņš jun. A., Reihmanis J. 2016. Ligzdojošo plēsīgo putnu fona monitorings 2014–2015. *Putni dabā* 73 (2016/1): 16–18.
- Avotiņš jun. A., Reihmanis J. 2017. Ligzdojošo plēsīgo putnu fona monitorings 2016. gadā. *Putni dabā* 77 (2017/1): 15–18.
- Avotiņš A., Reihmanis J. 2018. Noslēgusies ceturrtā plēsīgo putnu monitoringa sezona. *Putni dabā* 81 (2018/1): 18–20.
- Avotiņš A., Reihmanis J. 2019. Plēsīgo putnu monitoringā iegūtas ziņas par 18 sugu populācijas pārmaiņu rādītājiem. *Putni dabā* 84 (2019/1): 14–17.
- Avotiņš jun. A., Reihmanis J. 2020. Plēsīgo putnu monitorings 2019. gadā. *Putni dabā* 87 (2020/1): 12–16.
- Reihmanis J., Avotiņš jun. A. 2021. Plēsīgo putnu monitorings 2020. gadā. *Putni dabā* 89 (2021/1): 29–33.
- Reihmanis J., Avotiņš jun. A. 2022. Kā klājas tiem, kas barības ķēdes augšgalā? Atbildes, ko sniedz plēsīgo putnu monitorings. *Putni dabā* 90 (2022/1): 40–43.
- Sutherland W. J., Newton I., Green R. E. 2004. Bird Ecology and Conservation: A Handbook of Techniques. New York: Oxford University Press.
- Wauchope H., Amano T., Sutherland W., Johnston A., 2018. When can we trust population trends? A method for quantifying the effects of sampling interval and duration. *bioRxiv*. doi:10.1101/498170.

Grieze *Crex crex*.

Foto: Edgars Šmislovs

Naktsputnu monitorings lauksaimniecības zemēs 2022. gadā

OSKARS KEIŠS,
oskars.keiss@lu.lv

Sistemātiskiem putnu novērojumiem, kurus veic brīvprātīgie putnu novērotāji, ir vairāk nekā simt gadu vēsture. Ja neskaita putnu izbāzeņu un ādiņu kolekcionēšanu, vissenāk šādi dati ir ievākti par putnu atlidošanu (von Middendorf 1855). Mūsdienās brīvprātīgo novērotāju datus izmanto, sākot ar maldu viesu novērojumiem ornitofaunistikā (piemēram, Toivanen *et al.* 2022) līdz sugu ekoloģisko raksturlielumu atšķirībām dažādos biotopos, modelēšanā izmantojot putnu uzskaišu datus (Reif *et al.* 2022). Tas nenoliedzami parāda, kā ir attīstījusies brīvprātīgo novērotāju kvalifikācija un arī zinātnieku iespējas ar mūsdienu tehnoloģiju palīdzību analizēt

šādus datus, lai iegūtu ticamu zinātnisku informāciju. Nevienam mūsdienās nevajadzētu apšaubīt sabiedrības iespējas un arī potenciālo ieguldījumu dabas izpētē. Eiropas valstīs kopš 1980. gada ir apkopots milzīgs datu apjoms, ko mūsdienās ir iespējams analizēt kopumā (piemēram, Brlík *et al.* 2021). Šeit analizētie Latvijas naktsputnu monitoringa dati ir lielisks piemērs mūsu darbam jau 34 gadu garumā – kopš 1989. gada.

Lauku putni vēl aizvien ir viena no tām sugu grupām, kas pasaulē ir visvairāk apdraudētas. Lauku putnu skaita samazināšanos izraisa ne tikai lauksaimniecības industrializācija un ekstensīvi apsaimniekoto biotopu izzušana (Herzon *et al.* 2022), bet arī

lauku ciematu modernizācija, kas iznīcina daudzas putnu ligzdošanas vietas (Rosin *et al.* 2021). Mūsu pētītajām naktsputnu sugām gan svarīgāks ir pirmais faktors – arvien intensīvāka dažādu lauksaimniecības zemju izmantošana un zemes pārveidošana par aramzemēm – lielu vienlaidu monokultūru tīrumu sēšana uz dabisko biotopu nosusināšanas, pusdabisko zālāju iznīcināšanas rēķina (Schils *et al.* 2022).

Pēdējās desmitgadēs Eiropā ir pastiprināta interese par dabisko biotopu atjaunošanu un tādu apstākļu nodrošināšanu, kuri aizsargātu lauku ainavas putnus. Līdz šim tam gan aktīvi pretojas industriālo lauksaimniecību pārstāvošās organizācijas. Līdzšinējie mitrāju atjaunošanas centieni ir vairojuši pieredzi

šāda veida darbos un veiksmīgākajos projektos arī uzlabojuši sugu stāvokli konkrētajās teritorijās (Kačergytė *et al.* 2022). Tāpat ir meklētas metodes, kas atļautu bioloģiskajai daudzveidībai pastāvēt kopā ar lauksaimniecību, piemēram, ilgtermiņa papuvju veidošana (Staggenborg, Anthes 2022). Tomēr Eiropas Savienības Kopējās lauksaimniecības politikas (KLP jeb angliiski – CAP) īstenošana dalībvalstīs ne tuvu nav ideāla. Piemēram, analīze par tās īstenošanu Ungārijā parāda, ka vēl aizvien pārāk maza uzmanība tiek veltīta ekoloģiskai pieejai lauksaimniecībā (šīs pētījumā uzsvērts kā pirmais faktors), klimata pārmaiņām un nelietderīgai pārtikas izmešanai, kā arī citiem faktoriem

(Hoyk *et al.* 2022). Tāpēc, lai nodrošinātu visām sugām labvēlīgus apstākļus lauku ainavā, vēl ir daudz darāmā, it īpaši lai dzīvī ieviestu Eiropas Savienības nospraustos mērķus dabas aizsardzībā.

Šis ir kārtējais pārskats par naktsputnu monitoringu Latvijā. Kopš pirmā pārskata 1997. gadā pārskati ir publicēti regulāri, teju katru gadu, pārskatu sarakstu var atrast iepriekšējā “Putnu dabā” numurā (Keišs 2022).

Materiāls un metodes

Līdz šim parauglaukumus ir izvēlējušies novērotāji – liela daļa parauglaukumu ir iekārtoti pirms 2006. gada.

Parauglaukumos tika ieteikts iekļaut visus apkārtnē sastopamos atklātos biotopus (t. i., ne tikai pļavas, bet arī tīrumus un visus pārējos biotopus). Tādai parauglaukumu izvēlei ir priekšrocība no novērotāju viedokļa – tie izveidoti tā, lai tajos būtu vienkārši veikt uzskaites, piemēram, apbraukājot aplveida maršrutu ar divriteni. Taču šādi parauglaukumu izvēlei ir arī trūkums – tie nav izvēlēti statistiski nejauši. Tikai pēc 2006. gada parauglaukumi ir izvēlēti, novērotājam vispirms iezīmējot apvidu, kur viņš varētu veikt uzskaites, bet pēc tam tajā ar nejaušības elementiem izveidots aplveida maršruts. Šādi gan ir iekārtoti tikai pieci maršruti.

1. TABULA. Naktsputnu uzskaites parauglaukumi un novērotāji 1989.–2022. gadā.

TABLE 1. Plots and observers for nocturnal bird census, 1989–2022.

Novads Municipality	Parauglaukums Sample plot	Uzskaites gadu skaits Number of years of census	Uzskaites gadi Years of census	Novērotāji Observers
Limbažu	Ozoli	33	1989–1991, 1993–2022	Aivars Meinards
Gulbenes	Lejasciems	28	1990–2017	Aldis Freibergs, Inga Freiberga
Smiltenes	Šķīpeles	27	1992–1995, 1998, 2001–2002	Ainis Platais
Aizkraukles	Aizpores	24	1999–2022	Dainis Nāburgs
Ogres	Brektes	24	1999–2022	Mārtiņš Vaišļa, Viesturs Bahs
Kuldīgas	Lielā Snēpele	24	1984–2007	Aivars Ķemlers
Talsu	Anuži	23	1999–2011, 2013–2022	Reinis Brusbārdis, Imants Brusbārdis
Tukuma	Jaunpils	23	1997, 2001–2022	Aija Zāgmane
Tukuma	Dundurpļavas	22	1999–2019, 2022	Agnese Balandiņa, Jānis Ķuze, Normunds Zeidaks
Dobeles	Sņķere	22	1990, 1992, 2003–2022	Aija Bensone, Madars Bergmanis
Krāslavas	Kombuļi	22	1996, 2002–2022	Ieva Zakrepska, Oskars Keišs
Smiltenes	Kleperi	22	1994, 2001–2010, 2012–2022	Andris Klepers
Alūksnes	Strautiņi	22	1990–1991, 1993–2012	Guna Duba
Mārupes	Pavasari	21	2000–2019, 2022	Agnese Balandiņa, Jānis Ķuze, Viesturs Vintulis
Ķekavas	Katlakalns	21	1998, 2003–2022	Ainis Platais
Jelgavas	Lielupe	20	1991–1992, 2003–2014, 2016–2018, 2019–2022	Andis Liepa, Jānis Ķuze, Agnese Balandiņa
Jelgavas	Miezīte	20	1989, 1991, 1994–1995, 2002–2004, 2006–2009, 2011–2013, 2016–2017, 2019–2022	Oskars Keišs
Jelgavas	Pāriecava	20	1990–1993, 1995, 2001–2006, 2009, 2012, 2014–2015, 2017–2018, 2020–2022	Matīss Stunda, Edmunds Račinskis, Rolands Lebus, Ivo Dinsbergs
Gulbenes	Stāmeriene	19	1991, 1994–1995, 2002, 2004–2009, 2014–2022	Jānis Ločmelis, Oskars Keišs
Bauskas	Taurkalne	19	1997, 2002–2006, 2009, 2011–2022	Mareks Kilups, Ivanda Krīgerte
Ogres	Krape	19	2002–2020	Imants Jakovļevs
Jelgavas	Līvberze	18	1996, 2002–2008, 2011–2014, 2016–2018, 2020–2022	Oskars Keišs, Aigars Kalvāns, Marks Lotārs Pupiņš, Mārtiņš Vaišļa, Valts Jaunzemis
Saldus	Saldus	18	1996, 2002, 2006–2021	Viesturs Leitholds, Zigrīda Jansone
Bauskas	Pilsrundāle	16	1996, 2002, 2007–2012, 2014–2015, 2017–2022	Edgars Laucis, Inese Mežkaks
Dobeles	Biksti	16	1997, 2001–2005, 2011–2014, 2016–2018, 2019–2022	Toms Endziņš, Raitis Barvidaitis, Jānis Ābuls
Tukuma	Lestene	15	1998, 2003–2004, 2011–2022	Viesturs Ķerus, Laura Jukāme
Dobeles	Kokmuiža	15	2002, 2004–2007, 2013–2022	Inese Kaminska, Aija Bensone, Jānis Granāts
Gulbenes	Litene	14	2008–2012, 2014–2022	Elvijs Kantāns
Valkas	Kaičupe	14	1994–1996, 2003–2007, 2009, 2018–2022	Ilze Kukāre, Edmunds Mertens, Viesturs Lārmanis

Novads Municipality	Parauglaukums Sample plot	Uzskaites gadu skaits Number of years of census	Uzskaites gadi Years of census	Novērotāji Observers
Jelgavas	Melnezers	13	1992, 2006, 2008–2009, 2011–2012, 2014, 2017–2022	Edgars Lediņš, Edmunds Račinskis
Dobeles	Ukri	13	1998, 2002–2004, 2008–2012, 2017, 2019, 2021–2022	Jana Tipovska (Tšernova), Mārtiņš Križevics, Aija Bensone
Dienvidkurzemes	Aizpute	13	1996, 2002–2008, 2012–2016	Ritvars Rekmanis, Māra Kazubierne
Bauskas	Paņemūne	13	1989–1991, 1995, 2012–2020	Ginta Bētiņa, Jānis Bētiņš, Brigita Indulēviča
Madonas	Mētriena	12	1996, 2002–2009, 2012, 2015, 2022	Andrejs Briedis, Andris Avotiņš jun., Jānis Ķuze, Oskars Keišs
Kuldīgas	Mazā Snēpele	12	1996, 2002–2007, 2018–2022	Aivis Tjagunovičs, Aivars Ķemlers
Madonas	Vēršava	11	2002, 2006, 2008, 2012, 2014–2020, 2022	Ivanda Ramane, Valdis Cirulis
Jelgavas	Kalnciems	11	2003–2006, 2008–2009, 2016–2017, 2020–2022	Dmitrijs Boiko, Viesturs Vintulis, Andis Liepa
Ropažu	Ropaži	11	2009–2017, 2021–2022	Toms Kohs, Elīze Spridzāne
Mārupes	Mārupe	11	2002–2008, 2010, 2017–2019	Kārlis Silis, Ilva Ķikule
Kuldīgas	Užavas augštece	10	2003–2006, 2008–2009, 2016, 2020–2022	Arnis Zacmanis, Oskars Keišs, Jānis Granāts, Jānis Reihmanis
Jēkabpils	Viesīte	10	1999–2008	Voldemārs Melderis
Jelgavas	Svētvalde	9	2003–2006, 2008–2009, 2012, 2017–2018	Jānis Reihmanis, Edgars Lediņš, Oskars Keišs, Valts Jaunzemis, Marks Lotārs Pupinš, Aivis Gulbis
Jelgavas	Ziedkalne	9	1991–1992, 2005–2007, 2009, 2013–2015	Aivars Mednis
Limbažu	Ķelderis	9	1995–2003	Aivars Meinards
Preiļu	Runči	9	2003–2010, 2012	Alberts Čeirāns
Cēsu	Lodesmuiža	8	1994–1995, 2016, 2018–2022	Normunds Kukārs, Oskars Keišs, Ieva Purvinska, Ivo Dinsbergs
Balvu	Bērzpils	8	1996, 2002, 2020–2022	Artis Strods, Alise Ārgule, Antra Zelča
Saulkrastu	Saulkrasti	8	1999, 2016–2022	Viesturs Vīgants, Ieva Mārdega
Talsu	Dzedri	8	2007–2009, 2013, 2018–2022	Oskars Keišs, Ivo Dinsbergs, Mārtiņš Briedis
Cēsu	Cēsu kokaudzētava	7	1990, 2005–2007, 2020–2022	Oļģerts Tiliks, Mārtiņš Platācis, Agnese Gaile, Guntars Krilovs, Ints Mednis
Cēsu	Ērgļu klintis	7	1990, 2005–2007, 2020–2022	Dāvis Valters Immurs, Mārtiņš Platācis, Agnese Gaile, Guntars Krilovs, Ints Mednis
Ludzas	Stiglava	7	2016–2022	Renāte Kaupuža, Arturs Kaupužs
Krāslavas	Andrupene	7	2016–2022	Juris Vīgulis
Siguldas	Mālpils	7	2016–2022	Juris Vīgulis
Augšdaugavas	Ambeļi	7	1996, 2002–2007	Jānis Suveizda
Jēkabpils	Sauka	7	1996, 2002–2005, 2007, 2012	Artis Liepiņš, Oskars Keišs, Guntars Strucis
Ropažu	Ulbroka	7	2012–2018	Ģirts Zembergs
Tukuma	Kandava	7	1996, 2003, 2007–2011	Normunds Zeidaks
Cēsu	Dzērbene	7	1996, 2005–2008, 2018, 2021	Andis Laputēvs, Agnese Laputēva, Agnese Grīnberga
Dienvidkurzemes	Pape	6	2015, 2017, 2019–2022	Valts Jaunzemis, Oskars Keišs, Kārlis Freibergs
Jēkabpils	Mežgale	6	1996, 2002–2005, 2007	Artis Liepiņš, Oskars Keišs, Indulis Krodznieks
Talsu	Ģipka	6	1991, 1993, 2004–2007	Edgars Strods, Ilze Girgensone
Ogres	Zādzene	5	2018–2022	Sintija Martinsone, Ģirts Baranovskis
Balvu	Sloboda	5	1999, 2001, 2003–2004, 2006	Ainārs Slišāns
Dienvidkurzemes	Ruņa	5	1999–2001, 2003, 2007	Henita Kupjanska
Preiļu	Kaļvi	5	1997–1999, 2002–2003	Janīna Selga
Tukuma	Kalnmuīža	5	1990–1991, 1993–1995	Viesturs Vintulis
Cēsu	Bānūži	5	1994–1995, 2016, 2018, 2021	Agnese Laputēva, Andis Laputēvs, Ivo Dinsbergs, Ieva Purvinska, Oskars Keišs
Krāslavas	Rimšāni	4	1994–1997	Ieva Purvinska
Valmieras	Rūjiena	4	1996, 2002–2004	Atis Lielbārdis
Ventspils	Ance	4	1996, 1998, 2002–2003	Aivis Bērents, Oskars Keišs
Ventspils	Užavas Ieja	4	2001–2004	Jānis Gorobecs
Ogres	Lielvārde	3	1996, 2005, 2018	Tatjana Joničonoka, Mārtiņš Vaišļa, Toms Vaišļa, Normunds Zommers
Rēzeknes	Bērzgale	3	1996, 2002–2003	Ringolds Klimons, Oļegs Gafjčuks
Rēzeknes	Zosna	3	1996, 2002–2003	Anatolijs Kozlovskis, Oskars Keišs, Gatis Reiters
Dienvidkurzemes	Aizraķe	2	2015, 2022	Māris Jaunzemis, Jānis Reihmanis, Oskars Keišs, Reinis Preidols, Ivo Dinsbergs, Inga Freiberga
Cēsu	Kārļi*	1	1989	Sandris Akmentiņš
Rīgas pilsēta	Bulļupe*	1	2002	Jānis Ķuze

Izceltajos parauglaukumos uzskaites veiktas 2022. gadā. / Plots with census in 2022 are highlighted.

Ar zvaigznīti atzīmētajos parauglaukumos uzskaites veiktas tikai vienu gadu, TRIM analizē nav iekļauti. / Asterisk denotes plots where census was done in only one year, they are not included in TRIM analysis.

Naktspotnu monitorings veikts ar vienām un tām pašām metodēm, ar kurām ir ievākti dati visu pētījuma periodu kopš 2006. gada (Keišs 2006; Keišs 2022). Šīs metodes apraksts ir pieejams arī internetā: ej.uz/naktspotnu-metodika.

Monitoringa datu apstrādē izmantota programma TRIM (Trends and Indices for Monitoring data, van Strien *et al.* 2004). Nīderlandes Statistikas biroja zinātnieki ir radījuši šo programmu tieši putnu monitoringa datu apstrādei, tās lietošanu iesaka Eiropas putnu uzskaišu padome (EBCC – European Bird Census Council), un tā tiek plaši lietota Eiropā (Gregory *et al.* 2019).

Rezultāti un analīze

Naktspotnu uzskaites Latvijā 2022. gadā ir veiktas 48 parauglaukumos (1. tabula). No 48 parauglaukumiem visas putnu sugas uzskaitītas 36 parauglaukumos, piecos parauglaukumos uzskaitītas griezies un lakstīgalas, vēl vienā – griezies un paipalas. Sešos maršrutos uzskaitītas tikai griezies. Tajos 36 maršrutos, kuros teorētiski reģistrētas visas dzirdamās sugas, tas tomēr atkarīgs no brīvprātīgo novērotāju kvalifikācijas, un ir redzams, ka maršrutos, kuros nav konstatētas dažas parastas sugas, tās, visticamāk, nav atpazītas.

Kopā 48 parauglaukumos reģistrēta 41 putnu suga, no kurām apmēram 15–20 uzskatāmas par naktspotniem. Vienpadsmit putnu sugas konstatētas 10 vai vairākos parauglaukumos – griezie (43 parauglaukumos no 48), lakstīgala (35 no 41), purva ļauķis (30 no 36), ķārķļu ļauķis (26 no 36), upes ļauķis (19 no 36), ceru ļauķis un krūmu ļauķis (abas sugas 17 no 36 parauglaukumiem), meža pūce (16 no 36), sloka un paipala (12 no 37) un ormanītis (10 no 36). Pārējās sugas novērotas mazāk nekā 10 parauglaukumos, t. sk. 19 sugas reģistrētas tikai vienā parauglaukumā, daļa no tām ir dienas sugas (piemēram, lielā zilīte), kas konstatētas nejausi.

Griezie (*Crex crex*)

No apskatītajām sugām visprecīzākie dati, neapšaubāmi, ir iegūti par griezi. Datu ir visvairāk gan 2022. gadā, gan vispār (n=82; 2. tabula), un tāpēc šai sugai ir visšaurākais statistiskās standartklūdas intervāls (2. tabula). Ilgtermiņā (1989.–2022. gadā) griezie skaita tendence ir stabila (2. tabula). Tas galvenokārt ir tāpēc, ka skaits bija ļoti zems 20. gs. 90. gadu sākumā un vēlāk strauji pieaudzis, tāpat stabila ir īstermiņa tendence kopš 2017. gada. Kopš 21. gs. pirmās desmitgades pirmās puses novēro-

jamas regulāras skaita svārstības, tomēr pēdējā novērojumu perioda daļā, kas kopīgs visām naktspotnu sugām, – septiņpadsmit gadu laikā (2006–2022), kā arī **vienpadsmit gadu laikā kopš 2012. gada griezie populācija Latvijā ir strauji samazinājusies**. Manuprāt tas ir likumsakarīgi, jo Latvijas Lauku attīstības programmā vienīgā bioloģiskās daudzveidības agrovides shēma – “Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos” (BDUZ) ir pamatā vērsta uz augu sugu, nevis putnu (t. sk. griežu) aizsardzību. Jaunajā plānā ir paredzēta shēma bridējputniem, taču – ne griezei (kas arī nav bridējputns). Ņemot vērā to, ka griezie ir ES Putnu direktīvas 1. pielikuma suga, turklāt tāda, kuras skaits tieši patlaban strauji samazinās, **būtu jāpieprasa, lai Zemkopības ministrija paredz īpašu agrovides shēmu griezie aizsardzībai**.

Ormanītis (*Porzana porzana*)

Ormanītis ir vienīgā suga (turklāt ES Putnu direktīvas 1. pielikuma suga), par kuras populācijas skaita pārmaiņām datus Latvijā ar citām monitoringa programmām par visu valsts teritoriju neiegūst vispār. Arī naktspotnu monitoringā ir iegūts visai maz datu (tāpēc tendence ir neskaidra), turklāt ik gadu ir vidēji tikai trīs

2. TABULA. Naktspotnu populāciju indeksa izmaiņu tendences Latvijā (2006–2022; griezei izmaiņu tendences aprēķinātas arī periodam no 1989. gada līdz 2022. gadam).

TABLE 2. Changing trends in the nocturnal bird population index in Latvia, 2006–2022 (changing trends for Corncrake are calculated for 1989–2022 as well).

Nr. p. k. No.	Suga Species	Tendence (S) Change index	Standart-klūda (SE) Standard error	Aprēķinam izmantoto parauglaukumu skaits, n Number of sample plots No.	Tendences raksturojums Trend	Statistikā būtiskuma līmenis p p-value
1.	Ķārķļu ļauķis <i>Locustella naevia</i>	0,9389	0,0063	53	mērens samazinājums	<0,01
2.	Upes ļauķis <i>Locustella fluviatilis</i>	0,9541	0,0084	49	mērens samazinājums	<0,01
3.	Niedru strazds <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	0,9593	0,0173	26	mērens samazinājums	<0,05
4.	Paipala <i>Coturnix coturnix</i>	0,9612	0,0142	33	mērens samazinājums	<0,01
5.	Griezie <i>Crex crex</i> 2006–2021	0,9694	0,0038	68	mērens samazinājums	<0,01
6.	Lakstīgala <i>Luscinia luscinia</i>	0,9820	0,0069	55	mērens samazinājums	<0,01
7.	Ceru ļauķis <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	0,9870	0,0097	44	stabila	–
8.	Purva ļauķis <i>Acrocephalus palustris</i>	0,9926	0,0066	53	stabila	–
	Griezie <i>Crex crex</i> 1989–2022	1,0043	0,0030	82	stabila	–
9.	Meža pūce <i>Strix aluco</i>	1,0252	0,0156	33	neskaidra	–
10.	Ormanītis <i>Porzana porzana</i>	1,0296	0,0286	21	neskaidra	–
11.	Sloka <i>Scolopax rusticola</i>	1,0547	0,0199	33	mērens pieaugums	<0,01
12.	Krūmu ļauķis <i>Acrocephalus dumetorum</i>	1,0988	0,0195	43	straujš pieaugums	<0,05

neskaidra – uncertain stabila – stable mērens samazinājums – moderate decline mērens pieaugums – moderate increase straujš pieaugums – steep increase

Foto: Andrejs Jesko

Kārklu kauķis *Locustella naevia*.

parauglaukumi, kuros ormanītis ir novērots (2018. gadā – 6 parauglaukumos, 2019. gadā – 2, 2020. gadā – 5, 2021. gadā – 7, taču 2022. gadā – jau 10 parauglaukumos; 2. tabula). Ormaniša populācijas pārmaiņas tādējādi ir neskaidras (2. tabula), jo pieejamo datu ir pārāk maz, taču parauglaukumu skaitam, kuros novēro ormanīti, ir tendence palielināties, tādēļ ar laiku datu apjoms varētu būt pietiekams. Iespējams, šai sugai būtu jāveido īpašs parauglaukumu tīkls ormaniša izmantotos biotopos – slapjās pļāvās un ezeru sliktņās, lai iegūtu vairāk datu tieši par šo sugu. Pirmo reizi naktsputnu monitoringa novērojumos kopš 2006. gada ir konstatēta arī otra šīs ģints suga – mazais ormanītis (*Porzana parva*).

Paipala (*Coturnix coturnix*)

Suga ir ar skaidri izteiktiem invāzijas gadiem; tai novērojumu periodā ir visvairāk svārstību. Kopā 2006.–2022. gadā kaut vienu gadu tā novērota 33 parauglaukumos (2. tabula). Visvairāk novērojumu ir 2007. gadā – 15 parauglaukumos, trijos tā nav konstatēta, bet vēl 14 parauglaukumos, kuros citus gadus tā ir konstatēta, uzskaites 2007. gadā nav veiktas. Atlikušajos gados vidējais parauglaukumu skaits, kuros novērota paipala, ir 8,5 – tātad gandrīz uz pusi mazāks nekā 2007. gadā. Taču 2019. gads atkal ir bijis paipalu pieauguma gads – tā konstatēta 14 no 29 parauglauku-

miem, kuros novērotāji pazinuši paipalas, lai tās uzskaitītu. 2022. gadā paipala novērota 12 parauglaukumos. Līdz ar to, vērtējot populācijas tendenci kopš 2006. gada, paipalai ir vērojams “mērens samazinājums” ($p < 0,05$), taču kopš 2012. gada (kad vairs nav iekļauts rekordaugstais 2007. gads) tendence ir neskaidra, tāpat kā īstermiņa tendence (kopš 2017. gada). Ņemot vērā, ka paipala ir dienvīdu suga ar neskaidru ligzdošanas gadu raksturu Latvijā, tas, ka novērojumu periodā ir vērojamas tādas svārstības, vērtējams neitrāli. Citiem vārdiem sakot, paipala Latvijā atrodas tuvu areāla robežai un tās skaita svārstības, kas atkarīgas no meteoroloģiskajiem apstākļiem un populācijas pieauguma vai krituma pamatizplatības areālā uz dienvīdiem no Latvijas, ir normāla parādība. Novērojumu periodā kopš 2006. gada paipalas populācijas indekss bijis augstāks nekā parasti apmēram ik pa četriem gadiem: 2007., 2011., 2015. un 2019. gadā. Arī izplatība Latvijā parāda neskaidru un svārstīgu tendenci (Ķerus u. c. 2021).

Sloka (*Scolopax rusticola*)

Sloka populācijas tendence kopš 2006. un 2012. gada ir mēreni pieaugoša (2. tabula), bet kopš 2017. gada – neskaidra. Tomēr jāatceras, ka šis monitoringa galvenokārt aptver mozaikveida ainavas, kurās atklātas lauksaimniecības zemes mijas ar nelieliem meža puduriem, bet

sloka dzīvesvieta ir mežs, tādēļ šajā monitoringā iegūtie dati par sloku var nebūt reprezentatīvi. Ja vajag iegūt datus par sloku skaita pārmaiņām, tad nepieciešams speciāls monitoringa, jo sloka dzīvesveids ir pārāk specifisks, lai to skaita pārmaiņas konstatētu jebkāds fona monitoringa.

Meža pūce (*Strix aluco*)

Meža pūces populācijas tendence 6 un 17 gadu periodam ir neskaidra (2. tabula), bet 11 gadu periodam (kopš 2012. gada) – mēreni pieaugoša. Tomēr ziņas par meža pūču skaita izmaiņām būtu jāiegūst no plēsīgo putnu monitoringa, kas atšķirībā no šī aptver visus meža pūces apdzīvotos biotopus, t. sk. lielus mežus. Par meža pūcēm ir arī diezgan viegli iegūt datus par ligzdošanas sekmēm, jo tās var izsekot, izliekot un monitorējot piemērota lieluma būrus.

Kārklu kauķis (*Locustella naevia*)

Kārklu kauķim kopš 2006. gada ir vērojams mērens skaita samazinājums visos apskatītajos laika periodos (2. tabula). Iespējams, skaita samazināšanos var izskaidrot ar piemērotu biotopu samazināšanos pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, jo 20. gs. 90. gadu beigās šai sugai bija izveidojusies ļoti labvēlīga situācija – bija ļoti daudz neapstrādātu lauku: atmatu, kas šai sugai ir ļoti piemērots biotops. Patlaban šādu atmatu skaits ir ievērojami samazinājies. Papildus, vis ticamāk, negatīvu iespaidu atstāj arī krūmu izciršana grāvjos ligzdošanas laikā, jo tā aiziet bojā daudzas ligzdas. Protams, šai hipotēzei ir nepieciešami pierādījumi pētījumu veidā par šo sugu, jo monitoringa uzdevums ir tikai konstatēt attīstības tendenci.

Upes kauķis (*Locustella fluviatilis*)

Upes kauķim kopš 2006. gada ir vērojams mērens skaita samazinājums (2. tabula), bet kopš 2012. gada – straujš samazinājums, pēdējā periodā kopš 2017. gada tendence ir neskaidra. Ir izteikti pieņēmumi, ka upes kauķis ir viena no tām sugām, kas visvairāk cieš no nelabvēlīgiem apstākļiem ziemošanas vietās Āfrikā (Auniņš 2018). Tomēr mums nav nekādu datu nedz par tieši Latvijas

Foto: Andrejs Jesko

Niedru strazds *Acrocephalus arundinaceus*.

upes ļauķu ziemošanas vietām, nedz faktoriem, kuri ietekmē tā ligzdošanas sekmes Latvijā vai pārzīemošanas varbūtību Āfrikā, lai gan Sahāras tuksneša izplešanās klimata pārmaiņu ietekmē ir labi dokumentēta attiecībā uz dažām putnu sugām un tāpēc – ļoti ticams faktors, kas ietekmē arī citas Āfrikā ziemojošās sugas. Taču arī uz šo sugu, tāpat kā uz kārķļu ļauķi un visām citām sugām, **negatīvu iespaidu atstāj krūmu izcīršana ūdensteču tuvumā, it īpaši ja tas notiek ligzdošanas laikā.** Nosaucot to par “meliorācijas sistēmu tīrīšanu un uzlabošanu”, šai bioloģisko daudzveidību iznīcinošajai praksei LR Zemkopības ministrija Lauku attīstības programmas ietvaros pēdējos gados pat ir piešķirusi finanšu līdzekļus.

Niedru strazds

(*Acrocephalus arundinaceus*)

Niedru strazda populācijas tendencei pētījumu periodā kopš 2006. gada ir mērens samazinājums (2. tabula), īstermiņa tendences – neskaidras. Taču tā nav lauksaimniecības zemēm raksturīga suga, tāpēc iegūto datu apjoms, iespējams, nav reprezentatīvs. Lai iegūtu datus par niedru strazdu, ir nepieciešams niedrāju putnu monitorings, ko visērtāk veikt ar niedrāju putnu ķeršanas metodi rudens migrācijas laikā, kas *Acrocephalus* ģints ļauķiem novērojama jūlijā–augustā (Celmiņš 1990). Taču jāteic, ka samazināšanās konstatēta,

arī analizējot dienas putnu monitoringa datus (Auniņš 2018, 2020), lai gan tā nav bijusi statistiski būtiska, visticamāk, nelielā datu apjoma dēļ: dienas putnu uzskaitēs – 17 maršrutos (Auniņš 2020), nakts – 26 maršrutos (2. tabula).

Ceru ļauķis

(*Acrocephalus schoenobaenus*)

Ceru ļauķa populācijas tendence ilgtermiņā ir stabila: 2006.–2022. gadā viena no divām sugām ar stabilu tendenci no pētītajām 12 sugām šajā periodā; 2. tabula). Īsāko periodu tendence ir neskaidra. Tas, ka populācija lauku ainavā svārstās, iespējams, izskaidrojams ar krūmu periodisku izcīršanu lauksaimniecības zemju novadgrāvjos. Tas maina ceru ļauķu biotopu pieejamību lauku ainavā. Visas ceru ļauķa populācijas (t. i., ne tikai lauku ainavā, bet arī mitrājos – niedrājos un zaļu purvos) tendence būtu jāpēta ar niedrāju putnu monitoringu.

Purva ļauķis

(*Acrocephalus palustris*)

Purva ļauķa populācijas indekss ilgtermiņā (2006–2022) un vidējā termiņā (2011–2022) ir stabils (2. tabula), bet kopš 2017. gada – mēreni pieaugošs. Jāpiebilst, ka 2022. gadā purva ļauķis novērots 30 parauglaukumos – tā ir trešā parauglaukumos visvairāk novērotā suga aiz griezes, otrā ir lakstīgala. Purva ļauķim tas, iespējams, tāpat kā ceru ļauķim ir

izskaidrojams ar to, ka ligzdošanas sezonas laikā periodiski tiek izcirsti krūmi lauksaimniecības zemju novadgrāvjos un tad tie atkal ataug. Krūmu izcīršanas laiks un veids nosaka to, cik daudz purva ļauķu tiek ietekmēti. Tomēr tas ir tikai minējums.

Lakstīgala (*Luscinia luscinia*)

Lakstīgalai ir pieejams liels datu apjoms: kopš 2006. gada dati pieejami kopā par 52 parauglaukumiem (2. tabula), 2022. gadā tā novērota 35 parauglaukumos, un tajos, kuros tā nav novērota, tas, visticamāk, izskaidrojams ar šī monitoringa norises laiku, kas ir vēlāks nekā lakstīgalas aktivitātes laiks (pieskaņots vēlāk aktīviem putniem – griezēm), un līdz ar to daļa uzskaišu ir veiktas pēc lakstīgalas dziedāšanas aktivitātes maksimuma. Lakstīgalas populācijas indekss ilgtermiņā (2006–2022) mēreni samazinās (2. tabula), vidējā termiņā (2012–2022) ir stabils, bet kopš 2017. gada tendence ir neskaidra. Lakstīgalu monitoringam, lai tas būtu reprezentatīvs, būtu jāparedz divas uzskaites maijā, kad to aktivitāte ir visaugstākā (Celmiņš, Baumanis 1987).

Diskusija

Ir skaidrs, ka tādai dispersi sastopamai sugai kā grieze daudz būtiskāk par aizsardzību Natura 2000 teritorijās ir nodrošināt plašu lauku apsaimniekošanas pasākumu shēmu, kas nodrošina sekmīgu ligzdošanu. Ainavas elementi (piemēram, atsevišķi augoši koki, akmeņu kaudzes u. tml.) ir galvenais, kas sekmē bioloģisko daudzveidību, taču Kopējās lauksaimniecības politikas resursi to saglabāšanu neatbalsta vai, sliktākajā gadījumā, pat veicina to iznīcināšanu, turklāt diemžēl tas notiek ne tikai Latvijā, bet arī citās Eiropas Savienības valstīs (Tarjuelo *et al.* 2021). Tāpat lielāka bioloģiskā daudzveidība ir mazākos laukos, salīdzinot ar lieliem (Clough *et al.* 2020). Piemēram, Vācijā zemes izmantošanas veids parādījis būtiski lielāku ietekmi uz lauku putnu populācijām nekā laikapstākļi (Busch *et al.* 2020). Iepriekšējie pētījumi (Keihs 2005) ir parādījuši, ka strauja pamesto lauksaimniecības zemju pieaugums

Latvijā 20. gs. 90. gados ir galvenais iemesls griežu populācijas pieaugumam Latvijā, salīdzinot ar 80. gadu beigām un 90. gadu sākumu. Pēc veiktajām aplēsēm (Keišs 2006), pamestajās lauksaimniecības zemēs 2004. gadā dzīvoja apmēram puse Latvijas griežu populācijas. Pamestās lauksaimniecības zemes ir īslaicīgs biotops – neatjaunojot saimniekošanu, tajās dabiski veidojas meži. Pēc Latvijas pievienošanās Eiropas Savienībai daļā pamesto zemju 2005. gadā varēja novērot saimniekošanas atjaunošanos – pļaušanu vai pat šo teritoriju aparšanu, kas savukārt, visticamāk, noveda otrā galējībā – pārāk intensīvā apsaimniekošanā, jo, aparot zemi, griežu biotopa kvalitāte industriālas lauksaimniecības apstākļos strauji krītas Tieši tādēļ šāds griežu populācijas stāvoklis nav stabils un pēdējos septiņpadsmit gadus kopš 2006. gada mēs varam novērot skaita samazinājumu ($p < 0,01$).

Naktspuķu uzskaites Latvijas Ornitoloģijas biedrība ar brīvprātīgo novērotāju spēkiem sāka jau 1989. gadā, sākotnēji gan uzskaitot tikai vienu sugu – griezi (Keišs 1997). Kopš jaunās valsts monitoringa programmas uzsākšanas 2006. gadā, izmantojot griežu uzskaiti novērotāju tīklu, tiek veidots arī citu naktis aktīvo puķu monitoringa lauksaimniecības ainavā. Naktspuķu uzskaites varētu objektīvāk atspoguļot to sugu populācijas pārmaiņas, kuras lielākoties dzied

nakti. To nevar attiecināt uz visām dziedātājputnu sugām, jo tikai kārklu kauķim no šeit apskatītajām dziedātājputnu sugām pētījumā Latvijā ir konstatēta augstāka dziedāšanas aktivitāte naktī (Celmiņš, Baumanis 1987), vienlaikus mūsdienās – šajā pētījumā tieši kārklu kauķim vienīgajam ir konstatēts straujš samazinājums pētījumu periodā.

Griezei vokālās aktivitātes maksimums naktī ir konstatēts arī Latvijā (O. Keišs, nepublicēti dati), par citu šādu uzskaiti mērķa sugu – dumbrčāļa, ormaniša, mazā ormaniša un mērkaziņas – diennakts vokālo aktivitāti trūkst Latvijā ievāktu datu, taču šīs sugas tiek vispāratzītas kā naktī aktīvas. Polijā griezei konstatēti divi vokālās aktivitātes maksimuma periodi (Budka, Kokociński 2021), visticamāk, arī Latvijā tādi ir divi – jūnija pirmajā pusē un jūlija vidū, un tas norāda uz diviem perējumiem. Lai iegūtu lielāku izmantojamu datu apjomu par iespējami vairāk naktī aktīvām puķu sugām, ir jāuzlabo novērotāju prasme atšķirt sugas pēc to balsīm un jāpiesaista uzskaitēm vairāk brīvprātīgo novērotāju.

Pateicības

Šo pētījumu 2014.–2022. gadā finansēja Latvijas Republikas Dabas aizsardzības pārvalde.

Griezes un naktspuķu monitoringu periodā no 1989. līdz 2013. gadam ir

finansējuši dažādi avoti, tajā skaitā līdz 1996. gadam; no 1997. līdz 2002., kā arī 2010. un 2011. gadā monitorings nesaņēma nekādu finansiālu atbalstu, tam tika izmantoti pašu novērotāju un koordinatoru personīgie līdzekļi.

2022. gadā naktspuķus ir uzskaitījuši šie brīvprātīgie novērotāji (un par to viņiem vislielākā pateicība): Alise Ārgule, Agnese Balandiņa, Agate Baumanē, Aija Bensone, Dmitrijs Boiko, Andrejs Briedis, Imants Brusbārdis, Reinis Brusbārdis, Toms Endziņš, Agnese Gaile, Anna Gintere, Dāvis Valters Immurs, Māris Jaunzemis, Valts Jaunzemis, Inese Kaminska, Elvijs Kantāns, Renāte Kaupuža, Artūrs Kaupužs, Oskars Keišs, Mareks Kilups, Andris Klepers, Toms Kohs, Ilze Kukāre, Normunds Kukārs, Viesturs Ķerus, Edgars Laucis, Edgars Lediņš, Andis Liepa, Ārija Ločmele, Jānis Ločmelis, Sintija Martinsone, Aivars Meinards, Iriša Mukāne, Dainis Nāburgs, Mārtiņš Platācis, Ainis Platais, Ivanda Ramane, Artis Strods, Matīss Stunda, Jana Tipovska, Oļģerts Tiliks, Aivis Tjagunovičs, Mārtiņš Vaišļa, Viesturs Vīgants, Juris Vīgulis, Arnis Zacmanis, Ieviņa Zakrepska un Aija Zāgmane.

Literatūra

- Auniņš A. 2018. Ligzdojošo puķu skaits turpina samazināties: visvairāk cieš Āfrikā ziemojošie un ar lauksaimniecības zemēm saistītie puķi. *Putni dabā* 81 (2018/1): 10–15.
- Auniņš A. 2020. Parasto puķu skaita pārmaiņas 2005–2019: pēdējo gadu nevēlamās tendences saglabājas? *Putni dabā* 87 (2020/1): 6–11.
- Brlik V., Šilarová E., Škorpirová J., Alonso H., Anton M., Auniņš A., Benkő Z., Biver G., Busch M., Chodkiewicz T., Chylarecki P., Coombes D., de Carli E., del Moral J. C., Derouaux A., Escandell V., Eskildsen D. P., Fontaine B., Foppen R. P. B., Gamero A., Gregory R. D., Harris S., Herrando S., Hristov I., Husby M., Ieronymidou C., Jiquet F., Kálás J. A., Kamp J., Kmecl P., Kurlavičius P., Lehtikoinen A., Lewis L., Lindström Å., Manolopoulos A., Martí D., Massimino D., Moshøj C., Nellis R., Noble D., Paquet A., Paquet J.-Y., Portolou D., Ramírez I., Redel C., Reif J., Ridzoň J., Schmid H.,

Foto: Andrejs Jesko

Ceru kauķis *Acrocephalus schoenobaenus*.

- Seaman B., Silva L., Soldaat L., Spasov S., Staneva A., Szép T., Florenzano G. T., Teufelbauer N., Trautmann S., van der Meij T., van Strien A., van Turnhout C., Vermeersch G., Vermouzek Z., Vikström T., Voříšek T., Weiserbs A., Klvaňová A. 2021. Long-term and large-scale multispecies dataset tracking population changes of common European breeding birds. *Scientific data* 8 (21): 1–9. doi. org/10.1038/s41597-021-00804-2.
- Budka M., Kokociński P. 2021. Daily and seasonal changes of vocal activity of the Common Crane *Grus grus*: implications for conservation and monitoring efforts. *Bird Study* 68 (3): 311–318. doi.org/10.1080/00063657.2022.2032590.
- Busch M., Katzenberger J., Trautmann S., Gerlach B., Droschmeister R., Sudfeldt C. 2020. Drivers of population change in common farmland birds in Germany. *Bird Conservation International* 30 (3): 335–354. doi.org/10.1017/S0959270919000480.
- Clough Y., Kirchweger S., Kantehardt J. 2020. Field sizes and the future of farmland biodiversity in European landscapes. *Conservation Letters* 13 (6): e12752. doi. org/10.1111/conl.12752.
- Celmiņš A. 1990. Preliminary results of “Acroproject” in Latvia. Proceedings of the fifth conference on the study and conservation of migratory birds of the Baltic basin, Riga, October 5–10, 1987. Vol. I: 67–70.
- Celmiņš A., Baumanis J. 1987. Novērojumi par kauķu *Acrocephalus*, *Locustella* un lakstīgalas *Erithacus luscini* dziedāšanas aktivitāti atkarībā no ligzdošanas sezonas un diennakts laika. *Putni dabā* 1: 21–48.
- Gregory R. D., Škorpilova J., Voříšek P., Butler S. 2019. An analysis of trends, uncertainty and species selection shows contrasting trends of widespread forest and farmland birds in Europe. *Ecological Indicators* 103: 676–687.
- Herzon I., Raatikainen K. J., Helm A., Rūsiņa S., Wehn S., Eriksson O. 2022. Semi-natural habitats in the European boreal region: Caught in the socio-ecological extinction vortex? *Ambio* 51: 1753–1763. doi. org/10.1007/s13280-022-01705-3.
- Hoyk E., Szalai Á., Palkovics A., Farkas J. Z. 2022. Policy gaps related to sustainability in Hungarian agribusiness development. *Agronomy* 12 (9): 2084. doi. org/10.3390/agronomy12092084.
- Kačergytė I., Pärt T., Berg Å., Arlt D., Žmihorski M., Knap J. 2022. Quantifying effects of wetland restorations on bird communities in agricultural landscapes. *Biological Conservation* 273: 109676. doi. org/10.1016/j.biocon.2022.109676.
- Keiņš O. 2005. Lauksaimniecības zemes lietošanas izmaiņu ietekme uz griezes *Crex crex* populāciju Latvijā (angliski ar kopsavilkumu latviski). *Acta Universitatis Latviensis, Biology* 691: 93–109.
- Keiņš O. 2006. Lauksaimniecības pārmaiņu ietekme uz griezes *Crex crex* (L.) populāciju Latvijā: skaita dinamika, biotopu izvēle un populācijas struktūra. Disertācija. Rīga: Latvijas Universitāte, 100 lpp.
- Keiņš O. 2022. Pārskats par naktspuķu monitoringu Latvijas lauku ainavā 2021. gadā. *Putni dabā* 90: 44–49.
- Ķerus V., Dekants A., Auniņš A., Mārdega I. 2021. Latvijas Ligzdojošo putnu atlanti 1980–2017: putnu skaiti, izplatība un to pārmaiņas. Rīga: Latvijas Ornitoloģijas biedrība, 512 lpp.
- von Middendorf A. 1855. Die Isepiptesen Russlands: Grundlagen zur Erforschung der Zugzeiten und Zugrichtungen der Vögel Russlands. St. Petersburg: Buchdruckerei der K. Akademie der Wissenschaften.
- Pannekoek J., van Strien A. J. 2001. TRIM3 manual: TRENDS and Indices for Monitoring data. Research paper No: 0102. Voorburg: Statistics Netherlands, 58 pp.
- Reif J., Vermouzek Z., Voříšek P., Romportl D., Morelli F. 2022. Birds' ecological characteristics differ among habitats: an analysis based on national citizen science data. *Community Ecology* 23: 173–186.
- Rosin Z. M., Pärt T., Low M., Kotowska D., Tobolka M., Szymański P., Hiron M. 2021. Village modernization may contribute more to farmland bird declines than agricultural intensification. *Conservation Letters* 14 (6): e12843.
- Schils R. L. M., Bufer C., Rhymer C. M., Francksen R. M., Klaus V. H., Abdalla M., Milazzo F., Lellei-Kovacs E., ten Berge H., Bertora C., Chodkiewicz A., Dămățircă C., Feigenwinter I., Fernandez-Rebollo P., Ghiasi S., Hejduk S., Hiron M., Janicka M., Pellaton R., Smith K. E., Thorman R., Vanwalleghem T., Williams J., Zavattaro L., Kampen J., Derckx R., Smith P., Whittingham M. J., Buchmann N., Price J. P. N. 2022. Permanent grasslands in Europe: Land use change and intensification decrease their multifunctionality. *Agriculture, Ecosystems & Environment* 330: 107891. doi.org/10.1016/j.agee.2022.107891.
- Staggenborg J., Anthes N. 2022. Long-term fallows rate best among agri-environment scheme effects on farmland birds – A meta-analysis. *Conservation Letters* 15 (4): e12904. doi.org/10.1111/conl.12904.
- van Strien A., Pannekoek J., Hagemeijer W., Verstraal T. 2004. A loglinear Poisson regression method to analyse bird monitoring data. *Bird Census News* 13: 33–39.
- Tarjuelo R., Concepción E. D., Guerrero I., Carricondo A., Cortés Y., Díaz M. 2021. Agri-environment scheme prescriptions and landscape features affect taxonomic and functional diversity of farmland birds. *Agriculture, Ecosystems & Environment* 315: 107444. doi. org/10.1016/j.agee.2021.107444.
- Toivanen T., Huhtinen H., Kuitunen K., Lampila P., Lehtikainen A., Lehtikainen P., Vastamäki J., Väisänen R. 2022. Rariteettikomitean hyväksymät vuodet 2021 harvinaisuushavainnot. *Linnut-vuosikirja* 2021: 88–105.

Summary

The monitoring of nocturnal birds on agricultural land in 2022 /Oskars Keiņš/

The nocturnal bird census in 2022 was done by volunteers in 48 plots, the results are presented in Table 2. For the Corncrake *Crex crex*, a moderate decline is detected for 2006–2021, yet its long time trend (1989–2022) is stable. A moderate decline since 2006 has also been recorded for the Common Grasshopper Warbler *Locustella naevia*, the River Warbler *Locustella fluviatilis*, the Great Reed Warbler *Acrocephalus arundinaceus*, the Common Quail *Coturnix coturnix*, and the Thrush Nightingale *Luscinia luscinia*. A stable population trend was recorded for the Sedge Warbler *Acrocephalus schoenobaenus* and the Marsh Warbler *Acrocephalus palustris*. The population of the Eurasian Woodcock *Scolopax rusticola* has a moderate increase but the population of the Blyth's Reed Warbler *Acrocephalus dumetorum* has a steep increase.

Dabas aizsardzības
pārvalde

Pārdomas par dažiem vēsturiskiem putnu novērojumiem

RUSLANS MATROZIS,
matruslv@inbox.lv

Kopš 18. gadsimta beigām informācija par savvaļas putniem mūsdienu Latvijas teritorijā tiek intensīvi uzkrāta un analizēta. Vairāki simti cilvēku ar dažādu pieredzi un zināšanām sugu noteikšanā ir atstājuši publicētas liecības par mūsu putniem, tāpēc šiem datiem ir atšķirīga ticamības pakāpe.

Vislielākā putnu vērotāju interese tradicionāli ir par retumiem un netipiskiem gadījumiem. Tiem tiek izvirzītas paaugstinātas prasības katra šāda novērojuma atbilstošai dokumentēšanai (iegūt putna eksemplāru, sniegt detalizētu aprakstu, foto, video vai audioierakstu). No 1978. līdz 2003. gadam Latvijā darbojās speciālistu grupa, kas apvienojās Latvijas Ornitofaunistikas komisijas paspārnē, lai izvērtētu reto putnu novērojumus, balstoties uz iesniegtajiem ziņojumiem pēc apstiprināta sugu saraksta. Vēlākajos gados, parādoties un attīstoties digitālajai fototehnikai, lielākā daļa no reto putnu novērojumiem tika fiksēta ar attēlu palīdzību. Tas ievērojami atviegloja iespējas pierādīt un apstiprināt katru šādu gadījumu. Kopš 2008. gada reto putnu novērojumi lielākoties tiek ziņoti portālā Dabasdati.lv un visiem interesentiem ir iespēja komentēt un arī izteikt šaubas par sugas/pasugas noteikšanas pareizību vai statusa atbilstību. Savukārt vēsturiskajiem novērojumiem šādas pārbaudes netika veiktas pilnā apjomā, kaut gan pēdējās desmitgadēs žurnālā “Putni dabā” publicēti vairāki analītiski raksti, kuros, balstoties uz publicētajiem aprakstiem, loģiku un pieredzi, izvērtēti vairāki apšaubāmi reto putnu novērojumi un izteikts argumentēts viedoklis par vajadzību pārskatīt

to teritoriālo vai ligzdošanas statusu (Strazds 2007a, 2007b; Matrozis 2013, 2014, 2019, 2022). Šajā pārskatā vēlos izteikt savas domas par vēl dažiem vēsturiskiem novērojumiem, par kuriem veicu ornitoloģiskās literatūras revīziju, jo laika gaitā tie bija pretrunīgi novērtēti vai sugas noteikšanas precizitāte tika apšaubīta.

Svītrainās pūces ligzdošana 19. gs.

Mūsdienās svītrainās pūces *Surnia ulula* ligzdošanas areāla dienvidu mala atrodas Somijas centrālajā daļā, apmēram 520 km no Latvijas (Keller *et al.* 2020). Vēsturiskajā literatūrā atrodamas ziņas par vai-

Svītrainās pūces *Surnia ulula* attēls pirmajā putnu noteicējā latviešu valodā (Lowis 1893).

rākiem svītrainās pūces ligzdošanas gadījumiem Latvijas teritorijā, tāpēc izskatīšu šos avotus detalizēti.

Pirmā novērojuma autors ir aktīvs putnu vērotājs Oskars fon Lēviss (*Oscar von Löwis*, 1838–1899), kurš vairākos rakstos publicējis fragmentāras ziņas par vienu ligzdošanas gadījumu (Löwis 1883, 1888, 1893, 1898). Šo ziņu apkopojums ir šāds: ap 1858. gadu (1888. gada publikācijā norādīts laiks – ap 30 gadiem atpakaļ) Paipē (*Paips*/Paipes pusmuiža Rūjienas apkārtnē) svītrains pūču pāris ligzdoja un veiksmīgi izperēja mazuļus, no kuriem divus vai trīs fon Lēvisa tēvocis fon Engelhardt (*von Engelhardt*) kādā augusta vakarā pilnmēness gaismā nošāva. Informācija bija balstīta uz autora radnieka (kas, domājams, dzīvoja šajā pusmuižā) mutiskām ziņām, kuras autors ieguva krietni vēlāk, starp 1883. un 1888. gadu (1883. gada publikācijā autors raksta, ka pats ligzdošanu nav novērojis, bet Paipes gadījumu vispār nemin).

Otrais novērojums ir O. fon Lēvisa publicēta ziņa par svītrainās pūces divu olu dējumu, kas no “Līvzemes” atsūtīts Tērbatas universitātes Zooloģijas muzejam (Löwis 1883). Citu, precīzāku ziņu par vietu un laiku nav, bet, ņemot vērā “Līvzemes” teritoriālo iedalījumu (daļu no tā aizņēma Igaunijas dienvidu daļa), šo novērojumu nevar attiecināt tieši uz mūsu Vidzemes teritoriju.

Trešais novērojums minēts aktīva putnu kolekcionāra Haralda fon Loudona (*Harald von Loudon*, 1876–1959) publicētajā pārskatā par Austrumprovincu¹ ligzdošajiem putniem; tajā pie svītrainās pūces norādīts: “Atradu tikai vienu ligzdu” (Loudon 1895). Viņš putnu olas skolas un savai kolekcijai vācis galvenokārt savas dzīvesvietas Ķeizu

muižas (Gute Keyesen) apkaimē no 1890. līdz 1895. gadam, un tas netiešā veidā norāda uz vietu un laika periodu. Jāatzīmē, ka abas ligzdošanas vietas – Ķeizu muiža un Paipes pusmuiža – atrodas vienā rajonā, tikai 23 km attālumā.

Vēl publicēts netiešs novērojums par iespējamu ligzdošanu – par 1881. gada augustā nomedītu vienu eksemplāru (bez konkrēta datuma norādes) vietā ar vācu nosaukumu “Lindenruh” (tā sauca vairākas vietas, piemēram, Bieriņu muižu un Liepmuižu), kuru Rīgas Dabaspētnieku biedrībai nodeva H. Karlails (*H. Carlile*; Schweder 1894).

Kas ir zināms par ligzdošanu mūsdienu Igaunijas teritorijā? Tērbatas universitātes Zooloģijas muzeja taksiderists Valerians Rusovs (*Valerian Russow*, 1842–1879) atzīmējis, ka “Līvzemē” šo sugu medija visu gadu (Russow 1880), bet 20. gs. vidū igauņu ornitologs Ēriks Kumari (*Erik Kumari*, 1912–1984) norādījis, ka vēl 19. gs. svītrainā pūce regulāri ligzdoja, kaut gan ir maz dokumentētu novērojumu (Kumari 1954, 1958). Iepriekš norādītie fakti ļauj pamatoti apstiprināt minētos svītrainās pūces ligzdošanas gadījumus ziemeļu Vidzemes reģionā vismaz periodā no 1858. līdz 1895. gadam, kad vismaz Rūjienas apkārtnē pastāvēja neliela populācija sugas ligzdošanas areāla dienvidu malas robežā. Svītrainā pūce tomēr ir samērā viegli nosakāma vizuāli dabā un regulāri bija sastopama ārpus ligzdošanas sezonas, un tas samazina iespējas kļūdīties noteikšanā. Vēlāk, 20. gadsimta pirmajās desmitgadēs, publicētu ziņu par ligzdošanu Vidzemē vairs nav, tikai norādes par sastopamību aukstākajos gada mēnešos no oktobra līdz martam. Pats H. fon Loudons pārskatā par Igaunijas, Līvzemes un Kurzemes putniem pie svītrainās pūces atzīmējis šādu statusu Vidzemē: parasti sastopama migrācijas periodos un ziemā (bet ārkārtējos gadījumos), savukārt tabulā norādīta sastopamība visos gada mēnešos (Loudon 1909).

Bikšaino klijānu *Buteo lagopus* attēli vienā no labākajām grāmatām par dienas plēsīgajiem putniem, kura izdota 20. gs. sākumā (Hennicke 1903).

Bikšainā klijāna ligzdošana 19. gs.

Bikšainais klijāns *Buteo lagopus* Latvijā katru gadu sastopams ārpus ligzdošanas sezonas – no septembra līdz maijam, bet ļoti retos gadījumos atsevišķi īpatņi (galvenokārt otrajā dzīves gadā) novēroti ligzdošanas sezonā (jūnijā). Mūsdienās sugas tuvākās ligzdošanas vietas atrodas Somijā, apmēram 500 km uz ziemeļiem no Latvijas ziemeļu robežas (Keller u. c. 2020). Ornitoloģiskajā literatūrā ir ziņas par šīs sugas ligzdošanu mūsdienu Latvijas teritorijā 19. gs.

Pirmais ziņojums nāk no V. Rusova (Russow 1880), kurš atzīmējis, ka bikšainais klijāns Austrumprovincēs neligzdo, bet ziņojumā turpmāk atsevišķi piezīmējis: viens no izņēmuma gadījumiem bija ligzdas atrašana, kuru virsmežzinis Friče (*Fritsche*) ar olām saņēma no Olaines mežniecības netālu no Rīgas, un viena ola no dējuma atrodas Rīgas Dabaszinātnieku biedrības kolekcijā. Par pieminēto virsmežzini man neizdevās atrast biogrāfisku informāciju, vien zināms, ka viņš no 1868. gada bija Rīgas Dabaspētnieku biedrības biedrs. Tādējādi par virsmežziņa zināšanām putnu noteikšanā trūkst datu, nav zināms arī konkrēts laiks, kad pieminētā ola ievākta, turklāt pēc teksta var secināt, ka viņš saņēmis šo dējumu no nezināma ievācēja. Līdz mūsdienām ola nav saglabājusies, bet, pārbaudot abu

¹ Krievijas impērijas Austrumprovincēs (Ostseeprovinzen) ir vienots vācu apzīmējums trim Baltijas guberņām – Kurzemei, Vidzemei un Igaunijai –, kuras kompakti apdzīvoja vācbaltu iedzīvotāji. Šādas teritoriālas vienības pastāvēja no 1721./1795. līdz 1917./1918. gadam.

klijānu sugu olu izmērus un krāsu variācijas (pēc Makatsch 1974), var konstatēt, ka abas sugas pēc šādiem kritērijiem droši atšķirt nevar.

Ziņas par otru novērojumu divos rakstos publicējis Oskars fon Lēviss (Lowis 1888, 1898), aprakstot, ka Lubu muižā (Lubbenhof) Trikātas apkārtnē 1870. gadu vidū pie ligzdas tika nošauts pieaugušais putns, bet otrs izaudzināja mazuļus, tos veiksmīgi turpinot barot. Arī šajā avotā nav ziņas par konkrētu personu, kura noteikusi šo sugu; var secināt, ka ziņa pirmo reizi publicēta vairāk nekā desmit gadus pēc notikuma, bez konkrēta gada norādes un bez sīkāka sugas apraksta. Acīmredzot tas bija kāda mednieka stāsts O. fon Lēvisam, kurš ziņu par šo nepārbaudīto novērojumu publicēja.

Vēl par vienas ligzdas atrašanu Ķeižos 1891. gadā savā rakstā īsi norādījis H. fon Loudons (Loudon 1895), kuram novērojuma laikā bija 15 gadi un tikai viena gada pieredze putnu novērošanā. 1909. gadā šis pats autors pārskatā par visu putnu sastopamību trijās Austrumprovinču guberņās atzīmēja sugas ligzdošanu pat visās trijās (Loudon 1909).

Manuprāt, norādītie fakti par bikšainā klijāna ligzdošanas gadījumiem satur maz pārbaudāmas informācijas, un nevar noraidīt iespēju, ka suga nav bijusi pareizi noteikta. Iespējams, piemēram, ka pie ligzdām novēroti/nošauti pusalbīni peļu klijāni, kādi mūsdienās sastopami samērā regulāri. Vēl vairāk šaubas palielina ziņas no kaimiņu zemēm – gan Igaunijā (Leibak, Lilleleht, Veromann 1994), gan Pleskavas apgabalā Krievijā (Зарудный 1910) šī suga faunas pārskatos atzīmēta vien kā sastopama migrācijas un ziemas periodos.

Kukaiņu piekūna ligzdošana 19.–20. gs.

Mūsdienās Latvijā kukaiņu piekūnu *Falco vespertinus* var katru gadu novērot pavasara un it īpaši rudens migrāciju periodos, galvenokārt maijā un augustā–septembrī, bet literatūrā ir publicētas pretrunīgi

vērtētas ziņas par šīs sugas ligzdošanas gadījumiem.

Pirmajā avotā minēts ligzdošanas gadījums pie Kerdes ciema (Kardis/Kārdi, mūsdienu Igaunijā), kas teritoriāli neattiecas uz Latviju, bet citēts vairākās publikācijās, tāpēc īsi aprakstīšu svarīgāko. Aleksandrs fon Bunge (*Alexander von Bunge*, 1803–1890) bija atradis ligzdojošu putnu pāri Kerdē (Russow 1880). Lai iegūtu vairāk informācijas par šo gadījumu, vācbaltu putnu pētnieks Nikolajs fon Tranzē (*Nikolai von Transehe*, 1886–1969) 1960. gadā uzrakstīja V. fon Štackelbergam (*W. von Stackelberg*), kuram kādreiz piederēja muiža šajā ciemā. Tas atbildēja, ka nekad nav dzirdējis par šīs sugas ligzdošanu Baltijas valstīs, arī atzīmēja, ka viņa tēvocis Aleksandrs fon Bunge ir bijis labs mednieks, bet, viņaprāt, ne pārāk labs ornitologs. Kerdes apkārtnē ligz-

doja gan purva piekūni, gan bezdelīgu piekūni, kurus A. fon Bunge varēja sajaukt ar šo sugu (Transehe 1965).

Nākamo gadījumu apraksta pats N. fon Tranzē tajā pašā grāmatā par Latvijas putniem: pēc Alfrēda Valtera (*Alfred Walter*, 1860–1890) pierakstiem² – Frīdrihs Valters (*Johann*

² Par Alfrēdu Valteru ir zināms, ka viņš dzimis 14.04.1860. Valmieras mācītāja ģimenē, jaunības gados veicis putnu novērojumus dzimtās vietas apkārtnē. No 1880. līdz 1884. g. mācījies dabaszinības Jēnas universitātē (Vācija), bet vēlāk studijas turpinājis Tērbatas universitātē, kur 1885. gadā ieguvis maģistra grādu zooloģijā. Studiju gados (1883. g.) veicis putnu novērojumus Helgolandes putnu stacijā (Vogelwarte Helgoland), bet 1886. gadā no februāra līdz augustam kā putnu preparators piedalījies Gustava Rades (Gustav Radde, 1831–1903) vadītā ekspedīcijā uz Transkaspiju (mūsdienās Turkmenistāna); ekspedīcijas laikā iegūtie rezultāti publicēti apjomīgā publikācijā (Radde, Walter 1889). 1889. gadā no februāra līdz oktobrim piedalījies ekspedīcijā uz Špicbergu, bet īsi pēc tam – 02.02.1890. miris Jēnā. Pats A. Valters savus novērojumus par Latvijas teritorijā novērotajiem putniem nav paspējis publicēt, bet Nikolajs fon Tranzē Helgolandes stacijas bibliotēkā V. Rusova grāmatā (Russow 1880) ir atradis A. Valtera pierakstus rokrakstā par putniem, kurus viņš veicis Latvijā laikā no 1870. līdz 1880. gadam (Transehe 1965).

Kukaiņu piekūna *Falco vespertinus* mātītes zīmējums no grāmatas par Kurzemes putniem (Beseke 1821).

Friedrich Walter, 1850–1905)³ purvā pie Strenčiem bija atradis 2–3 ligzdojošus putnu pārus. Līdzīgi kā pirmajā gadījumā, pats Tranzē šo novērojumu saista ar divām citām purvos mītošajām piekūnu sugām – purva vai bezdelīgu. Vēl divi gadījumi ir publicēti Rīgas Dabaspētnieku biedrības darbības pārskatā (Anonymous 1939): “Virsmežzinis Herberts Brutāns (*Herbert Brüt-tan*, 1887–1943) kukaiņu piekūnu pāri nošāvis 22.04.1936. mežā pie Talsiem⁴ un uzdāvinājis biedrības muzejam, uzskatot, ka līdz ar to ir nepārprotami pierādīta ligzdošana. Vēl pirms (Pirmā pasaules) kara tas bija ligzdojošais putns tīrelī (*Tirel-moor*), ne rets ligzdojošais putns, arī kara gados Vecgulbenē.”

Vēl vienu potenciālu ligzdošanas gadījumu divās publikācijās aprakstījis Dabas muzeja ornitologs Igors Stolbovs (1912–1995): veicot putnu uzskaites Greblukalnā (Ludzas rajonā) periodā no 17.05.1978. līdz 20.05.1978., priežu mežā regulāri novērots kukaiņu piekūnu pāris, bet ligzda nebija atrasta (Stolbovs 1981a, 1981b).

Attiecībā uz šiem gadījumiem varētu secināt: kukaiņu piekūnu pavasara migrācijas periods sākas ar aprīļa beigām un turpinās līdz maija vidum, tā ka pāru novērojumus šajā periodā nevar droši attiecināt uz ligzdotājiem, bet ligzdojošo pāru novērojumi purvos raisa šaubas par piekūna sugu pareizu noteikšanu. Tāpēc pagaidām Latvijā nav pārliecinoši dokumentāli pierādītu šīs sugas ligzdošanas gadījumu.

Publikācijās par kaimiņu zemēm kukaiņu piekūna statuss raksturots šādi: reti ligzdojošs putns Pleskavas guberņā 19./20. gs. mijā (Зарудный 1910) un neregulāri ligzdojošs putns

Igaunijā no 18. līdz 20. gs. (Leibak, Lilleleht, Veromann 1994). Tas pieļauj kukaiņu piekūna ligzdošanas varbūtību arī Latvijā, bet, izanalizējot iepriekš aprakstītos gadījumus, tie nemaz nepārlicina par pierādītu ligzdošanu. Jāatzīmē, ka šai sugai raksturīgas regulāras populācijas invāzijas (ievērojams skaita pieaugums), kuru laikā šie piekūni var īslaicīgi ligzdot ārpus regulārā ligzdošanas areāla. Piemēram, 1970. gadā trīs pāri ligzdoja vienā rajonā Igaunijā (Leibak, Lilleleht, Veromann 1994). Arī 21. gs. Latvijā ir zināmi 1–2 kukaiņu piekūnu novērojumi jūnijā un jūlijā, bet pagaidām bez pierādītas ligzdošanas.

Par ziemeļu sullas novērojumiem 1958. gadā

1960. gadā publicēts Aleksandra Šulca (1911–1987) īss apraksts par Latvijas faunai jaunu putnu sugu – ziemeļu sulu *Morus bassanus* (Šulcs 1960). Autors pēc pamatinteresēm bija tauriņu pētnieks, ilgus gadus (1951–1969) strādājis Latvijas PSR Dabas muzejā. Publicētais apraksts ir šāds: “*Pirmās ziņas par šo putnu Latvijā man sniedza Kārlis Grigulis: “1958. gada 17. augustā saulainā pēcpusdienā Lielvārdē apmēram 300 metru augstumā novēroju tālskati lielu baltu putnu ar melniem spārnu galiem, kādu redzēju Latvijā pirmo reizi. Tas nebija nekas cits kā Sula bossana.”*” Tālāk autors turpina stāstu par savu novērojumu: “*Liels bija mans pārsteigums, kad dažas dienas vēlāk, 25. augustā pēcpusdienā, novēroju šo pašu putnu sugu arī Rīgā, Purvciemā. Zemu, apmēram 20 metru augstumā, gandrīz tikai planējošā lidojumā putns ilgu laiku riņķoja virs kāda nama. Putna skaistais lidojums saistīja visu iedzīvotāju uzmanību. Pēc apmēram 15 minūšu ilgas riņķošanas putns nozuda Hausmaņa purva virzienā. Tā kā 1958. gada pavasarī Dabas muzejs saņēma vairākus šīs sugas eksemplārus no Atlantijas zvejniekiem, 25. augustā novēroto putnu bija viegli identificēt.*”

Publicētais teksts ir visai īss un satur pārāk maz informācijas, lai abus

novērojumus varētu pārliecinoši apstiprināt. Šaubas izraisa gan novērošanas vietas iekšzemē (attiecīgi 58 un 14 km no tuvākās jūras piekrastes; ziemeļu sullas visai retos gadījumos novērotas iekšzemē), gan putna uzvedība (15 minūšu riņķošana uz vietas nav raksturīga šim jūras putnam), gan novērošanas apstākļi (abos gadījumos pēcpusdienas, pirmajā gadījumā putns lidojis 300 metru augstumā, otrajā – ap 20 metriem), gan fenoloģija – augusts (visai retos gadījumos ziemeļu sullas novērotas Baltijas jūras baseinā šajā mēnesī). Abiem novērotājiem nebija pieredzes šīs sugas novērošanā dabā, turklāt K. Grigulim novērošanas brīdī bija 74 gadi, bet attālums (300 metru augstumā) un laika apstākļi (saulaina diena) varēja ietekmēt novērojuma kvalitāti. Pēc manām domām, abi kungi novērojuši vai nu sudrabkaijas, kurām spārnu apakšā ir melni gali, vai baltos stārķus raksturīgajā šīs sugas rudens migrācijas sezonā – augustā, varbūt jaunos putnus ar netipisku vai sasmērētu spārnu apspalvojumu no apakšpuses. Manuprāt, abu novērojumu apraksts un pat teorētiska iespēja, ka divi novērotāji redzējuši vienu un to pašu putnu divās dažādās vietās, ir pārāk nepārlicinoši, lai tos varētu ar laika distanci apstiprināt kā ziemeļu sullas novērojumus.

Par reņģu kaijas masveida ziemošanu 20. gs.

Reņģu kaijas Baltijas pasuga (*Larus fuscus fuscus*) ligzdo Igaunijā un Somijā, kā arī Krievijas ziemeļu reģionos, bet ziemo Austrumu Āfrikas valstīs (Somālijā, Kenijā u. c.; Olsen, Larsson, 2004), kas atrodas vairāk nekā 6000 km no Latvijas. Ornitoloģiskajā literatūrā ir ziņas par šīs sugas ziemošanas gadījumiem arī Latvijā: 1929. gada pārskatā par putniem Austrumbaltijā ir atzīmēts, ka ziemas laikā reņģu kaija Kurzemē sastopama “ļoti bieži”, bet Vidzemē un Latgalē “diezgan reti” (melnspārnu kaija ziemā sastopama “reti” un tikai Kurzemē; Grosse, Transehe 1929), bet 1949. gadā pārskatā par Latvijas putniem norādīts, ka

³ Nikolajs fon Tranzē par šo cilvēku raksta: F. Valteru pieminējis gan Alfrēds Valters, gan Harijs Valters, cik es esmu varējis noskaidrot – Johans Frīdrihs Valters (1850–1905), kas bija Dr. med., lauku ārsts un zemnieks (Transehe 1965).

⁴ Latvijas Nacionālā dabas muzeja ornitologs Dmitrijs Boiko apstiprināja, ka šie abi putni mūsdienās tiek izstādīti ekspozīcijā “Latvijas putni”, bet, norādot citu iegūšanas vietu – Jaunlutriņu pagastu Saldus rajonā, kas atrodas krietni uz dienvidiem no Talsiem.

reņģu kaijas ir reti ziemojoša suga Latgalē (Тауриныйш, Вилкс 1949), vēlāk pēdējo apgalvojumu apšaubīja (Виксне 1983).

Nākamie konkrētie novērojumi minēti, uzsākot ziemojošo ūdensputnu uzskaites 1960./1961. g. ziemas sezonā, kad sākumā visi ar ūdeņiem saistīti putni tika skaitīti tikai divās vietās – Ķīsezerā pie Rīgas TEC un 13 km garajā Daugavas posmā lejpus no Ķeguma HES, kur saimnieciskās darbības rezultātā izveidojas neaizsalstoši ūdens laukumi, bet neregulāri šādas uzskaites veiktas arī citur. Pirmajās divās sezonās uzskaites veiktas ik pēc divām nedēļām piecu mēnešu garumā (no oktobra beigām līdz 1. aprīlim). Publicētajā pirmo divu ziemas sezonu uzskaišu rezultātu apkopojumā norādītas ziņas par 26 sugām, tai skaitā par reņģu kaiju, kura novērota Ķeguma HES apkārtnē un gar Rīgas jūras līci, bez skaita norādes (Виксне 1963). Kopš 1967. gada janvāra Latvijā regulāri (ar deviņu gadu pārtraukumu, no 1975. līdz 1983. g.) notiek Starptautiskās ziemojošo putnu uzskaites, kurās ar dažādu intensitāti skaitītas arī kaijas. Piemēram, 1993. gadā Latvijas piekrastē uzskaitītas 64 reņģu kaijas četrās vietās (Stīpniece 1993), bet 1994. gadā – 191 reņģu kaija 12 vietās (Stīpniece 1994). Vēl 20. gs. 80. gados norisinājās Latvijas ziemojošo putnu atlanta datu vākšanas darbi. Šos materiālus savam diplomdarbam izmantoja Gundars Vāverinš, novērtējot reņģu kaiju ziemojošo populāciju (pēc datiem no astoņām ziemas sezonām, 1982/1983–1989/1990) – no 200 līdz 2000 īpatņiem (Vāverinš 1992). Līdzīgs skaits divus gadus vēlāk norādīts arī apkopojumā par Latvijas putnu populācijām – no 100 līdz 2000 īpatņiem (Strazds, Priednieks, Vāverinš 1994).

Balstoties uz savu pieredzi kaiju noteikšanā lauka apstākļos, kā arī pēc sarunām ar pieredzējušo ornitologu Juri Lipsbergu (1939–2020), kurš aktīvi skaitīja ziemojošos putnus 20. gs. 60.–80. gados, esmu pārliecināts, ka lielākā daļa no reņģu kaiju

novērojumiem ziemas mēnešos ir kļūdas sugas noteikšanā, un tam ir vairāki iemesli. Līdz pat 90. gadiem kaiju (īpaši jauno putnu) noteikšanai pietrūka labu noteicēju, jo Latvijā vien 60. gados parādījās pirmie kompaktie noteicēji ar sugu zīmējumiem, kurus varēja izmantot lauka apstākļos – Rīgas ārzemju grāmatu veikalā “Globuss” varēja iegādāties Leipciģā izdotu Volkfanga Makača (*Wolfgang Makatsch*, 1906–1983) sastādītu Eiropas putnu noteicēju (Makatsch 1966; pirmais izdevums 1966. gadā, pēdējais vismaz 2010. gadā), bet dažiem mūsu ornitologiem izdevās no ārzemju kolēģiem iegūt amerikāņu ornitologa Rodžera Petersona (*Roger Tory Peterson*, 1908–1996) Eiropas putnu noteicēju, kas tika izdots rietumvalstīs (līdz mums nonākuši Vācijas Federatīvajā Republikā izdotie noteicēji vācu valodā, piemēram, Peterson, Mountfort, Hollom 1959)⁵. Putnu zīmējumi no abiem šiem noteicējiem tika izmantoti arī Latvijas putnu noteicēja sastādīšanai (Baumanis, Blūms 1969, 1972). Pēc zīmējumiem šajos noteicējos nav iespējams droši noteikt reņģu kaijas jaunos putnus (1–2 dzīves gadā), savukārt pieaugušo putnu noteikšanai bija jāredz kaija tuvumā, bet pietrūka jaudīgas optikas – speciālu putnu vērošanai domātu teleskopu, kuri mūsu ornitologiem parādījušies vien 90. gados. Vēl 20. gadsimta otrajā pusē tika uzskatīts, ka reņģu kaija sastopama biežāk par melnspārnu kaiju. Tas varēja būt arī abu sugu populāciju svārstību rezultāts, turklāt mūsu ornitologi novērojumus veica lielākoties iekšzemē, mazāk jūras piekrastē. Iekšzemē reņģu kaija tiešām ir biežāk sastopama, jo uz ziemošanas vietām pārlido virs sauszemes, bet melnspārnu kaijas novērotas lielākoties jūrmalā vai Daugavas baseinā līdz Ķeguma HES ziemas mēnešos. Jāatgādina, ka posmā no Mērsraga līdz Nidai (307 km jeb 62 % no mūsu jūras piekrastes) visus padomju gadus bija pierobežas režīms, kurā

varēja uzturēties ar atļaujām un tikai noteiktās vietās, un tas ievērojami ierobežoja mūsu putnotājiem iespējas dabas apstākļos novērot un salīdzināt abas sugas un iemācīties tās atšķirt. Tādējādi šie faktori veicināja mītu par reņģu kaijas biežāku sastopamību, salīdzinot ar izskatā līdzīgo melnspārnu kaiju⁶, arī ziemas mēnešos.

Pats labi atceros, cik grūti bija saprast, kā pareizi noteikt reņģu kaijas (īpaši jaunos putnus) putnošanas ekskursijās 90. gadu sākumā, izmantojot vien Makača un Baumaņa/Blūma noteicējus, turklāt novērojot kaijas binoklī ar 8× palielinājumu. Tādēļ pierakstos atzīmētās “reņģu kaijas” no novērojumiem jūrmalā lielākoties nācās svītrot un pārdēvēt par nenoteiktām kaijām. Tikai 1993. gadā no ornitologa Jāņa Baumaņa (1940–2006) dabūju nokopēt kādu angļu noteicēju, kurā bija detalizēti reņģu un citu kaiju jauno putnu zīmējumi. Vēlāk rokās nonāca arī specializēts kaiju noteicējs (Grant 1986). Tikai tad, pievēršot uzmanību reņģu kaijas jauno putnu noteikšanai un rūpīgākai citu novērojumu novērtēšanai, izrādījās, ka reņģu kaijas ziemas mēnešos Latvijā sastopamas ļoti reti. Līdzīgs statuss atzīmēts arī Igaunijā, kur ziemā novēroja vien vientuļus putnus, pārsvarā neaizsalstošajā jūrā (Leibak, Lielleht, Veromann 1994). Jāatzīmē, ka, pēc Agra Celmiņa (putni.lv) apkopotās informācijas, periodā no 1993. līdz 2021. gadam ir zināmi tikai 22 droši šīs sugas (triju pasugu) 1–2 īpatņu novērošanas gadījumi Latvijā ziemas mēnešos, no tiem 68 % novēroti decembrī; tie varēja būt aizkavējušies migranti vai slimi putni, kuri ievērojami atpalikuši. Šie novērojumi atspoguļo reālo reņģu kaijas sastopamību Latvijā ziemas mēnešos, un līdz ar to iepriekš publicētie šīs sugas bariņu novērojumi šajā gadalaikā ir stipri apšaubāmi.

⁵ Konkrēto noteicēju 1960. gadā mūsu ornitologs Ģirts Kaspars (1933–2015) kā dāvanu saņēmis no trimdā (Vācijas Federatīvajā Republikā) dzīvojošā vācbaltu ornitologa Nikolaja fon Tranzē; par to liecina viņa dāvinājuma paraksts un gads šajā grāmatā. Šis noteicējs mūsdienās glabājas R. Matroža bibliotēkā.

⁶ Līdzīgu mītu par vienas (pēc izskata līdzīgas) sugas biežāku sastopamību nekā citu var attiecināt arī uz zaļās un pelēkās dzilnas statusu. Tas ievērojami apgrūtināja abu sugu novērojumu analīzi, kurus savāca abu ligzdojošo putnu atlantu laikos 20. gs. 80. gados. Mūsdienās abas sugas vairāk tiek jauktas vienas sugas “dominējošā” ķermeņa krāsas nosaukuma dēļ.

Literatūra

- Anonymous 1939. 1372. ordentliche Generalversammlung am 2. November 1936. *Korrespondenzblatt des Naturforschender Vereins zu Riga* 63: 5.
- Baumanis J., Blūms P. 1969. Latvijas putni. Rīga: Liesma, 180 lpp.
- Baumanis J., Blūms P. 1972. Latvijas putni. 2. izdevums. Rīga: Liesma, 180 lpp.
- Beseke J. M. G. 1821. Beytrag zur Naturgeschichte der Vögel Kurlands. 2. Auflage. Berlin: Christian Gottfried Schöne, 92 S.
- Grant P. J. 1986. Gulls, a guide to identification. 2nd edition. Calton: T. & A. D. Poyser, 352 pp.
- Grosse A., Transehe N. 1929. Austrumbaltijas mugurkaulaino saraksts. Rīgas Dabaspētnieku biedrības darbi 18, 75 lpp.
- Hennicke C. R. 1903. Die Raubvögel Mitteleuropas. Gera-Untermhaus: Verlag von Fr. Eugen Köhler, 230 S.
- Keller V., Herrando S., Voříšek P. et al. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. Barcelona: European Bird Census Council & Lynx Edicions, 967 pp.
- Kumari E. 1954. Eesti NSV linnud. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 414 pp.
- Kumari E. 1958. Ida-Baltikumi linnustiku leviku koige uuemaagege dünaamika pohijooni. *Ornitoloogiline kogumik* 1: 7–20.
- Leibak E., Lilleleht V., Veromann H. 1994. Birds in Estonia. Status, distribution and numbers. Tallinn: Estonian Academy Publishers, 287 pp.
- Loudon H. 1895. Die Brutvogel der Ostseeprovinzen. *Korrespondenzblatt des Naturforschender Vereins zu Riga* 38: 45–54.
- Loudon H. 1909. Vorläufiges Verzeichnis der Vögel der russischen Ostseeprovinzen Estland, Livland und Kurland. *Ежегодник Зоологического Музея Императорской Академии Наук* 14: 192–222.
- Löwis O. 1883. Livland's Eulen, wildlebende Huhnerarten und Watvogel. *Der Zoologische Garten* 24(4): 113–122.
- Löwis O. 1888. Die Baltischen Raubvogel. *Baltische Monatsschrift* 35(3): 527–556, 689–717.
- Löwis O. 1893. Ievērojamākie Baltijas putni. Rīga: Ernsts Plates, 166 lpp.
- Löwis O. 1898. Diebe und Rauber in der Baltischen Vogelwelt. Riga: J. Deubner, 158 S.
- Makatsch W. 1966. Wir Bestimmen die Vögel Europas. 1. Auflage. Leipzig: Neumann Verlag, 508 S.
- Makatsch W. 1974. Die Eier der Vögel Europas. Band 1. Neumann Verlag, 468 S.
- Matrozis R. 2013. Pārdomas par tievknābja kuitālas novērojumu Latvijā 1926. gadā. *Putni dabā* 2013/2: 28–29.
- Matrozis R. 2014. Par melngalvas stērstes statusu Latvijā. *Putni dabā* 2014/2: 36–37.
- Matrozis R. 2019. Par sārtā flaminga statusu Latvijā. *Putni dabā* 84: 28–32.
- Matrozis R. 2022. Par gulbju ligzdošanu Latvijas teritorijā 18. –19. gadsimtā: avotu analīze un interpretācija. *Putni dabā* 90: 24–27.
- Olsen K. M., Larsson H. 2004. Gulls of North America, Europe, and Asia. Princeton University Press, 608 pp.
- Peterson R., Mountfort G., Hollom P. 1959. Die Vögel Europas. 3. Auflage. Hamburg und Berlin: Verlag Paul Parey, 376 S.
- Radde G., Walter A. 1890. Die Vögel Transcaspiens. *Ornis* 5: 1–279.
- Russow V. 1880. Die Ornis Ehst-, Liv- und Curland's mit besonderer Berücksichtigung der Zug- und Brutverhältnisse. Dorpat: H. Laakmann's Buch- und Steindruckerei, 216 S.
- Schweder G. 1894. Die Wirbeltiere der baltischen Gouvernements. *Korrespondenzblatt des Naturforschender Vereins zu Riga* 37: 1–33.
- Stīpniece A. 1993. Ziemeļošie ūdensputni 1993. Atskaite dalībniekiem, 2 lpp.
- Stīpniece A. 1994. Ūdensputni 1994. gada janvārī. Atskaite dalībniekiem, 2 lpp.
- Strazds M. 2007a. Piezīmes par noteikšanas kļūdām un pārdomas, kā ar tām tikt galā. 1. daļa. *Putni dabā* 2007/1: 14–17.
- Strazds M. 2007b. Par gaigalām, kas ligzdo uz zemes... Otrā daļa. *Putni dabā* 2007/2–3: 44–47.
- Strazds M., Priednieks J., Vāverinš G. 1994. Latvijas putnu skaits. *Putni dabā* 4: 3–18.
- Šulcs A. 1960. *Sula bassana* L. – jauna putnu suga Latvijas PSR faunā. Grām.: Latvijas putnu dzīve. Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 221.–222. lpp.
- von Transehe N. 1965. Die Vogelwelt Lettlands. Hannover-Doehren: Verlag Harro von Hirschheydt, 229 S.
- Vāverinš G. 1992. Latvijas ziemojošo putnu izplatība un skaits. Diplomdarbs. Latvijas Universitāte, 88 lpp.
- Виксне Я. А. 1963. Зимовка водоплавающих птиц на некоторых водоемах Латвии. *Орнитология* 6: 345–354.
- Виксне Я. 1983. Клуша (*Larus fuscus* L.). В кн.: Птицы Латвии. Территориальное распространение и численность. Рига: Зинатне, 102 с.
- Зарудный Н. А. 1910. Птицы Псковской губернии. *Записки Императорской Академии Наук по физико-математическому отделу* 25(2): 1–182.
- Столбов И. А. 1981a. Видовой и количественный состав орнитофауны озера Греблюкалнс. *Природа и музей* 1: 60–66.
- Столбов И. А. 1981b. Птицы озера Греблюкалнс и его ближайших окрестностей. В кн.: X Прибалтийская орнитологическая конференция. Тезисы докладов. Том 1. Рига: 62–64 с.
- Тауриньш Э. Я., Вилкс К. А. 1949. Список орнитофауны Латвийской ССР. *Охрана природы* 9: 52–73.

Summary

On some historical bird records /Ruslans Matrozis/

The article analyses historical ornithological literature and other sources about five bird species in the territory of modern-day Latvia, for which there are doubts about the correctness of species identification or the assignment of a certain status. The analysis deals with nesting cases of the Northern Hawk-owl *Surnia ulula*, the Rough-legged Buzzard *Buteo lagopus* and the Red-footed Falcon *Falco vespertinus* in the 19th–20th century, observations of the Northern Gannet *Morus bassanus* in 1958 and mass wintering of the Lesser Black-backed Gull *Larus fuscus* in the 20th century. According to the author's opinion, the nesting cases of the Northern Hawk-owl in northern Latvia at the end of the 19th century do not raise doubts, because this species is quite easy to identify in a field and at that time nesting was observed also in the territory of modern-day Estonia. As for the publications on the nesting of the Rough-legged Buzzard and the Red-footed Falcon, there are suspicions that the species or their breeding status might not be determined correctly. A publication describing sightings of the Northern Gannet in two inland locations in August 1958 also raises doubts about the correct identification of the species. The reports of mass wintering of the Lesser Black-backed Gull, which mostly spends winters in East African countries, apparently were cases of erroneous species identification in field conditions due to the lack of knowledge and experience, as well as short-range optics.

Foto: Māra Janaus

Rasma pie Kaniera
21.04.2021

Pieminot Rasmu Aupmani (1942–2022)

2022. gada 30. maijā pienāca sēru vēsts par Rasma Aupmanes aiziešanu īsi pēc viņas 80. jubilejas.

Rasma dzimusi Vecumniekos 1942. gada 15. maijā, pēc diviem gadiem ar māti devās bēgļu gaitās uz “Jaunplavām” pie Engures ezera. Pabeigusi vidusskolu, neilgu laiku strādāja kolhozā, bet 1965. gadā uzsāka darba gaitas Bioloģijas institūtā Kleistos, kur strādāja par laboranti Dzīvnieku citoloģijas laboratorijā, palīdzēja veikt eksperimentus par Organiskās sintēzes institūta izstrādāto pesticīdu ietekmi uz kukaiņiem. Tur viņa sadraudzējās ar kolēģi Almu Klimpiņu (1933–2021; ornitologa Viestura Klimpiņa (1937–2019) sievu), kura viņu kā ļoti čaklu un apzinīgu darbinieci rekomendēja institūta Ornitoloģijas laboratorijas vadītājam Harijam Mihelsonam (1930–1981). Turpmāko pusgadsimtu – no 1971. gada līdz mūža nogalei – Rasma nostrādāja pie putnu pētniekiem.

Rasmas vārdu mēs neatradīsim zinātnisko publikāciju autoru sarakstos, bet viņa veikusi tikpat svarīgu

un darbietilpīgu zinātnisku darbu – pirmajos 25 gados aktīvi iesaistījies lauka darbos putnu orientācijas pētījumos Raudā (Raudas muižā un putnu orientācijas pētījumu stacionārā Raudas “Kalnājos”), veikusi dažādus eksperimentus un apstrādājusi milzīgus iegūto datu apjomus, veicot aprēķinus ar perfokartēm un skaitļojamo mašīnu, izejot attiecīgu apmācību Elektronikas un skaitļošanas tehnikas institūtā. Vēlākajos gados Rasma palīdzēja ornitologiem Engures pīļu pētījumu datu apstrādē un rūpējās par Engures ornitoloģiskā pētījumu stacionāra saimniecību, silto gada sezonu dzīvojot peldošajā mājā. Rasma bija laba un precīza mašīnrakstītāja, palīdzot kolēģiem sagatavot daudzas zinātniskās atskaites. Viņa mīlēja kārtību, rūpējās par to laboratorijā un pētījumu stacionāros. Dažādos svinīgajos pasākumos viņa vienmēr dāvināja kartiņas vai grāmatas, sūtīja īsziņas, kurās izmantoja savu kādreizējā kolēģa ornitologa un dzejnieka Jāņa Baltvilka (1944–2003) sacerētos pantus.

Man pašam bija gods kopā ar Rasmu pavadīt 35 dienas Raudas “Kalnājos” 1994. gada vasarā (kā arī vē-

lākajos gados daudzkārt satikties, ciemojoties Engures stacionārā vai Ornitoloģijas laboratorijā Salaspilī). Tolaik “Kalnājos” pētnieki baroja no ligzdām izņemtus melno mušķērāju mazulīšus, gatavojot tos orientācijas eksperimentu veikšanai, bet Rasma garšīgi baroja mūs, gatavojot lieliskas un daudzveidīgas maltītes par samērā nelielu pieejamo budžetu un no iepriekš sagatavotiem krājumiem. Savas ģimenes viņai nebija, tāpēc visa mīlestība tika atdota radiem, darba kolēģiem un draugiem. Tāpēc daudzi no tiem, kuri strādāja vai ciemojās Engures vai Raudas stacionāros, Rasmu atcerēsies kā rūpīgu saimnieci, izcilu pavāri, vienmēr atsaucīgu cilvēku un interesantu sarunu biedru. Līdz pat dzīves noslēgumam viņai palika gaišs prāts, spēja atcerēties daudzus vēsturiskus notikumus, detalizēti un interesanti par tiem izstāstīt. Diemžēl smagā slimība ātri atņēma veselību, un mēs esam pazaudējuši labsirdīgu cilvēku no vecākās ornitologu paaudzes, kuri ar savu mūža darbu uzbūvējuši Latvijas ornitoloģijas zinātnes pamatus. Lai vieglas smiltis!

Ruslans Matrozis

Aldis Freibergs
Lejasciemā
2015. gada augustā.

Foto: Inga Freiberga

Aldis Freibergs

24.08.1965.–06.12.2022.

2022. gadā esam zaudējuši Aldi Freibergu – putnu gredzenotāju, vienu no Latvijas Ornitoloģijas biedrības dibinātājiem (1985. gadā), kurš putniem veltījis 43 savas dzīves gadus.

Aldis Freibergs par putniem sāka interesēties skolas laikā. Kādu dienu 1979. gadā Aldis iepazinās ar ornitologu Jāni Baumanu, kurš kļuva par zēna pirmo skolotāju putnu lietās. Šo dienu Aldis uzskatīja par ļoti svarīgu savā dzīvē – gluži vai otro dzimšanas dienu. Alda aicinājums bija dārzniecība, kuru viņš mācījās Mežotnes 3. Lauku profesionāli tehniskajā skolā, bet vēlāk jau neklātienē Ogres Meža tehnikumā apguva arī mežsaimniecību. 1986. gadā Aldis pārcēlās uz Lejasciemu, kur strādāja gan par mežstrādnieku, gan

vēlāk par mežsargu un kopa ģimenes viensētu meža vidū. Kā mežsargs Aldis varēja putniem pievērsties ne tikai brīvajā laikā, bet arī darba pienākumus veicot.

1979. gadā kļuvis par putnu gredzenotāju, Aldis gredzenoja putnus dzimtajā Džūkstē un pēc Jāņa Baumaņa uzaicinājuma kā brīvprātīgais palīgs piedalījās putnu migrāciju pētījumos Papē. Agris Celmiņš Aldi iesaistīja Eiropas gredzenošanas centru savienības (EURING) pirmajā koordinētajā projektā “Acroproject”, un Aldis 1986.–1988. gada vasaras nogalēs Liepājas ezera niedrājā Reiņos ar tikliem ķēra niedru ļauķus. Putnu gredzenošana kļuva par Alda aizraušanos visas dzīves garumā, un ziņas par gredzenoto putnu atradumiem ir papildinājušas informāciju

par daudzām sugām. Aldis Freibergs apgredzenojis 54 015 putnus, lielāko daļu no tiem – ķerot tiklos Lejasciema pagasta “Tirzmalās”. Viņš pret šo vaļasprieku attiecās metodiski un ik gadu laiku no 1. augusta līdz 15. septembrim (vēlāk – 30. septembrim) veltīja putnu ķeršanai iepriekš sagatavotās tīklu joslās. (Vairāk – Alda 2015. gada rakstā: ej.uz/lejasciems.)

Aldis pats gan gatavoja tīklus putnu ķeršanai, gan izgatavoja gredzenus. Kā atceras Agris Celmiņš, padomju gados, kad gredzenotājiem centralizēti izsniedza tikai gredzenus ar Maskavas uzrakstu, Juris Rūte bija sagādājis “gredzenu automātu”, lai varētu izgatavot gredzenus ar uzrakstu “Latvia Riga”, un 80. gadu beigās Aldis ar šo iekārtu Papes stacionāra

vajadzībām izgatavoja gredzenus mazajiem putniem (sērija F un bezsērijas) visai sezonai. “Gredzenu automāts” bija neliels paralēlskaltnis ar maināmiem “dornīšiem”, gredzenu uzrakstus un ciparus uzsita uz alumīnija plāksnēm, kuras pēc tam sagrieza un gredzenus uzlocīja uz stieņiem. Vēlāk Aldis ar šo iekārtu gatavoja putnu gredzenus Lejasciemā, Latvijas Gredzenošanas centram ziņojot uzsistos un izlietos gredzenu numurus. Šo darbu viņš turpināja, līdz Gredzenošanas centrs gredzenotājus sāka nodrošināt ar gredzeniem “Latvia Riga” pietiekamā daudzumā.

Kad 1980. gadā sākās datu vākšana Pirmajam Latvijas ligzdojošo putnu atlantam (1980–1984), Aldis kļuva par aktīvu dalībnieku tajā un vēlāk nākamajos atlantos, apsekojot lielu skaitu kvadrātu. Aldis aktīvi piedalījās arī ziemojošo ūdensputnu uzskaitē, 1984. gadā skaitot putnus Lielupē posmā no Jelgavas līdz Kalnciēmam, bet vēlākajos gados, kad dzīvoja Lejasciemā, ik ziemu apsekoja upīti pie Sudala ezera un neaizsalstošos upes posmus Gaujā pie Lejasciema. Aldis aktīvi piedalījās naktsputnu uzskaitēs un arī citos monitoringa projektos, palīdzot iegūt nu jau vēsturiskos datus par daudzām sugām kā pamatu mūsu zināšanām par putnu skaita

izmaiņām Latvijā 20. gs. beigās un 21. gs. sākumā.

Aldim Freibergam pieder ceturtais vidējā dzeņa novērojums Latvijā – 1983. gada 1. martā Mežotnē. Aldis arī pirmais pierādīja vidējā dzeņa ligzdošanu Latvijā, 1985. gadā atrodot ligzdu Aizupes parkā.

Pieminēšanas vērti ir trīs grīšļu ļauķi, kurus Aldis “Acroproject” ietvaros noķēra tiklos Liepājas ezerā (1986. gada 1. augustā un 1988. gada 25. un 28. jūlijā).

2011. gada 18. septembrī Aldis Freibergs atklāja jaunu putnu sugu Latvijā – ziemeļu ļauķīti *Phylloscopus borealis*, Lejasciemā to noķerot tiklos gredzenošanai. Tas arvien ir šīs sugas vienīgais novērojums Latvijā!

Aldis bija aizrautīgs un draudzīgs. Kā atceras Oskars Keišs un Agris Celmiņš, Aldis vienmēr sasveicinoties apveltīja ar spēcīgu, atmiņā paliekošu rokasspiedienu (“braucam pūcēs!”). Aldim bija augsta taisnīguma izjūta, un katrs darbs tika veikts pēc labākās sirdsapziņas.

Aldis Freibergs mīlestībā pret putniem dalījās ar savu ģimeni – sievu un bērniem Ingu un Kārli.

Latvijas Ornitoloģijas biedrība

Alda Freiberga raksti žurnālā “Putni dabā”

- Freibergs A. 1995. Par apodziņu. *Putni dabā* 5.2: 106.
- Freibergs A. 1995. Lieli svilpju bari. *Putni dabā* 5.2: 106.
- Freibergs A. 1996. Kukaiņu piekūnu novērojums. *Putni dabā* 6.2: 25.
- Freibergs A. 2000. Migrējošo putnu sugu sastopamības vērtējums Lejasciema apkārtnē 10 gadu periodā, izmantojot ķeršanas metodi. *Putni dabā* 10.1: 19–22.
- Freibergs A. 2012. Pirmais ziemeļu ļauķīša novērojums Latvijā. *Putni dabā* 2012/1–2: 44.
- Freibergs A. 2015. Putnu gredzenošana Lejasciema pagasta “Tirzmalās”. *Putni dabā* 2015/3: 12–19.
- Freibergs A. 2016. Kā Lejasciemā apgredzenoja pirmo baltvaigu zosi Latvijā. *Putni dabā* 2016/4: 16–17.

Foto: Aldis Freibergs

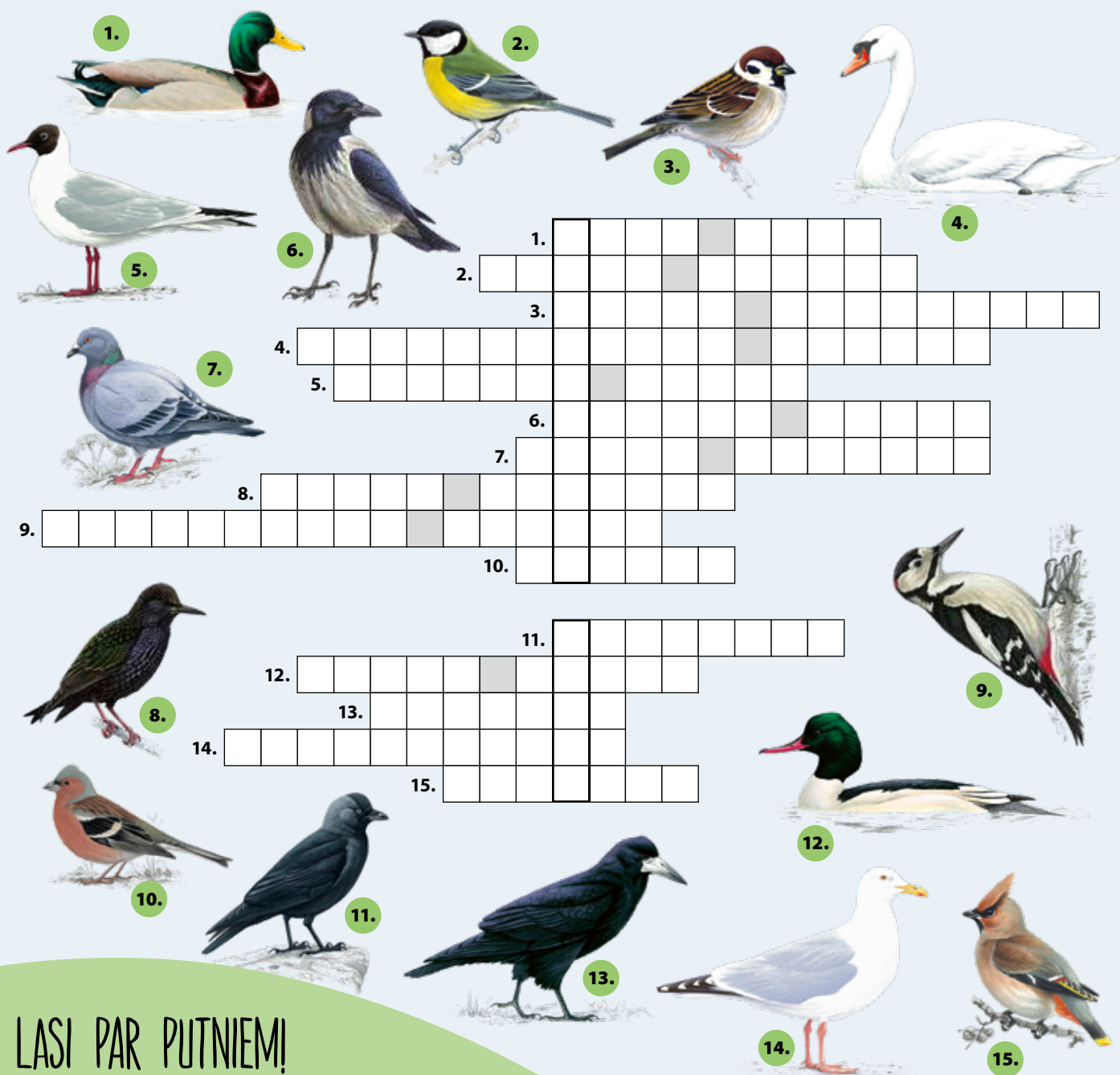
Ziemeļu ļauķītis *Phylloscopus borealis* 18.09.2011. Lejasciemā – pirmais un līdz šim vienīgais sugas novērojums Latvijā.

Urālpūces *Strix uralensis* balss Lejasciema mežos tikai Aldim Freibergam zināmā vietā (ej.uz/uralpuce). Ierakstu veicis Agris Celmiņš, kopā ar Aldi sēžot zem koka, kurā dziedāja urālpūce. Ierakstā dzirdama urālpūces t. s. “alternatīvā dziesma”.

APSKATI PUTNU ATTĒĻUS UN AIZPILDI KRUSTVĀRDU MĪKLU!

Uzzini, kāda ūdensputna nosaukums izveidojas vertikāli iezīmētajās rūtīs.

LASI PAR PUTNIEM!

Lai rosinātu jaunāko putnu pētnieku interesi par putniem, aicinām izzināt putnu dzīvi divos tematiskos garstāstos, kuru autors ir ornitologs Viesturs Ķerus.

"Meža meitene Maija"

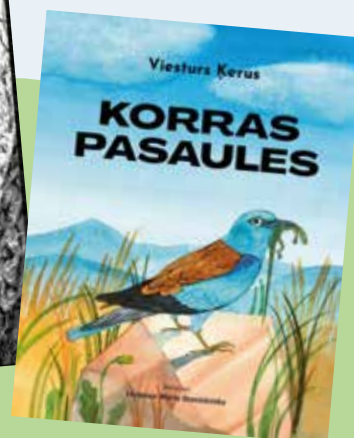
Stāsts par Maiju un viņas tēti putnu pētnieku, kuri kopīgi izzina dabu.

Izdevniecība "Liels un mazs", 2019

"Korras pasaules"

Stāsts par zaļo vārnu puisi Korru un viņa došanos briesmu pilnās gājputna gaitās.

Izdevniecība "Liels un mazs", 2022

IKVIENS VAR IESAISTĪTIES SABIEDRISKAJĀ ZINĀTNĒ!

DŽĪVAIS PAVASARIS PUTNIEM

DŽĪVAIS PAVASARIS IR STARPTAUTISKA INICIATĪVA.

TĀS MĒRKIS IR ROSINĀT BĒRNU INTERESI
PAR PUTNIEM UN TO AIZSARDZĪBU. INICIATĪVA
PALĪDZ BĒRNIEM, VIŅU ĢIMENĒM, DRAUGIEM,
SKOLOTĀJIEM EIROPĀ, ĀFRIKĀ, ĀZIJĀ IZPRAST
GĀJPUTNU AIZSARDZĪBAS NEPIECIEŠAMĪBU.

KAS IR SABIEDRISKĀ ZINĀTNE?

SABIEDRISKĀ ZINĀTNE IR IZPĒTE, KO VEIC JEBKURŠ
CILVĒKS, KURŠ PALĪDZ APKOPOT DATUS SAVĀ
DŽĪVESVIETĀ VAI JEBKURĀ CITĀ ZINĀTNIEMIEM GRŪTI
SASNIEDZAMĀ VIETĀ. APKOPOTOS DATUS, PIEMĒRAM,
PUTNU NOVĒROJUMUS, TĀLĀK JĀSŪTA ZINĀTNIEMIEM,
KURI TOS IZMANTO PĒTĪJUMOS.

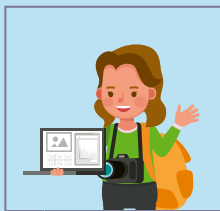
KĀ ŠABIEDRISKĀ ZINĀTNE PALĪDZ PUTNIEM?

NOVĒROJUMI, KO VEIC PUTNU VĒROTĀJI BRĪVAJĀ
LAIKĀ, PALĪDZ ORNITOLOGIEM APZINĀT PUTNU SUGAS,
TO SKAITU UN IZPLATĪBU, LAI SAPRASTU, KURAS NO
TĀM IR APDRAUDĒTAS.

KĀ PIEDALĪTIES SABIEDRISKAJĀ ZINĀTNĒ?

SABIEDRISKĀ ZINĀTNE IR AIZRAUJOŠA NODARBE.
PIEMĒRAM, TU VARI VĒROT UN SKAITĪT PUTNUS PATS
SAVĀ PAGALMĀ, DĀRZĀ VAI PARKĀ UN PAR SAVIEM
NOVĒROJUMIEM ZIŅOT PĒTNIEMIEM PORTĀLĀ
WWW.DABASDATI.LV.

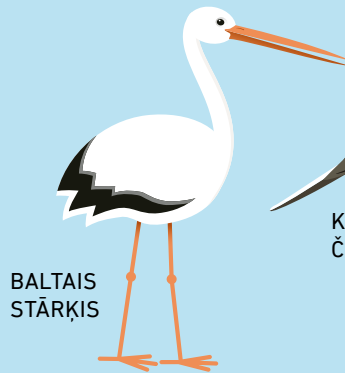
KĀ ES VARU IESAISTĪTIES?

JĀ NOVĒRO KĀDU NO ŠĪM SUGĀM, REGISTRĒ TĀS VIETNĒ
WWW.SPRINGALIVE.NET/LV! TĀS PALĪDZĒS IZPĒTĪT
PUTNU IKGADĒJO PAVASARĀ MIGRĀCIJU. JĀ NOVĒRO
JEBKURU CITU SUGU, ZIŅO WWW.DABASDATI.LV!
LAI UZZINĀTU PAR CITĀM IESAISTES IESPĒJĀM, KĻŪSTI
PAR LATVIJAS ORNITOLOĢIJAS BIEDRĪBAS BIEDRU
VAI SEKO JAUNUMIEM WWW.LOB.LV! ATCERIES,
NOVĒROJUMIEM JĀBŪT PRECĪZIEM UN TAVA KLĀTBŪTNE
DABĀ NEDRĪKST TRAUCĒT PUTNIEM.

KURAS NO ŠĪM PUTNU SUGĀM ESI REDZĒJIS ŠOGAD?

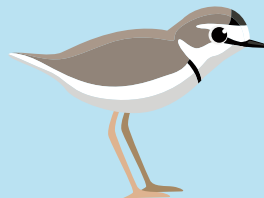
JĀ ESI TĀS REDZĒJIS DABĀ, APVELC TĀS UN REGISTRĒ
SAVU NOVĒROJUMU VIETNĒ WWW.SPRINGALIVE.NET/LV!

BALTAIS
STĀRKIS

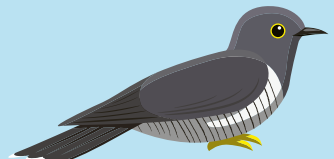
KRASTU
ČURKSTE

SMILŠU TĀRTIŅŠ

BEZDELĪGA

DZEGUZE

BIŠU
DZENIS

SVĪRE

SEKO MUMS UN UZZINI VAIRĀK:

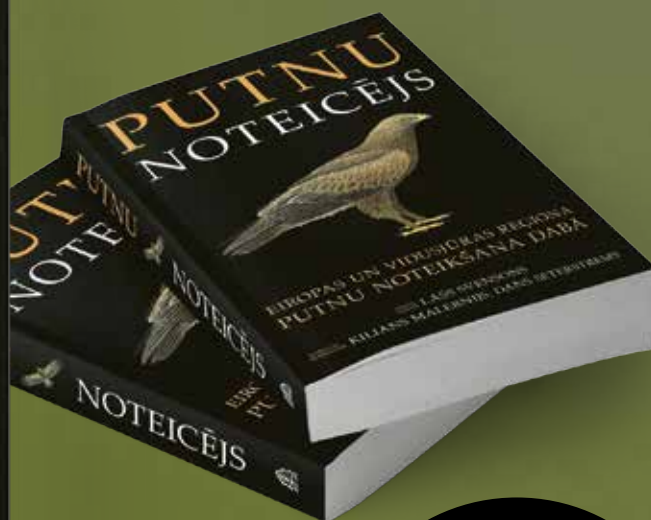
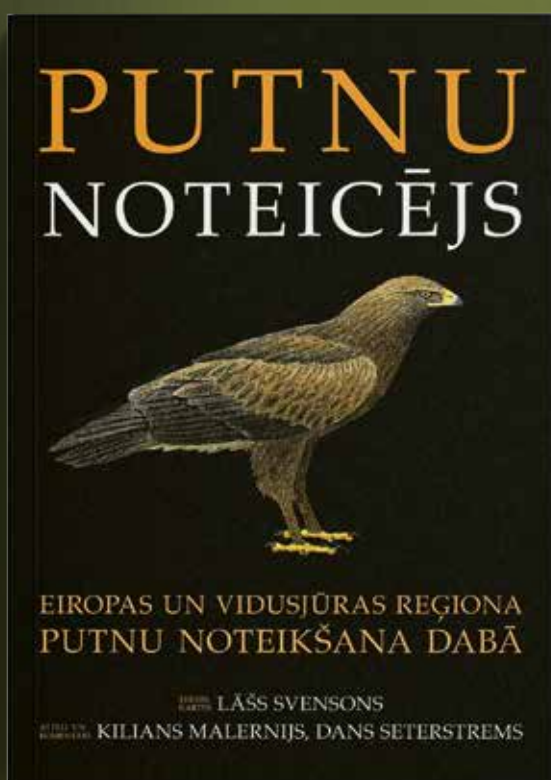
facebook.com/lob.lv
twitter.com/lob_lv
instagram.com/lob_lv
www.lob.lv

HEIDELBERGCEMENT

IEGĀDĀJIES “PUTNU NOTEICĒJU” LĒTĀK!

~~25⁹⁵~~
20⁷⁰ €

Pērc grāmatu “Putnu noteicējs”
i-veikalā kartes.lv,
izmanto atlaižu kupona kodu LOB23
un saņem **20,23 %** atlaidi!

Akcija ir spēkā līdz 2023. gada 31. martam

